

magazin istoric

ANUL XVII Nr. 3 (192) MARTIE 1983

El Almirante sala de la Villa del
Rey de Miranda a descubrir

El Almirante de la Villa del Rey Guacanagari
Edificada la torre de Navidad

El Almirante halla quemada la torre de
Navidad y las Castellanos muertos.

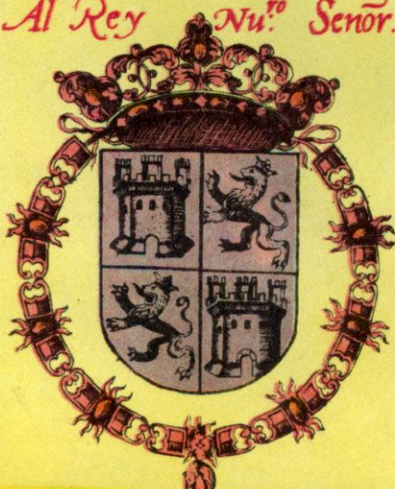

HISTORIA GENERAL DE LOS HECHOS DE LOS CASTELLANOS EN LAS ISLAS Y TIERRA FIRME DEL MAR OCEANO EN LA VITA POR ANTONIO DE HERRERA CORONISTA MAYOR DE SU M^{DE} DE LAS INDIAS Y SVCORONISTA DE CASTILLA

En quatro Decadas desde el Año de 1492. hasta el de 1531.

De Cada primera

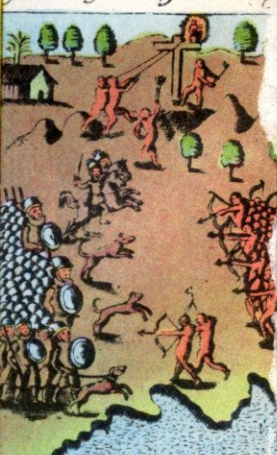
Al Rey Nu^{ro} Señor.

El Almirante describe las yslas de las Indias que fueron las primeras

La Gran batalla que tubo el Almirante con Guaranox y cien mil yndios en la

Las yndias procuran derribar y quemar la Cruz de la Vega y el Aldean peleas

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XVII

Nr. 3 (192)

martie 1983

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIPI

VIRGIL CÂDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY

TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

1893-1983

Stegarul destinului istoric al poporului român: *Mircea Mușat*
• Socialismul are rădăcini istorice în România: *Marian Ștefan*
• 1921. Al XVI-lea Congres al mișcării muncitorești • Marea
ce-și înalță valurile: *Nicolae Copoiu* **2**

Un singur și statornic fel:
Eugen Stănescu **13**

Tezaurul de la Turnu Măgurele:
Dan Drăguș **17**

Știința pentru om: *Satish Chandra* • India și Grecia:
Jawaharlal Nehru **19**

Miniaturi diplomatice:
Petre Pandrea **23**

1940-1945. Cel cinci ani blestemați:
Aage Trommer **26**

Un principiu iluminist — Alexandru Ipsilanti:
Matei D. Vlad **29**

Dr. Petru Groza către Nicolae Titulescu **33**

Uzufructuarul Inchiziției:
Dominique Peyre **35**

Sub vălul cucerniciei:
Gheorghe David **39**

Viniete de pe Downing Street:
John Cokville **43**

Drumul spre Pearl Harbor:
Gordon W. Prange **47**

File din istoria Canadei:
Ann Merriman Peck **51**

În București, acum 50 ani **56**

• Concursul Magazin istoric ediția 1983... **16** • Cărți sosite
la redacție... **34** • Poșta Magazin istoric... **62**

COPERTELE NOASTRE

① Nepieritoarele fapte ale voievodului primei Uniri, Mihai Viteazul, reprezintă un permanent și nesecat izvor de inspirație și pentru artiștii plastici. Printre lucrările recente inspirate de domnia glorioasă a voievod este și acest tablou semnat de pictorul Enache Prodea (*Un singur și statornic fel*, p. 13)

② Epoca lui Ferdinand de Aragon și a Isabellei de Castilia a fost nu numai aceea a Inchiziției, ci și a marilor descoperiri geografice. Portretele celor doi suverani spanioli și imagini ale călătoriilor și aventurilor lui Columb în America, preluate din lucrarea *Descoperirea Lumii Noi*, de Antonio de Herrera (1601) (*Uzufructuarul Inchiziției*, p. 35)

③ Jacques Cartier debarcă la Stadacona (Canada) în 1541. Ilustrație reprodusă din *Atlasul lui Vallard*, publicat cinci ani mai târziu (*Jacques Cartier și flacăra rădăcinoasă*, p. 51)

④ Mărturie ale vechii civilizații indiene: roată de car și detaliu de friză din Templul soarelui, Konarak, sec. XIII (*India și Grecia*, p. 20)

①

②

③

④

Niciodată în România n-a existat un alt partid politic cu o istorie atât de bogată și glorioasă, care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atîta pentru fericirea poporului român, pentru marea națiunii noastre. Partidul nostru s-a născut și a crescut odată cu proletariatul, destinul său este strîns legat de cel al clasei muncitoare, al întregului popor român.

NICOLAE CEAUȘESCU

STEGARUL DESTINULUI ISTORIC AL POPORULUI ROMÂN

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

E vocăm în aceste zile împlinirea a 90 ani de la făurirea partidului clasei muncitoare din România¹, stegarul luptei revoluționare a maselor largi populare împotriva exploatarei și asupririi, pentru

¹ De-a lungul anilor, revista noastră a publicat numeroase articole și grupele de documente consacrate istoriei partidului politic al clasei muncitoare, luptei poporului român, sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru victoria revoluției de eliberare

dreptate socială, unitate și independență națională, exponentul fidel al intereselor supreme ale poporului român, conducătorul încercat al operei revoluționare, patriotice,

socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și edificarea socialismului în patria noastră. Vezi în acest sens, nr. 3, 7-8/1968, 4, 5, 7-8/1969, 1-5/1970, 1-5/1971, 1-3, 12/1972, 1-8/1974, 8/1975, 1, 5, 11-12/1978, 8-11/1979, 1-8/1980 etc. etc.

893

Socialismul are rădăcini istorice în România

MARIAN ȘTEFAN

București, 1893. Aproape de centrul orașului, în Piața Amzei, se afla sediul Clubului muncitorilor din Capitală. De peste trei ani, organizația bucureșteană desfășura o intensă activitate. În martie 1891, Adevărul scria: „Se știe că în București este un club al muncitorilor care numără peste 700 de membri și care prin organizațiunea lor puternică este o adevărată forță”. Prestigiul Clubului din București, ca și al celor din alte orașe ale țării (Iași, Galați, Ploiești, Cralova, Roman, Botoșani etc.) era în continuă ascensiune. „În 1890 — scria gazeta Munca, din 17 martie 1891 — am fost 5 000 [la prima manifestație de 1 Mai], să căutăm să fim măcar 10 000 anul acesta!”

Ascensiunea mișcării noastre muncitorești în ultimul deceniu al secolului trecut a fost

un fenomen care s-a impus atenției opiniei publice atât din țară cît și din strălănatate. „Mișcarea era prea serioasă pentru ca să-i fi putut rezista — scria profesorul universitar Eugen Herovanu. Vreau să spun că preocupările ei erau prea aproape de sufletul generației mele, de aspirațiile ei, pentru a mă fi lăsat indiferent. Dealtfel, la epoca la care mă refer și care corespunde cu ultimii mei ani de școală și cu anii de universitate, mișcarea... se găsea într-o fază de dezvoltare înaintată”.

Aceeași concluzie se degajă și din alte mărturii. Constantin Kirițescu — unul din numeroșii participanți, între 1891 și 1898, la ședințele săptămânale de la sala Sotir, în care funcționa sediul Clubului bucureștean — își amintea de acele întruniri cînd sala se um-

de edificare a societății socialiste multilaterale dezvoltate în România.

Născut din realitățile societății românești, avind rădăcinile adine implintate în trecutul istoric și trăgându-și seva din devotamentul față de interesele vitale ale poporului român, partidul clasei muncitoare din țara noastră a fost rezultatul firesc al evoluției societății românești, expresia organizatorică a necesității imperioase resimțite de clasa muncitoare, de forțele democratice și progresiste de a-și făuri forța politică în stare să le călăuzească pe drumul împlinirii lor istorice.

Analizând vechimea și rădăcinile istorice ale formării proletarietului român, etapele parcurse de mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră, observăm că, pe lângă coordonatele principale ce caracterizează apariția și maturizarea mișcării muncitorești internaționale, proletariatul român poartă pecetea trăsăturilor social-economice și politice specifice stadiului de dezvoltare a societății românești, pe solul căreia a apărut și s-a dezvoltat. În primul rând, se remarcă faptul că proveniența clasei muncitoare din țara noastră se află în rîndurile țărănimii. Aceasta a fost izvorul permanent care a alimentat, mai ales după reforma agrară din 1864, fiecare întreprindere industrială,

din care se naștea populația muncitoare a orașelor.

Acest proletariat de primă generație legat de cea mai avansată formă de producție — industria — a adus cu el energia revoluționară a țărănimii, care înscrisese în decursul veacurilor atitea pagini de luptă necurmată pentru dreptate socială și națională, imprimînd de la început tinerei noastre clase muncitoare un spirit combativ, revoluționar, pătruns de intransigență față de exploatare. Aici își găsește explicația și atenția care mișcarea muncitorească din România a urmărit în permanență în programele sale de luptă problemele țărănimii, care constituia atunci majoritatea populației țării.

Puternicele acțiuni greviste muncitorești de la sfîrșitul deceniului 9 al secolului trecut, organizarea profesională și politică a proletarietului au dovedit creșterea potențialului de luptă al clasei muncitoare, au scos în relief cu mai multă forță întărirea spiritului de solidaritate al muncitorilor, maturizarea politică a proletarietului. Idealul clasei noastre muncitoare — organizarea și lupta unită la nivel național — avea să fie încununat la Congresul din 31 martie-3 aprilie 1893 prin crearea partidului politic revoluționar al clasei muncitoare din România. Acest eve-

1983

plea pînă la refuz („nu puteam să ne tragem sufletul”), de faptul că „socialismul număra mulți simpatizanți”. Spre Sotir se îndreptau speranțele tuturor, căci aici găseau nu doar înțelegere ci și sprijin. „De fiecare dată cînd izbucnea o grevă, viața Sotirului devenea mai animată, greviștii găseau aici încurajare morală și sprijin”.

Se poate vorbi despre un „spirit al Sotirului”? Fără îndoială! „Zeci de mii de oameni au trecut prin gîngul întunecos din Piața Amzei care ducea la sala Sotir”, scria publicistul Alexandru F. Mihail. Pe planul ideilor, al spiritului unei epoci, Sotirul reprezenta un curent politic cu mare forță de penetrație în masă. „Mergeam și noi la Sotir... Cuvîntul [adică Sotir] — mărturisea ziaristul Al. Nora — înlocuia eticheta de club, devenise sinonim cu sediul socialist pînă într-acele că l-a acaparat de tot... Te-nțelegeai perfect cu colegul cînd îi vesteai:

— Astă-seară la Sotir!

...Era de ajuns să spui Sotir și nimeni nu ți-ar fi cerut lămuriri. Chiar și în polemicle ce se încingeau, semnatarul articolelor se serveau și el de noțiunea aceasta nouă introdusă în vocabularul românesc, fără ca să manifesteze cititorilor nici o nedumerire.”

Edificatoare și plastică această mărturie. Ne grăbim însă a face o precizare: nu era vorba doar de „noțiunea aceasta nouă intro-

dușă în vocabularul românesc”, ci de adevărul confirmat pe deplin de istorie că socialismul, mișcarea muncitorească se impuseră cu vigoare conștiinței publice românești. Dealtfel, după o apreciere a lui Nicolae Iorga, în 1893, mișcarea muncitorească din România înregistra aproape un secol de existență, ceea ce presupunea activitate, creștere și acumulare de experiență.

„Marea familie din care facem parte”

Născută și dezvoltată în virtutea legilor obiective ce au guvernat evoluția societății românești, ea a căpătat trăsături distinctve, specifice mediului social-economic și politic în care s-a plămădit.

Nu intenționăm o recapitulare amănunțită a evoluției mișcării muncitorești din România¹ ci doar stabilirea cîtorva repere mai importante, pentru a preciza mai exact locul și semnificația anului 1893 în istoria poporului român.

La sfîrșitul sec. XVIII, prin „zavistia” de la manufactura Pociovaliste², considerată de către Nicolae Iorga drept prima grevă

¹⁻² Vezi în acest sens, articolele *Moslenirea înaintașilor*, din *Magazin istoric*, nr. 1-3/1981; 12/1989.

niment istoric a ridicat pe o treaptă superioară lupta clasei muncitoare, a sporit rolul ei în întreaga dezvoltare social-economică a țării, a dat o puternică lovitură teoriilor care negau existența proletariatului în țara noastră și care afirmau, în mod nefondat, că în România nu există teren prielnic pentru dezvoltarea mișcării revoluționare a proletariatului.

Ancorat în realitățile social-politice ale țării, partidul muncitorilor din România și-a spus cuvințul față de marile probleme care frământau societatea românească din acea vreme, luând poziție și preconizând soluții în conformitate cu cerințele progresului social, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului. El a militat pentru dezvoltarea industrială a României, pentru rezolvarea problemei agrar-tărănești, pentru desăvîrșirea unității statului român și democratizarea vieții social-politice. Este esențial că abordând asemenea probleme vitale în presă și în lucrări socialiste, la congresele și conferințele partidului (a căror cronologie științifică însoțită de iconografie înedită a fost publicată pentru prima oară, începînd din 1981, în revista *Magazin istoric*), în întruniri și demonstrații de masă sau la tribuna Parlamentului, socialiștii au avut în vedere nu numai aspirațiile

de clasă ale proletariatului, ci și interesele generale ale poporului, interesele propășirii națiunii române.

Este meritul istoric al mișcării muncitorești, socialiste de a se fi situat în primele rînduri ale luptei poporului român, în memorabilul an 1918, pentru înfăptuirea statului național unitar. Încheierea procesului de făurire a statului național unitar român a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a burgheziei, a principalelor clase și păături ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni române. În noile condiții istorice, societatea românească a cunoscut o vie activitate politică, în cadrul căreia un rol tot mai important îl avea clasa muncitoare. În cadrul unui amplu proces de maturizare politico-ideologică, clasa muncitoare din România și-a pus ca obiectiv fundamental reorganizarea partidului, astfel încît să-și poată îndeplini misiunea de înlăturare a vechii societăți și de făurire a societății socialiste. Răspunzînd acestei necesități obiective, reprezentanții socialiștilor români au hotărît, la Congresul din mai 1921, prin vot unanim, transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român.

1893

muncitorească din România, marele istoric aprecia că problema muncitorească „se deschide astfel și la noi”. O monografie datorată lui Constantin C. Giurescu (*Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române pînă la 1848*) conduce spre aceeași concluzie: „Burghezia din țările române se constituie și se dezvoltă pe măsura prefacerilor economico-sociale, manifestate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și accentuate în primele decenii ale celui următor... O atare dezvoltare, în sens capitalist, a însemnat, concomitent, formarea și dezvoltarea treptată a proletariatului, forță socială nouă, opusă burgheziei...”

Și în țara noastră, ca pretutindeni în lume, mișcarea muncitorească a evoluat de la asociațiile de într-ajutorare spre formule de organizare politică, cunoscînd același fenomen de centralizare treptată, pe măsură ce creșterea numerică a clasei muncitoare și dezvoltarea conștiinței sale politice au cerut acest lucru. Ideea unui partid muncitoresc, ca organism politic la nivel național este veche, ea a apărut și, într-o anumită formulă, s-a materializat în 1872, odată cu crearea Asociației generale a lucrătorilor din România¹. 1872 este un moment de referință în istoria luptei pentru crearea partidului politic muncitoresc, deoarece în documentele programatice ale

Asociației generale și în articolele publicate de organul său de presă, *Lucrătorul român*, sînt cuprinse idei fundamentale în explicarea caracterului național al mișcării noastre muncitorești și a trăsăturilor sale de forță social-politică revoluționară, care își asuma răspunderi cu privire la destinul patriei și națiunii. „O națiune trăiește cînd puterile sale sînt puse în activitate, lucrează. Lucrarea e semnul vieții și viața se îmbunătățește cu cît lucrarea este îndreptată spre cele folositoare — scria *Lucrătorul român*, din 5 noiembrie 1872. Să dăm o direcțiune utilă activității noastre, lucrători cu brațele, lucrători cu cugetarea, căci numai atunci națiunea română, marea familie din care facem parte, va prospera, va merge înainte către bine, va trăi și, trăind dînsa, vom trăi și noi [subl. ns.]”

În privința căii pentru atingerea acestui „scop mîntuitor, este trebuință să ne punem braț lîngă braț, cuget lîngă cuget, să ne unim. Din fericire, această idee... se deșteaptă în sufletele lucrătorilor, se propagă de dînsii în presă și în întruniri, se îmbrățișă de un mare număr, i se dă viață prin întemeierea Asociațiunii lucrătorilor din România”. Pentru muncitori, nevoia organizării, de a „ne face ca un singur corp”, izvoara și din dorința de a face să dispară „sterilitatea forțelor noastre de economie și avere națională...”

În momentele de față nimic nu este mai

¹ *Magazin istoric*, nr. 10/1972.

După congresul din mai 1921, îmbogățindu-se în neconținut experiența revoluționară, învingând greutățile ivite în calea sa — două decenii activând în condițiile aspre ale ilegalității — Partidul Comunist Român și-a sporit continuu capacitatea de a organiza și conduce lupta clasei muncitoare, a maselor largi populare pentru drepturi și libertăți democratice, pentru un trai mai bun, pentru afirmarea României în marele concern al lumii civilizate, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării noastre.

Afirmarea publică, printr-o mare varietate de forme și mijloace, a programului politic, economic și social profund revoluționar al P.C.R., a reprezentat o înfruntare deschisă, de amploare, fără precedent, cu politica antipopulară a claselor dominante. Potrivit condițiilor istorice și obiectivelor imediate din fiecare etapă istorică, clasa muncitoare, condusă de partidul său comunist, a organizat numeroase acțiuni greviste, demonstrații de stradă și alte importante bătălii de clasă, s-a situat în fruntea diverselor acțiuni ale forțelor patriotice, naționale. Ele au cunoscut o maximă amploare în perioada crizei economice, culminând cu marile bătălii de clasă ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933.

Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea forțelor patriotice, naționale, în lupta împotriva pericolului fascismului și revizionismului, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României. În împrejurările accentuării primejdiei agresiunii hitlerismului și revizionismului împotriva României, documentele elaborate de P.C.R. precizau că sarcina comunistilor români este de a participa activ și hotărât la lupta pentru apărarea integrității, independenței, demnității și libertății României. Creșterea avântului mișcării antifasciste din România a fost puternic ilustrată de marile demonstrații antifasciste și antirăzboinice desfășurate la 1 mai 1939 sub semnul împotrivirii poporului român față de expansiunea Germaniei naziste, în organizarea și desfășurarea cărora un rol de frunte l-a avut militantul comunist Nicolae Ceaușescu, președintele României socialiste de astăzi, personalitate proeminentă a lumii contemporane.

Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare, a unor largi forțe progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducă-

necesar decât unirea întregului element românesc [în sensul de popor] în contra relexor tendințe străine, tendințe care tind la cotopirea patriei noastre, a căminului nostru, pentru care străbunii noștri au jertfit tot, chiar singele și viața lor, prin lupte și alte acte și fapte mari și oneste ca să ne poată conserva o frumoasă și curată patrie, cu un nume demn de origine sa [subl. ns.]."

Patria și independența ei puteau fi întărite prin solidaritate națională, dar și pe cale economică, prin dezvoltarea unei industrii proprii. „Să dăm dar noi, lucrătorii industriai, exemplu mai înțli, să ne unim în inimi cu toată voința și apoi vom fi siguri că vom reuși a avea o adevărată industrie națională și nu ne îndoinm că și celelalte părți interesate ne vor imita [subl. ns.]."

N-au fost simple declarații. În 1877, muncitorii, socialiștii români s-au aflat în primele rânduri ale susținătorilor războiului pentru cucerirea deplinei independențe de stat a țării¹. Sprijin material, dar și direct, cu arma în mână, pe câmpurile de luptă de la Plevna, Rahova, Vidin. Independența însă n-a fost decât una din etapele în edificarea statului național modern român; ea nu se putea manifesta pe deplin decât în condițiile desăvârșirii unității naționale. Mișcarea muncito-

rească s-a pronunțat cu fermitate: „Voim Dacia așa cum ea fu... Părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea [din 1859], independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rindul nostru: nouă ne este dat a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume [subl. ns.]” (Dacia viitoare, nr. 2, din 1883).

Socialiștii români, care își declarau deschis dorința de a reorganiza societatea românească după normele dreptății sociale, vedeau în independența și unitatea națională condiții obligatorii pentru ca poporul român să poată trăi într-o „Românie mare și puternică, o Românie însă liberă și alcătuită din cetățeni liberi economicște și politicește” (Munca, 21 iunie 1892).

Cucerirea independenței a avut urmări pozitive asupra procesului de dezvoltare a mișcării muncitorești, proces caracterizat printr-o tot mai pronunțată apropiere de muncitorime a militanților organizațiilor socialiste constituite în perioada 1868-1875, în vederea creării unui partid politic propriu. Acest partid, cum scria o gazetă socialistă, urma să fie „deosebit de toate celelalte partide cîte există pînă azi”, căci el trebuia să fie „expresia intereselor întregului popor”.

În februarie 1879 — la Ploiești și București — a avut loc o consfătuire în vederea „unirii

¹ Magazin istoric, nr. 5/1977.

toare austăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste, țara noastră aflându-se printre ultimele state din Europa în care fascismul a acaparat puterea.

În momentele grele ale dictaturii militarofasciste și războiului hitlerist contra U.R.S.S., când țara se afla sub dominația nazistă, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea rezistenței antifasciste, antihitleriste, reușind să realizeze, în anii 1943-1944, cea mai amplă coaliție de forțe politice pentru salvarea existenței României.

Unul din momentele glorioase ale istoriei Partidului Comunist Român este organizarea și conducerea revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care a deschis o epocă nouă în istoria României — epoca împlinirii idealurilor de dreptate și libertate pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași, a afirmării depline a dreptului sacru al poporului român de a fi liber și suveran în țara sa, epoca trecerii la făurirea orînduirii noi, socialiste.

Sub conducerea Partidului Comunist Român, clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, întregul nostru popor au înfăptuit

cu succes opera istorică de construcție socialistă, lichidind pentru totdeauna exploatarea omului de către om, consolidind noua orînduire și trecînd cu succes în ultimii ani la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

Congresul IX al partidului, alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la conducerea destinului partidului și națiunii, au constituit momente de însemnătate crucială în viața social-politică a țării noastre, în desfășurarea operei de construcție socialistă, inaugurînd o etapă nouă, caracterizată printr-un spirit profund științific, rațional și novator în conducerea societății, printr-un dinamism fără precedent în dezvoltarea economico-socială și un uriaș avînt creator al maselor populare — perioada socotită pe drept cuvînt cea mai fertilă și mai rodnică în împliniri din întreaga istorie a patriei.

Reunind în rîndurile sale peste 3 200 000 membri, P.C.R. reprezintă astăzi centrul vital și forța dinamică a societății noastre, îndeplinindu-și cu înaltă răspundere misiunea istorică în conducerea destinului poporului, în unirea eforturilor sale pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism.

grupurilor socialiste" și adoptării programului care să consemneze „spiritul și principiile socialismului democratic român, în general, tendințele sale în România, precum și statutele”. În octombrie același an, la Iași s-a ținut un congres al socialiștilor români, în cadrul căruia s-au discutat probleme privitoare la programul viitorului partid și căile de dezvoltare ale propagandei socialiste. Demn de remarcat este faptul că în procesul de elaborare a programului, militanții socialiști au făcut eforturi evidente în privința înțelegerii științifice a realităților specifice în care noul partid urma să-și desfășoare activitatea. „Trebuie un program special — scria dr. N. Russel... Majoritatea [populației] o formează țărânii... De aceea nu tot ce e bun pentru proletariatul din Occident se potrivește și sateanului [român]. Teoriile lui Marx trebuie bine cîntărite”.

„Plantă exotică” sau „leacul căutat”?

Pînă în 1886, cînd a apărut programul *Ce vor socialiștii români*, redactat de C. Dobrogeanu-Gherea, presa socialistă (*Înainte, Con-*

temporanul, Emanciparea, Revista socială, Drepturile omului), a desfășurat o amplă campanie de răspîndire în mase a socialismului științific, de atragere a muncitorilor la viața politică prin propriile lor organizații.

Succesele mișcării muncitorești, adîncirea procesului de organizare au stîrnit reacția în lanț a „ideologilor” claselor conducătoare. Uitînd vechile dispute, ei s-au unit pe platforma comună a combaterii și denigrării socialismului, lansînd teza conform căreia „socialismul este o plantă exotică în România”. Negarea legitimității mișcării socialiste urmîrea două obiective: să semene neîncredere și confuzii în rîndul celor care manifestau interes și atracție față de socialism, iar, pe de altă parte, să însuflească încrederea claselor dominante că în România nu exista pericolul socialist. Sesizînd țința acestei campanii antisocialiste, Constantin Mille scria, în 1885, că „ideea socialistă își are rațiunea de a fi. Este o boală socială în România și socialismul este el leacul căutat [subl. ns.]”.

Într-o suită de articole publicate în cotidianul socialist *Drepturile omului*, s-a dat o replică nimicitoare acestor false teorii. „Cînd

Întregul nostru popor își exprimă respectul și recunoștința față de rolul decisiv pe care conducătorul iubit al națiunii noastre, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, îl are în elaborarea și înfăptuirea politicii de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul României, magistrala sa contribuție teoretică și practică la fundamentarea și elaborarea soluțiilor pentru rezolvarea problemelor complexe ale construcției noii societăți. Definitoriu pentru modul în care tovarășul Nicolae Ceaușescu abordează problemele complexe ale construcției societății socialiste este spiritul novator, capacitatea profundă de analiză multilaterală și de sintetizare a experienței revoluției și construcției socialismului în România, de prefigurare a drumului țării noastre spre comunism în contextul vastului proces revoluționar mondial, conceperea teoriei socialismului științific ca știință revoluționară, vie și dinamică, a cărei viabilitate constă în permanenta adaptare la dezvoltarea societății, la marile cuceriri ale cunoașterii științifice.

Așa cum a demonstrat cu deosebită elocvență Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a partidului,

potrivit directivelor și hotărârilor Congresului XII, țara noastră a trecut la realizarea obiectivelor celei de-a doua etape a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a țării noastre spre comunism.

Se demonstrează încă o dată, prin exemplul istoriei românești, că socialismul reprezintă singura alternativă pentru înlocuirea societății împărțită în clase exploatare și exploatare.

Edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România are loc în condițiile asigurării unei unități strânse, dialectice, între politica internă și cea externă. Vasta activitate internațională a Partidului Comunist Român și a Republicii Socialiste România, înscrisă în istoria ultimelor două decenii prin prestigiul fără precedent al țării, este determinată de caracteristicile fundamentale ale orînduirii noastre socialiste, reflectînd preocuparea constantă și activă pentru realizarea unui climat internațional de pace și colaborare care să permită poporului român, tuturor națiunilor lumii, să-și dedice forțele și capacitățile lor creatoare cauzei progresului.

1983

au început conferințele socialiste de la sala Franzelaru [unul din sediile socialiștilor din București] — citim în articolul *Logica potrivnicilor noștri* — bărbații de stat, privilegiat în toate partidele și toată ziaristica din țară, uitînd toate certele lor zilnice, au început să intoane în cor: «Socialismul n-are ce căuta la noi! Socialismul este o boală a Occidentului industrial, care este bîntuit de grozava plagă a proletariatului și de boala antagonismului dintre muncă și capital... Dar la noi... Oh! la noi socialismul n-are ce căuta; la noi pămîntul este ieftin, în țara noastră țărani sînt toți proprietari și trăiesc foarte bine; la noi cine vrea să muncească trăiește în belșug; la noi nu există grozava boală a proletariatului, la noi socialismul nu are ce căuta»...

Iertare, domnilor!... Este foarte puțin lucru a spune că n-avem proletariet; lucrul acesta trebuie dovedit... Pe de altă parte, trebuie să ne explicați ce este socialismul și să vedem dacă în adevăr socialismul este o boală ori, cum ziceți, o manifestațiune nesănătoasă a unei boale grele a proletariatului către care merge omenirea, după cum zicem noi, socialiști.

E mai ușor însă de strigat: N-avem proletariet, socialismul este o plantă exotică».

Ampla suită de articole publicate ca răspuns diverselor atacuri la adresa socialiștilor au constituit un prilej de comentare într-un limbaj accesibil publicului larg a multora din tezele socialismului științific. Cea mai cuprinzătoare replică dată teoriilor false despre socialism este cuprinsă însă în studiul *Ce vor socialiștii români*, primul program al mișcării socialiste din țara noastră. Cea de-a doua parte — *Socialismul în România* — începe cu capitolul intitulat chiar *Este socialismul la noi o plantă exotică?* Cităm un pasaj din concluziile programului: „Am arătat socialismul științific european, am arătat că socialismul nu-i utopie, că-i o formă socială care va înlocui numaidecît forma burgheză, cum aceasta a înlocuit pe cea feudală.

Trecînd la România, am dovedit că socialismul pentru noi este plantă exotică* tot atîta de puțin cît a fost și liberalismul, care la 1848 a fost adus în țara noastră.

Am arătat nu numai că socialismul poate prinde la noi rădăcini, dar chiar că este numaidecît nevoie de dînsul».

* Întrebuintăm acest cuvînt în așa înțeles cludat fiindcă dușmanii noștri l-au întrebuintat așa împotriva noastră — nota lui C. Dobrogeanu-Gherea.

1921
(8-12 mai)

AL XVI-LEA CONGRES AL

Congresul general al Partidului Socialist din România —

Lucrările Congresului General al Partidului Socialist din România au început la redacția ziarului **Socialismul**, din str. Academiei, și au continuat la sediul partidului din str. Sf. Ionică nr. 12. Au participat peste 70 delegați, reprezentând Comitetul Executiv al Partidului Socialist din România, Comisia Centrală de Control, Comisia Generală a Uniunii Sindicatelor, grupul parlamentar socialist, Casa poporului, Cercul de editură, ziarul **Socialismul**, precum și secțiunile locale ale partidului din: București, Arad, Alba Iulia, Brașov, Banat, Buzău, Baia Mare, Cluj, Oradea, Craiova, Corabia, Constanța, Galați, Făgăraș, Lugoj, Moreni, Ploiești, Tulcea, Pitești, Tg. Mureș, Turnu Severin, Valea Mureșului, Valea Jiului, Silistra și Bazargic. Alte organizații — Dej, Focșani, Călărași, Satu Mare, Teiuș, Cernavodă, Piatra Neamț ș.a. — au fost reprezentate prin mandate. În total, delegații erau purtătorii a 540 mandate ale organizațiilor muncitorești de pe întregul cuprins al țării.

Pe baza stenogramei congresului, a impunerii date de secțiunile de partid locale, a unor documente de arhivă provenite de la autoritățile de stat au fost identificați 77 participanți la lucrări (unii dintre ei posedând mai multe mandate de delegați):

BUCUREȘTI: Gh. Cristescu, D. Grofu, Gh. Niculescu-Mizil, Rozalia Frimu, C. Gheorghian, T. Iordăchescu, D. Pop, I. Neagu-Negulescu, D. Stoiculescu, Eufrosina Cotor, I. Mirescu, Gh. Stoica, C. Nițulescu, Valentin Florescu, D. Ivășcanu, Gh. Costescu, Iacob Schein, Șt. Benedec, Mina Neuwirt, Avram Zisu, Gr. Vasilescu, A. Kahane, Ioan Țiri, I. Goldenberg, Gh. Sava, A. Filip.

ARAD: Gh. Pincotan, Al. Huschia, Geza Bathori.

ALBA IULIA: N. Cricoveanu, D. Clumbrudean, Anton Banciu.

BRAȘOV: Tiron Albani, Carol Barta, Gh. Mamina.

Au fost identificate fotografiile următorilor 30 participanți la congres:

Gh. Cristescu	Al. Dobrogeanu-Gherea	D. Grofu	Andrei Ionescu	M. Cruceanu
				
Elek Köblös	I. Neagu-Negulescu	Gh. Stoica	Eufrosina Cotor	I. Mirescu
				
D. Ciumburdean	Iacob Schaschek	D. Pop	Rozalia Frimu	E. Stanev
				

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forță socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

făurirea Partidului Comunist Român

BANAT: Nador Turzo; Ludovic Maghlari, Robert Reiter, Iosif Krebs.

BUZĂU: Ion Popescu.

BAIA MARE: Carol Szabo.

ORADEA: dr. Eugen Rozvan.

CLUJ: Iuliu Dascăl, Gh. Russ, Alfred Rusch, Lazăr Ulici, Ștefan Alföldi, Nador Rosenberg, Berger Aladar.

CRAIOVA: Mihail Cruceanu.

CORABIA: Marin Popa.

CONSTANȚA: Andrei Ionescu, Dumitru Gheorghiu, Radu Dobrică, Nicolae Rusu.

GALAȚI: Fotache Dorojan, I.E. Vasiliu, Sandu Costică.

FĂGĂRAȘ: Gh. Vlad.

LUGOJ: Iacob Schaschek.

MORENI: Dumitru Aricescu.

PLOIEȘTI: Al. Dobrogeanu-Gherea, C. Mănescu, N. Marian, N. Damian Bălănescu, Eugen Ionescu, Vasile Iordăchescu.

TULCEA: E. Stanev.

PITEȘTI: Radu D. Vochin.

TÎRGU MUREȘ: Elek Köblös, Șerban Andor, Carol Toth.

TURNU SEVERIN: Mihail Macavei, Gh. Luca.

VALEA MUREȘULUI: Pavel Cătană.

VALEA JIULUI: Elek Schwartz.

SILISTRA și BAZARGIC: Costa Stoev.

Unii delegați n-au putut ajunge la congres, fiind arestați pe drum, C. Nicolcescu (Craiova), Ioan Elena, Florea Dăescu (Turnu Severin). Alți militanți ai mișcării revoluționare — Al. Constantinescu, Al. Nicolau, M. Gh. Bujor, David Fabian, I. Roșianu ș.a. — se aflau în emigrație sau în închisoare.

Ordinea de zi a congresului

Congresul partidului:

1. Darea de seamă morală și materială a Comitetului Executiv al Partidului Socialist din România — raportor: Gh. Cristescu.

2. Raportul delegației care a vizitat Rusia Sovietică — raportor: Gh. Cristescu.

3. Afilierea partidului la Internaționala a III-a Comunistă și Programul partidului —

(Continuare în p. 31)

dr. Eugen Rozvan

C. Mănescu

M. Macavei

Gh. Niculescu-Mizil

Tiron Albani

N. Marian

M. Popa

Gh. Russ

Berger Aladar

N. Cricoveanu

Iacob Schein

T. Iordăchescu

Gh. Mamina

Gh. Vlad

A. Rahane

MAREA CE-ȘI ÎNALȚĂ VALURILE

Dr. NICOLAE COPOIU

În secolul trecut, în mai puțin de un sfert de veac, România a realizat unitatea de stat și s-a afirmat ca stat independent, învingând mari greutăți în exterior. „Suzeranitatea” și „garanția” străină frinaseră însă mult dezvoltarea poporului român pe calea progresului și a democrației. Nu întâmplător, la numai cîțiva ani după proclamarea independenței depline a statului român modern, C.A. Rosetti

spunea că era necesar să se cucerească și „Plevna internă”, respectiv instaurarea unui regim politic democratic, în folosul maselor largi ale poporului român. În cadrul ansamblului de măsuri pe care fostul luptător pașoptist îl definea în mod simbolic prin expresia „Plevna internă”, problema țărănească ocupa locul central.

Căutarea de a străbate la țară

La întrebarea firească, ce anume a generat și a favorizat adeziunea celei mai înaintate forțe sociale — clasa muncitoare — la ideile socialismului științific, ce anume a determinat răspindirea acestora pe scară largă în societatea românească — în genere, ce anume a contribuit la creșterea continuă a forței și prestigiului socialismului în România, încă înainte de primul război mondial, nu se poate da decât un singur răspuns: *cuprinderea în activitatea socialiştilor, a mişcării muncitoreşti, a tuturor marilor probleme ale societăţii româneşti, ale poporului, ale ţării, între care problema ţărănească ocupa un loc central.*

Cînd, în deceniul opt al veacului trecut, Nicolae Codreanu¹, unul dintre primii socialiști români, își puna în întrebare, studiindu-l pe Marx, dacă România era potrivită „pentru propovăduirea revolu-

ției sociale”, avînd în vedere că în țara noastră proletariatul era încă puțin dezvoltat, el dădea un răspuns afirmativ, privind spre realitățile din viața țărănimii române: „Țăranii români... așteaptă să apară din nou un român revoluționar Vladimirescu care să-i organizeze și să-i conducă împotriva boierilor și ciocoilor”.

Observația lui Codreanu a fost reluată și dezvoltată, un deceniu mai târziu, de Constantin Dobrogeanu-Gherea², în studiul programatic *Ce vor socialiștii români*. Atît această scriere socialistă, cît și altele de mai târziu, apreciau că „opera împroprietării” din 1864³, progresistă în substanța ei, fusese „strîmțată, denaturată în aplicarea ei”, că „țărănimea a rămas, prin alte legi, tot iobagă, tot fără carte și tot fără drepturi politice”. Încă din 1886 socialiștii români remarcă deci consecințele negative ale raporturilor agrare din România.

Chiar de la începuturile activității lor, socialiștii au acordat o atenție specială problemei țărănești. Preocupările lor au fost aduse la cunoștința tovarășilor lor din alte țări, cu prilejul congreselor internaționale socialiste de la Bru-

xelles (1891), Zürich (1893)⁴. Delegații români au sugerat pe baza concluziilor desprinse din propria lor experiență, că „una din datoriile cele mai de capetenie pentru democrația socialistă din toate țările este de a organiza pe muncitorii agricoli, ca și pe muncitorii industriali și de a-i înrola în rîndurile mării armate a socialismului internațional [subl. N.C.]”.

Întrați pe ulițele satelor cu prilejul primelor campanii electorale din 1887-1888 și 1890⁵, socialiștii și-au dat seama de marile nemulțumiri ale țărănimii. Ei au avansat, în presă și în Parlament, o serie de propuneri care puteau duce la o anumită îmbunătățire a situației țăranilor (răscumpărarea treptată a pămînturilor particulare și a acelor care aparțineau așezămintelor publice pentru a fi arendate lucrătorilor agricoli, introducerea de mașini agricole ș.a.); dar acestea, în fond, nu erau de natură să rezolve radical problema țărănească. De aceea, destul de curînd după crearea și întărirea partidului, socialiștii, mișcarea muncitorească, pe baza hotărîrilor congreselor, în special a Congresului V al P.S.D.M.R. din

¹⁻³ Magazin istoric, nr. 5/1969; 10/1970, 4/1974; 12/1974; 9/1979; 6/1969.

1898¹, au trecut, de la apărarea *indirectă* a intereselor țărănimii, la organizarea ei *directă*, pentru a lupta alături și sub conducerea partidului clasei muncitoare în vederea îmbunătățirii situației sale. „Nouă, socialiștilor din România — scria C.Z. Buzdugan, în coloanele organului de presă *Lumea nouă* — ni se impune mai mult decât celor din alte țări căutarea unui chip de a străbate [pătrunde] la țară”. Receptivitatea țăranilor față de ideea organizării lor în cluburi politice socialiste a stîrnit mare entuziasm în rînd muncitorilor din partid. „Din experiență proprie — spunea tînărul muncitor I.C. Frimu, la Congresul din 1898 — știu că cea mai bună și mai rodnică propagandă socialistă se poate face la sate”.

La cîteva luni după declanșarea campaniei de organizare a cluburilor socialiste la sate², poetul Ștefan Petică folosea o imagine sugestivă pentru a arăta cît de puternică era setea de organizare și de luptă a țăranilor: „Marea, care părea adormită, se deșteaptă, valurile se mișcă și se înalță și în curînd se vor întinde pînă peste maluri”. Remarcînd același lucru, un ziar nesocialist scria că „sătenii au tradus socialismul în cererea de pămînt”.

Într-adevăr, se poate afirma că, după patru decenii, adică din vremea Adu_nărilor ad-hoc și a domniei lui Cuza, cînd participase activ, influențînd hotărîtor marile evenimente politice ale țării, țărănimea cunoștea iarăși o intensă preocupare pentru problemele politice, preocupare *născută acum și dezvoltată sub semnul socialismului*. Acțiunea de organizare a cluburilor socialiste la sate se materializa în activități educative, politice, de informare a țăranilor asupra drepturilor lor legale, prevăzute însă formal în legile țării (textul Constituției, de pildă, a fost unul dintre cele mai răspîndite în cadrul cluburilor) și asupra celor în vederea cărora trebuiau să se organizeze și să lupte pentru a le obține, cum era, de pildă, dreptul de vot universal.

Înțelegerea cu care s-au organizat atunci cluburile socialiste la sate — peste 300 —, marele ecou pe care l-au avut problemele dezbătute la cluburi în conștiința țăranilor, dornici să participe cu toată însofletea la lupta pentru apărarea și cucerirea unor drepturi, inclusiv pe acela de a avea pămînt de muncă — toate acestea au alarmat clasele dominante, în primul rînd moșierimea. Partidul Conservator, aflat în opoziție, a declanșat, în iarna anilor 1898-1899, o violentă campanie de presă împotriva socialiștilor și a cluburilor lor la sate, ceea ce a dus la căderea guvernului liberal, pe care conservatorii îl acuzau de îngăduință față de socialiști. Ajuși la guvern, conservatorii moșieri au trecut la desființarea brutală, cu forța, a tuturor cluburilor țărănești, la arestarea a zeci de țărani și a unor socialiști cunoscuți pentru participarea lor directă la organizarea și activitatea cluburilor de la sate.

Crearea cluburilor socialiste la sate în 1898-1899 a arătat că, din punct de vedere istoric, *partidul clasei muncitoare a fost primul partid politic din România care a organizat și îndrumat țărănimea în vederea luptei comune, împreună cu proletariatul de la orașe, pentru progresul general al poporului muncitor*.

Amintirea cluburilor socialiste sătești a rămas vie în conștiința țărănimii. În același timp, presa organizațiilor muncitorești și socialiste de la începutul veacului nostru nu a încetat să dezvăluie situația grea a țărănimii, să exprime încrederea în capacitatea ei de luptă. Țăranul român, scria *gazeta România muncitoare* din 1902, „mîine poate fi cel mai năpraznic luptător și înălțător al steagului roșu”, motiv pentru care „noi, socialiști, primîm cel mai mare dor de muncă pentru realizarea dezrobirii țărănești”.

Spre același mare partid al muncii

Cu numai cîteva luni înainte de declanșarea marii răscoală din 1907, organul de presă al

mișcării muncitorești a publicat mai multe reportaje din lumea satelor, în care, descriîndu-se situația grea a țăranilor, se prevedea iminența unor noi răscoală. În această perspectivă și țînd seamă de represiunea răscoalălor din trecut, mișcarea socialistă și muncitorească a lansat o lozincă nouă de luptă, adresată soldaților: „*Tevele în pămînt sau în pieptul căldilor...*”, căci nimeni nu vă poate impune să uciideți și să deveniți asasinii propriilor voștri părinți și tovarăși”. Această lozincă a fost reluată în cunoscutul manifest adresat „cătore concediați și rezerviști”, publicat chiar în timpul răscoalăi de *gazeta România muncitoare*.

Cînd în 1907, „uriașă energie revoluționară a țărănimii... a făcut să se cutremure clasele exploatare din România”, după cum aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu, muncitorimea organizată a publicat, în organul său de presă, manifestul *Cătore lucrători și țărani, cătore studenți*. Manifestul, care se adresa „fraților lucrători și țărani” explica și justifica răscoalăle. La 11 martie, muncitorimea Capitalei, în număr de peste 5 000 persoane, s-a adunat la Băile Eforiei, în cadrul unui miting, pentru a dovedi, după cum se spunea în reportajul publicat în ziar, „*interesul viu pe care îl poartă marilor noastre probleme sociale*”. Scopul întrunirii, arăta unul dintre vorbitori, era „să se demonstreze solidaritatea muncitorilor conștiinți cu țărănimea apăsată, să se cerceze și să se arate cauzele răscoalălor țărănești”. În cadrul întrunirii, M. Gh. Bujor arăta că răscoalăle, „pe lîngă alte urmări, vor avea și pe aceea că vor dezvolta conștiința solidarității de interes ce există între exploatatul de la orașe și cel de la sate, vor stringe legăturile între acești exploatăți, le vor da același ideal și vor constitui același mare partid al muncii”.

În timp ce în Capitală și în alte orașe clasa muncitoare organizată și-a declarat în mod public solidaritatea cu cauza țărănimii răscolate, în mai multe localități s-au produs acțiuni concrete și directe de alăturare a muncito-

rilor grupurilor de țărani pentru a-i sprijini în fața autorităților. Așa s-a întâmplat la Buhuși, unde cîteva sute de muncitori textiliști s-au unit cu țărani, iar la Pașcani cefești au eliberat pe țărani arestați și aduși cu trenul la oraș pentru a fi judecați. Ceea ce merită subliniat este faptul că toate aceste manifestări n-au fost spontane, împlătoare, ci ele au constituit expresia unei conștiințe politice a muncitorimii, au fost rezultatul activității mișcării socialiste din perioada anterioară pe linia acțiunilor de solidarizare și sprijinire a țărânimii. Cercurile socialiste „România Muncitoare”, ca și Comisia Generală a Sindicatelor din România și-au afirmat cu tărie poziția de aliat cu țărânimia răsculată. *Pentru prima oară în istoria luptelor țărânimii — se apreciază în Programul P.C.R. — s-a manifestat „colaborarea și solidaritatea în luptă a muncitorimii cu țărânimia, prevestind zorii alianței muncitorești-țărănești”.*

Sprijinul și solidarizarea mișcării muncitorești cu răscola țărănilor a provocat numeroase acte de persecuții din partea autorităților. Sediile cercurilor socialiste și ale organizațiilor sindicale au fost devastate și închise, gazeta *România muncitoare* a fost confiscată. Cu toate acestea, clasa muncitoare, la prima sa Conferință-congres, convocată nu întâmplător la numai trei luni după răscolă (29 iunie-1 iulie, la Galați), printr-o moțiune specială s-a declarat „solidară cu cererea țărănilor de a li se acorda drepturi politice și pămînt”.

Încă din toamna anului 1907, cînd guvernul discuta în Parlament „legiunile” ce trebuiau făcute pentru țărani — dintre care, subliniem că nici una nu atingea fondul problemei, proprietatea moșierească — revista *Viitorul social*, organul teoretic al miș-

cării socialiste, punea în dezbaterea opiniei publice punctul de vedere socialist, al clasei muncitoare, cel mai înaintat și cel mai corespunzător intereselor țărânimii și ale țării în general: „*exproprierea forțată a marii proprietăți*”, „singura soluție” pentru a duce „pînă la capăt reforma începută în anul 1864 și lăsată neisprăvită”.

Proiectul de program al Uniunii Socialiste din România, pus în dezbaterea congresului din ianuarie 1908, și-a însușit această lozincă pe care mai apoi Partidul Social-Democrat a înscris-o în programul său și a susținut-o cu tărie, îndeosebi în anii 1913-1914, cînd — forțat de vulcanul de nemulțumiri care fierbea — Partidul Național-Liberal a anunțat intenția de a realiza o reformă agrară, cu improprietărire. Lăsînd de-o parte faptul că ceea ce doreau să realizeze liberalii în 1914 era cu totul altceva decît ceea ce au fost nevoiți să legitimizeze în 1921, în condițiile avîntului revoluționar, trebuie să subliniem că *singura forță socială și politică din România care a preconizat necesitatea expropriării marii proprietăți a fost partidul clasei muncitoare.*

Continuînd tradițiile de solidaritate muncitorească-țărănească Partidul Comunist Român a acordat o atenție deosebită problemei țărănești, care a figurat pe ordinea de zi a tuturor congreselor sale. P.C.R. are meritul istoric de a fi militat între cele două războaie mondiale pentru transformarea revoluționară a raporturilor agrare, pentru îmbunătățirea radicală a situației țărânimii, promovînd consecvent politica de alianță muncitorească-țărănească.

Problema agrară, a lichidării proprietății moșierești a

fost unul din obiectivele revoluției de eliberare socială și națională începută prin insurrecția din august 1944. Reforma agrară din primăvara anului 1945, în realizarea căreia clasa muncitoare a sprijinit direct, nemijlocit țărânimia, a lichidat clasa moșierimii. Instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern cu adevărat democratic din istoria țării a marcat o mare victorie a forțelor revoluționare, în cadrul cărora alianța muncitorească-țărănească era elementul central.

În focul bătăliei pentru sprijinirea războiului antihitlerist și pentru exproprierea moșierilor și improprietărirea țărănilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, pentru cucerirea puterii politice, țărânimia s-a manifestat ca aliatul de bază al clasei muncitoare, încununînd astfel șirul de lupte comune muncitorești-țărănești.

Dezvoltarea în profunzime și amplexare a revoluției în România după 1948 a demonstrat că singura soluție pentru asigurarea victoriei noii ordini sociale impunea generalizarea unor noi relații de producție și în agricultură. Țărânimia, la îndemnul partidului, a pășit ferm pe acest drum, drumul cooperativizării. Noua revoluție agrară declanșată după Congresul XII al P.C.R. urmărește să pună în valoare întregul potențial economic și social-politic al țărânimii, la nivelul timpurilor noastre.

Definind poziția țărânimii în cadrul societății românești din zilele noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că ea, țărânimia, „împreună cu clasa muncitoare, este stăpîna acestei țări, participă activ la conducerea treburilor statului, la făurirea noii istorii a patriei noastre”.

Întotdeauna și pretutindeni în lume, popoarele și-au apărut cu dirigenie libertatea națională și socială. Acest adevăr general valabil a cunoscut însă diferite forme de manifestare și diverse grade de intensitate: datorită împrejurărilor istorice în care au evoluat, unele popoare au trebuit să poarte asemenea lupte aproape necontenit. Acestei categorii îi aparține și poporul român. Au fost și cazuri când unele popoare, cu tot eroismul lor, n-au putut izbîndi în lupta împotriva cîmpitorilor; ele au dispărut din istorie, lăsînd, firește, în urma lor, amintirea glorioasă a exemplului pe care l-au dat. Alte popoare însă, cu toată violența cu care diverșii invadatori s-au năpustit asupra lor, au găsit

resursele necesare pentru a se opune agresiunii și de a ieși, în cele din urmă, victorioase. Acestei categorii îi aparține, de asemenea, poporul român. Sintetizînd cu profund spirit științific și riguroasă dialectică materialist-istorică, aceste caracteristici ale istoriei patriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „poporul român a trebuit să ducă, timp de secole, bătălii grele contra cîmpitorilor și agresorilor de tot felul, împotriva dominației străine, îndeosebi a Imperiului otoman. Lupta necurmată pentru dezvoltarea de-sine-stătătoare, pentru libertate și neatințare constituie astfel trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale”.

Valori nepieritoare
ale istoriei românești

UN SINGUR ȘI STATORNIC ȚEL

EUGEN STĂNESCU

„Moșie” și „țară” — concepte străvechi

De-a lungul întregului ev mediu românesc, temelia țării — „talpa” acesteia, cum i se spunea odinioară — a fost țărînimea. Existența unor largi categorii de țărani liberi — răzeși și moșneni — stăpîni de pămînt ce se bucurau de anumite drepturi economice și sociale a constituit o particularitate a istoriei noastre, fapt ce a conferit un rol deosebit țărînimii, făcînd din ea, cum precizează Programul partidului, „forța socială principală a dezvoltării economico-sociale, cît și factorul militar hotărîtor în bătăliile pe care poporul a trebuit să le ducă pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber”. Viețuind în obști sătești, stăpînind în comun, în „devălmașie” pășunile și pădurile, îndeletnicindu-se cu agricultura pe loturile periodic reîmpărțite, „oamenii pămîntului” — cum succint i-a

caracterizat N. Iorga — s-au simțit profund legați de terenul pe care-l munceau, pe care trăiseră și lucraseră străbunii lor din vechime și pe care trebuiau să trăiască urmașii lor. „Moșia” — cuvînt ancestral — însemna în limba țăranelor pămîntul moștenit din moși-strămoși, pe care îl lucra nemijlocit, dar însemna, în același timp, patria celor de un neam cu el pe care, răspunzînd chemării marilor voievozi, îl udase adeseori cu singele său. Țărani vorbeau, de asemenea, de „țară” — alt cuvînt străvechi, fundamental în evoluția societății românești, care însemna, pe un plan larg, statul — Țara Românească, Moldova și Transilvania — dar semnifica, concomitent, pămîntul dintre riurile cîmpilor sau din văile munților pe care îl munceau, pentru a asigura existența lor și a familiei lor.

Pentru „moșie” și pentru „țară”, atît în înțelesul lor restrîns, cît și în sensul lor plener, țărînimea a luptat cu ardore, apărîndu-și o libertate care era în același

timp socială și națională. Astfel se explică victoriile obținute sub conducerea marilor căpitani și oameni de stat din veacurile XIV și XV, Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, sub al căror stindard locuitorii din Muntenia, Moldova și Transilvania au reușit în nenumărate bătălii să înfrîngă oștile cîmpitorilor, covîrșitoare ca număr și armament. Dragostea de țară, dragostea de libertate au fost factorii care au mobilizat masele populare, au însuflețit în luptă poporul român. „Se poate spune — subliniază secretarul general al partidului — că nu există palmă de pămînt care să nu fi fost udată cu singele moșilor și strămoșilor noștri în lupta pentru libertate și neatințare, pentru progresul economic și social”.

O consecință a dirigenției cu care masele populare au luptat pentru independență o constituie faptul că, în pofida puterii marilor imperii cu care s-au confruntat, țările române nu au putut fi încorporate la aceste stăpî-

niri, că de-a lungul întregului ev mediu ele și-au conservat o autonomie, consfințită prin tratate internaționale, fapt ce a avut urmări hotărâtoare asupra dezvoltării poporului român. El și-a păstrat structurile interne, și-a conservat modul de viață, tradițiile și obiceiurile strămoșesti. În condițiile în care toate celelalte state din Peninsula Balcanică, precum și o mare parte a Ungariei fuseseră transformate în provincii otomane, această caracteristică a istoriei românești capătă o semnificație europeană.

Începând din veacul XVI, s-au schimbat atât împrejurările interne, odată cu aservirea în masă a țărănimii libere, cât și cele externe, ca urmare a modificărilor survenite în raportul de forțe în sud-estul Europei. Cu toate acestea, lupta maselor populare pentru apărarea pământului străbun și pentru îmbunătățirea condițiilor lor de viață n-a încetat, ci dimpotrivă a căpătat noi atribute.

Socotind autonomia ca o etapă în efortul de dobândire a independenței depline, țările române au folosit fiecare prilej pentru realizarea acestui deziderat. În acest context se înscrie glorioasa epopee a lui Mihai Viteazul la sfârșitul veacului XVI, marcată de redobândirea independenței complete a Țării Românești și refacerea integrității ei teritoriale și, ca o încununare a tuturor acestor reușite, făurirea primei uniuni a țărilor române¹. Prin sprijinul neprecupetă pe care masele populare l-au acordat viteazului domn în realizarea acestui ideal, poporul își manifesta în chip grăitor credința că împreună cu independența și unirea va dobândi și libertatea socială.

Un proces inseparabil

Dealtfel, lupta pentru eliberare națională s-a imbi-

¹ Magazin istoric, nr. 5/1975, 5/1976, 5/1980.

Imagini din trecutul de luptă al poporului român așa cum au fost reconstituite în diferite filme istorice: Burebista, Frații Jderi, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir

V. Traikov: urmași ai celor de acum 2 000 ani

În 1978, cunoscutul istoric bulgar Veselin Traikov a publicat la Sofia ampla monografie Curente ideologice și programe ale mișcărilor de eliberare națională din Balcani până în anul 1878. Bun cunosător al istoriei popoarelor din această zonă geografică, autorul întreprinde o analiză istorică substanțială a complexului proces de apariție și cristalizare a conștiinței naționale în sud-estul Europei.

Lucrarea (versiunea în limba română, datorată prof. Nicolae Velich, se află în pregătire la Editura științifică și enciclopedică) conține ample referiri la momente din istoria poporului român: „Înec de timpuriu, mulți români culți — scrie autorul în legătură cu apariția și dezvoltarea conștiinței naționale la români, la transformarea ideilor de unitate și independență națională într-un sistem încheiat, într-un adevărat program de luptă al poporului nostru — au fost preocupați de ideea unității poporului lor... Ideea originii latine ilustre face ca printre reprezentanții de frunte al poporului să apară și ideea îndatoririlor ce sta în fața românilor de a se arăta vrednici de strămoșii lor”. Și mai departe, V. Traikov scrie: „Aici a intervenit însă și a doua componentă, caracteristică pentru formarea conștiinței naționale la români, și anume, problema dacilor. Romanii au venit pe pământurile poporului român în calitate de cuceritori. Ei au găsit acolo o populație băștinășă, cu care au conviețuit și, astfel, s-au pus bazele poporului român. Preluând deci moștenirea dacilor, românii au împlinit și mai mult în trecut continuitatea cronologică a localităților lor pe pământurile românești de astăzi, pe care trăiesc ca urmași ai dacilor și romanilor de peste 2 000 ani”.

Referindu-se la rolul pe care l-au jucat vechii cărturari în trezirea conștiinței de sine a poporului român, istoricul bulgar subliniază efortul fruntașilor români și, în acest context, marea atenție pe care ei o „acordă limbii, aceeași pentru Tara Românească, Moldova și Transilvania”. Astfel, „ideea unității etnice s-a contopit cu eforturile de realizare a unității politice, care să asigure dezvoltarea de sine stătătoare a poporului român unitar”.

În contextul general-istoric de la sfârșitul sec. XVIII, marea răscoală condusă de Horea, Cloșca și Crișan a fost un eveniment cu implicații profunde în viața întregului popor român. „Există știri — subliniază istoricul bulgar — că răsculații ar fi așteptat ajutor de la conaștrii lor din ambele principate (Tara Românească și Moldova). Emigranții care au trecut Carpații au găsit

seșpare în principatele dunărene și au relatat suferințele românilor ardeleni. Experiența istorică amară l-a făcut în același timp să înțeleagă imposibilitatea de a aștepta o satisfacere a revendicărilor pe cale pașnică... numai revoluția putea deschide porțile pentru rezolvarea problemei sociale. În același timp, românii, nu numai cei din Transilvania, ci și cei din Tara Românească și Moldova au considerat cele întâmplate ca un eveniment ce privea poporul român în general...”

Supplex Libellus Valachorum este cel mai important act politic al românilor transilvăneni din sec. XVIII... Supplexul apare și într-o conjunctură europeană adecvată — atunci când ideile iluminismului cuprinseseră toate părțile continentului și când, de doi ani, se vinturau noile idei ale Revoluției franceze. Privit în această lumină, Supplexul este semnificativ: el își găsește locul nu numai în cadrul evoluției locale, ci și în dezvoltarea general-europeană. Teoriile exprimate în el pregătesc și eforturile următoare ce s-au concretizat în numeroase alte acte și care și-au găsit expresia definitivă în anul revoluționar 1789”.

După neli o jumătate de secol, în 1821, Tudor Vladimirescu a formulat un program care „atingea problemele fundamentale ale poporului român — sociale și naționale, economice și politice, interne și externe. În timpul revoluției — subliniază V. Traikov — toate clasele existente atunci în societatea românească s-au unit în efortul de a înlătura stăpînirea străină... Drumul lui Tudor Vladimirescu era revoluționar — el căuta rezolvarea problemelor puse de mișcare pe calea ridicării poporului cu arma în mână... Deși programul lui Tudor Vladimirescu avea în vedere, în primul rând, ordinea existentă în Tara Românească, el prezintă și o importanță mai largă. Condițiile social-economice și politice comune cu cele din Moldova permiteau ca propunerile sale să fie valabile pentru ambele principate. În același timp ecoul revoluției a ajuns și la românii din Transilvania, unde a început o vie frământare în popor. Pentru a preîntîmpla o nouă răzmeriță, asemenea răscoalei lui Horea, autoritățile au luat măsuri serioase. Răspunderea de la Padeș a lui Tudor Vladimirescu s-a răspîndit, însă departe spre nord. Printre țărani români din Transilvania există convingerea că, îndată ce Tudor Vladimirescu se va fi răfuit cu boierii din Tara Românească, va trece în Transilvania pentru a pune capăt și acolo asupririi”.

Marian ȘTEFAN

nat totdeauna cu cea pentru dobîndirea libertății sociale, caracterul inseparabil al acestor aspirații fiind pus în lumină în chip deosebit de marile mișcări populare din Transilvania feudală. Puțin de răscoală declanșată în 1437, 1514 și cu deosebire în 1784, au fost îndreptate împotriva asupririi sociale, a clasei dominante, dar, în același timp, și împotriva opresiunii naționale exercitate de aceeași clasă, printr-o politică de discriminare față de români, populația majoritară și cea mai veche din Transilvania. Din această cauză, marile mișcări din Transilvania au avut drept scop atât lichidarea inegalității so-

ciale — exprimată în acel punct „Nobili să nu mai fie!”¹ din Ultimatumul înaintat de Horea nobilimii — cât și a pactului celor trei națiuni (încheiat de nobilimea maghiară, secuiască și de patriciatul săsesc după răscoala de la Bobilna), prin care românii erau considerați tolerați în propria lor țară!

În această dublă accepțiune a răscoalelor, înțelegem cum țărănimea transilvăneană a văzut în Gheorghe Doja un conducător al unui stat reorganizat pe baze populare, în Mihai Viteazul un crai de același neam cu

populația română din Transilvania și în Horea un rege al iobagilor, ridicat la luptă pentru a le reconsidera statutul lor național și social drept consecință a faptului că erau cea mai veche și mai numeroasă națiune aflată pe meleagurile străbune ale Daciei. În același timp, istoria ne arată că în aceste mișcări, împreună cu românii — al căror număr era majoritar — au luptat mulți țărani și orășeni de altă naționalitate: „Alături de români — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în aceste bătălii sociale s-au ridicat și oameni ai muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, populațiile așezate în decursul vre-

¹ Magazin istoric, nr. 9/1982.

murilor pe meleagurile acestei țări și care au trăit, muncit și luptat în unitate și frăție cu poporul român. Viața a demonstrat fără putință de tăgadă că românii, maghiarii, germanii și celelalte naționalități conlocuitoare au putut face față greutăților timpurilor, au putut învinge în lupta împotriva exploataților și a supritorilor, au putut pași pe drumul progresului, numai muncind și luptând alături, înfrății.

Obiective sociale și naționale au figurat împreună și în programele marilor mișcări revoluționare românești din sec. XIX. Revoluția din 1821 condusă de Tudor a fost deopotrivă îndreptată împotriva exploatații boierești, țel exprimat atât de plastic în formula „patria este norodul, iar nu tagma jefuitoarelor”, cât și împotriva asuprii străine. Ample obiective de același fel a înscris revoluția de la 1848-1849, desfășurată în toate cele trei țări românești. Programele formulate și făcute publice la Blaj, Brașov, Islaz — documente de gândire politică cu totul excepționale pentru acea epocă — au exprimat în chip grăitor țelurile fundamentale ale emancipării sociale și politice naționale ale întregului popor român.

Unirea Principatelor, făurită la 24 ianuarie 1859, dobândirea independenței de stat a României, proclamată la 9 mai 1877, realizarea statului național unitar român, la 1 decembrie 1918, au constituit, fiecare în parte, etape în lupta necurmată a poporului pentru libertate și unitate națională, încorporând concomitent și năzuința dreptății sociale.

Adevărată libertate națională și socială a fost obținută prin efortul maselor muncitoare conduse de Partidul Comunist Român, continuatorul celor mai înaintate tradiții ale luptei poporului pentru libertate și o viață mai dreaptă. Fundamentind caracterul revoluționar al insurecției din august 1944, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că, incu-

nunând lupta de veacuri a poporului, acest act istoric a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, cu profunde implicații în evoluția ulterioară a țării: „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — se subliniază în cuvântarea rostită la Plenara largită din 1-2 iunie 1982 — a deschis calea înfăptuirii revoluției socialiste și trecerii la construcția comunismului, a asigurat condițiile necesare marilor transformări revoluționare. Poporul român a obținut, sub conducerea Partidului Comunist Român, realizări epocale în dezvoltarea generală a țării.

Într-o perioadă istorică scurtă, România a parcurs mai multe etape istorice și a trecut la făvirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

În această epocă de mari transformări revoluționare au fost lichidate, pentru todeauna, proprietatea capitalist-moșierească asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea de clasă, s-a realizat o economie socialistă unitară în industrie și agricultură.

Lupta de eliberare națională și socială străbate, ca un fir diriguitor, întreaga istorie a patriei noastre, îi determină esența, îi clarifică sensurile, îi conturează cadrul cuvenit în istoria universală. A fost un drum lung, presărat cu nenumărate sacrificii, dar necontenit ascendent și în cele din urmă victorios. Nu există o mai clară caracterizare a semnificațiilor istorice ale acestui proces, decît cea exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Greutățile prin care a trecut poporul român, adversitățile pe care le-a înfruntat, precum și victoriile pe care le-a cucerit în momentele de răscoală ale existenței sale demonstrează în mod incontestabil că un popor hotărît să-și apere glia, libertatea și neatrîmarea, decît să nu precupețească nimic pentru a-și afirma drepturile inalienabile, pentru a-și cuceri un loc demn sub soare, nu poate fi înfrînt și înenguncheat de nimeni și de nimic, niciodată”.

Concursul

MAGAZIN ISTORIC

ediția 1983

lată-ne în pragul unui nou concurs Magazin istoric, organizat, ca și precedentele ediții, pornind de la dorințele și sugestiile numeroșilor noștri cititori care ne-au scris despre interesul și pasiunea lor pentru concursurile revistei.

În ce va consta acest nou concurs? El va cuprinde trei serii de cîte 5 întrebări, deci în total 15 întrebări, care vor fi publicate în nr. 4,5,6/1983 ale revistei.

Ca și la ediția precedentă, vor fi trei variante de răspuns (a,b,c), dintre care doar una este cea corectă și ea va trebui să fie precizată de participanți. Concursul este prevăzut cu mai multe premii, a căror listă completă va fi publicată în nr. 4/1983. Bibliografia o vor constitui nr. 10,11,12/1982 și 1,2,3/1983 ale revistei.

Spre deosebire de celelalte ediții, actualul concurs are în organizarea sa două elemente noi, introduse la sugestia cititorilor. Primul dintre acestea: pe lângă premiile ce se atribuie concurenților care au dat răspunsuri exacte la toate cele 15 întrebări, se vor acorda și premii de consolare. Acestea vor fi atribuite prin tragere la sorți tuturor concurenților participanți, indiferent de numărul de răspunsuri exacte pe care l-au dat celor 15 întrebări.

A doua noutate privește... Dar să nu anticipăm. În nr. 4/1983, odată cu prima serie de întrebări, cititorii și concurenții noștri vor afla în ce constă acest element nou introdus în concursul Magazin istoric, ediția 1983.

Deci, nu uitați! În numărul viitor, primele 5 întrebări ale concursului Magazin istoric ediția 1983. Bibliografie: numerele 10,11,12/1982 și 1,2,3/1983 ale revistei.

Între secolele IX și VI [i.e.n.]... geții dezvoltau aici în Dacia o artă proprie a aurului, ale cărei produse umpleau tot centrul și nordul Europei, concurând cu arta etruscă a bronzului și argintului.

VASILE PÂRVAN

Mărturii ale culturii și civilizației românești

TEZAURUL DE LA TURNU MĂGURELE

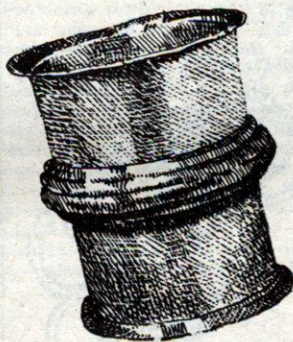
DAN DRĂGUȘ,

Muzeul de istorie al R. S. România

Printre piesele de mare valoare aflate în colecția Muzeului de istorie al R.S. România ce dovedesc practicarea pe teritoriul patriei noastre, din cele mai vechi timpuri, a meșteșugului metalelor prețioase, în special a aurului, se numără și obiectele descoperite, acum peste un veac, în martie 1880, cu ocazia unor lucrări edilitare efectuate în perimetrul orașului Turnu Măgurele.

Imediat după descoperire, o parte din tezaur a intrat în patrimoniul Muzeului național de antichități, iar cealaltă în colecția marelui om politic și istoric Mihail Kogălniceanu. După moartea acestuia (1891), spre sfârșitul secolului XIX tezaurul a fost regrupat la Muzeul național de antichități: ulterior, o parte din piese au dispărut însă în împrejurări ce nu au putut fi elucidate: din 445 obiecte de aur (cântărind peste 1 kg), tezaurul cuprinde azi doar 428 piese (în greutate de 0,600 kg).

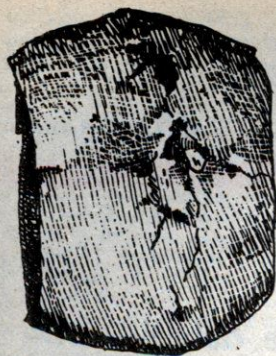
Valoarea deosebită a acestei descoperiri, faptul că de la început a intrat în fondurile unei instituții știin-

țifice a făcut ca, de-a lungul anilor, istorici și arheologi renumiți — printre care Mihail Suțu (autorul celui dintâi studiu despre tezaur), Alexandru Odobescu și Vasile Pârvan —

s-o studieze, precizându-i vechimea (sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului) și proveniența (mediul societății geto-dacice din primele secole ale mileniului I i.e.n.); s-a stabilit, totodată, că este produs al meșterilor aurari localnici.

Dintre piese se detașează cinci mari manșoane cilindrice (inițial au fost unsprezece), lucrate în foaie groasă de aur, cu zona mediană bombată și decorată cu caneluri — briuri orizontale. Alte două manșoane au formă sferoidală; primul este confecționat din electrum (un aliaj de aur și argint foarte frecvent în antichitate), iar celălalt, de dimensiuni mai mici, are formă tubulară și este decorat cu motive geometrice incizate

(triumfuri și linii frânte). Tezaurul mai cuprinde 420 inele plate ce pot fi grupate (în funcție de mărime și greutate) în cinci unități distincte; un inel de buclă pare să se fi rătăcit întâmplător între piesele găsite la Turnu Măgurele.

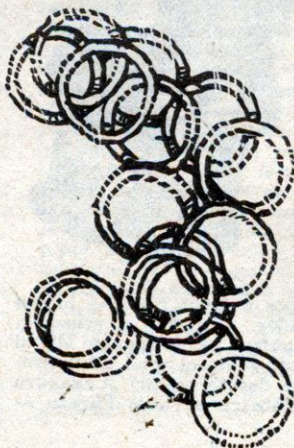

Analizând obiectele ce compun acest tezaur, tehnologia de obținere a lor, decorul și celelalte elemente, desprindem concluzia că în această perioadă de început a epocii fierului, meșterii aurari geto-daci erau în căutarea a noi simboluri, preocupări determinate de dezvoltarea relațiilor economico-sociale ale societății acelor vremi, în primul rând

de detașarea aristocrației militare și a căpeteniilor tribului de ceilalți membri ai comunității. Pentru aceste căpetenii se realizau asemenea însemne ale puterii, care trebuiau să le sublinieze bogăția și dominația asupra restului comunității. Exista, de altfel, o tradiție, în ceea ce privește făurirea unor asemenea însemne de paradă, evidențiate și de alte descoperiri: diademele de la Galeșu¹, talerele de la Ostrovul Mare², spada și celelalte arme de la Persinari³, ceea ce demonstrează și o continuitate în timp a meșteșugului aurului la geto-daci. Studiarea detaliilor de pe o piesă de excepțională valoare — rhytonul de la Poroina — oferă indicii pentru a considera că manșoane asemănătoare celor de la Turnu Măgurele se foloseau pentru decorarea tronului căpeteniei.

Tezaurul la care ne referim este una din măturile care atestă existența unei formațiuni politice de prim rang în Cimpia Dunării, aflată sub conducerea unui „basileos” puternic ce-și permitea să-și decoreze tronul cu manșoane de asemenea mărime și valoare.

^{1,2} Magazin istoric, nr. 10/1982; 11/1982; 2/1983.

CLIO ANUNTA

10 283 teze de doctorat

Cîte teze de doctorat au fost susținute în anii Republicii în patria noastră? Ce domenii ale cercetării științifice au fost abordate? Cum pot fi consultate în prezent aceste lucrări?

Iată cîteva întrebări cărora le răspunde lucrarea Teze de doctorat, apărută sub egida Bibliotecii centrale universitare din București. Elaborate în cadrul Serviciului de informare și documentare al bibliotecii cele trei volume ale lucrării tipărite pînă în prezent — un al patrulea aflîndu-se în pregătire — cuprind prezentarea bibliografică a tuturor tezelor de doctorat susținute în țară de autori români și străini și ale celor susținute în străinătate de autori români între 1948 și 1976. Volumul I cuprinde tezele dintre anii 1948 și 1970 (4 227 titluri), vol. II pe cele dintre anii 1971 și 1973 (3 323 titluri), iar volumul III pe cele dintre 1974 și 1976 (2 733 titluri). În total, 10 283 teze de doctorat din cele mai diverse domenii ale științei și tehnicii. Dintre acestea, aproape 300 sînt teze de doctorat în istorie, cu o tematică complexă, abordînd evenimente, fapte, momente semnificative atît din istoria patriei noastre cît și din cea a altor popoare.

Pentru alcătuirea lucrării au fost investigate colecțiile principalelor biblioteci din țară (București, Cluj-Napoca, Galați, Iași, Petroșani, Ploiești, Timișoara, Tirgu Mureș); cît și ale unor universități din străinătate, cum ar fi cele din Harkov, Leningrad, Moscova, Simferopol (U.R.S.S.), Berlin (R.D.G.), Varșovia (R.P. Polonă), Toulouse (Franța), Turku (Finlanda).

Cele 10 283 teze de doctorat susținute în perioada 1948-1976 constituie și ele o elocventă imagine a constanței și dinamicii ascensiunii pe care o cunoaște, în anii socialismului, cercetarea științifică românească.

Știința pentru Om

Profesorul Satish Chandra de la Universitatea „Jawaharlal Nehru” (India) ne-a vizitat de mai multe ori redacția în zilele celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice din august 1980. Aici, ca și în pauzele ședințelor forumului mondial al istoricilor, ca și în alte împrejurări oficiale, prof. Chandra mi-a expus o serie de puncte de vedere privind istoria. Redau pentru cititorii Magazinului istoric câteva dintre ele, menționând, totodată, că interlocutorul meu este unul dintre cei mai cunoscuți istorici indieni, membru al Biroului Comitetului internațional de științe istorice în două legislații, vicepreședinte al Consiliului internațional pentru științe filozofice și umanistice, președinte al Societății istoricilor indieni și membru al Consiliului Universității Națiunilor Unite, autor a numeroase studii despre India medievală și epoca dezintegrării Imperiului marilor moguli, în special societatea sec. XVI-XVIII.

Preocuparea mea în toate lucrările și cercetările mele — îmi spunea profesorul indian — este de a demonstra falsitatea teoriilor puse în circulație de către mulți istorici occidentali despre așa-zisa înăpoiere a societăților orientale înainte de sosirea navelor occidentale. Adevărul este că societatea indiană se afla — atunci — pe trepte de dezvoltare comparabile în multe privințe cu Europa.

— Cum apreciați anul '80 pentru nivelul atins de istoriografia indiană și cea mondială?

— Cred că asistăm la o dezvoltare furtunoasă a tuturor științelor, nu numai a istoriei. Această constatare este valabilă și pentru India. Specificul momentului de față în istoriografie este trecerea la studii comparate pluridisciplinare. Așadar, cred că se va afirma în curând o istoriografie comparativă.

— Cum vedeți în acest context raportul dintre istorie și actualitate?

— Cred că, ocupându-se foarte atent de trecut, istoricul care trăiește astăzi trebuie să-și dedice studiul și problematicii contemporane. Trebuie ca istoricul să-și consacre cercetările dezvoltării personalității umane, problemelor păcii, coexistenței pașnice a națiunilor. În ceea ce privește India — țară cu o mare diversitate etnică, lingvistică, religioasă, cu tradiții mult milenare, cu stratificări sociale perpetuate și cu inovații de ordin politic, economic și social originale —, o problemă fundamentală este aceea a integrării naționale. Problema problemelor rămâne însă aceea a învingerii subdezvoltării.

Cred, de asemenea, că o problemă extrem de actuală și despre ale cărei necesități izvorâte din istorie noi, cercetătorii, trebuie să scriem este crearea unei noi ordini economice internaționale. Pacea este în prezent strâns legată de problemele dezvoltării, de modul cum lumea a treia se va angaja pe calea lichidării decalajelor.

— Care este locul istoricilor indieni în istoriografia mondială?

— Conceptul meu asupra istoriei omenirii este că fiecare țară, națiune, popor au contribuit și contribuie cu resursele lor în diferite domenii și

în diferite etape la crearea civilizației mondiale. Desigur, figura principală a istoriei mondiale este și rămâne Omul. Consider extrem de dăunătoare, chiar periculoasă, încercarea de a impune valorile occidentale tuturor celorlalte națiuni ale lumii.

— Ce rol are o revistă de cultură istorică în zilele noastre?

— Răspunsul este clar: noi trebuie să scriem nu atât pentru specialiști, pentru colegii noștri, ci pentru ca istoria să fie o apă proaspătă pentru fiecare Om în întărirea personalității sale individuale și a identității sale naționale. Eu scriu manuale pentru copii din India pornind de la convingerea că trebuie să scriem pentru mase.

— În încheiere, prof. Chandra mi-a spus:

— România a fost de-a lungul istoriei un loc de întâlnire al civilizațiilor, o țară care și-a creat la rîndul ei o civilizație proprie specifică, pe care o dezvoltă neîncetat. Bucureștii mi-au apărut în zilele congresului nostru drept o Capitală încântătoare.

Relația dintre dezvoltare și progresul istoric nu este ceva simplu. Problema este cine controlează știința și tehnologia și în ce scopuri. Dacă controlul lor servește distrugerii, dominației, războiului, rezultatul va fi catastrofal. Iată de ce Omul trebuie să controleze realmente revoluția tehnico-științifică pentru scopurile umanității, iar nu știința să-l domine pe Om. Știința pentru Om — iată o deviză pentru toate țările.

Convorbire consemnată de
Cristian POPIȘTEANU

INDIA ȘI GRECIA

JAWAHARLAL NEHRU

Se obișnuiește să se considere Grecia antică drept leagănul civilizației europene și s-au scris multe lucrări despre deosebirea fundamentală dintre Orient și Occident. Mie personal lucrul îmi pare de neînțeles; multe din aceste lucrări îmi par confuze, neștiințifice și neintemelte pe fapte. Până în timpul din urmă numeroși gânditori europeni credeau că tot ce merită atenție își are izvoarele în Grecia sau Roma. Henry Maine

a spus undeva că, în afara forțelor oarbe ale naturii, nu există nimic pe lume care să nu îi fi existat înflăcătură la greci. Specialiștii europeni în cultura antică, cunoscători ai limbilor greacă și latină, știau foarte puține despre India și despre China.

Profesorul E.R. Dodds atrage totuși atenția asupra „moștenirii istorice a Orientului din care s-a dezvoltat cultura greacă și de care nu s-a rupt niciodată cu totul decât poate doar în imaginația specialiștilor în cultura antică”.

Vreme îndelungată știința se limita în Europa la limbile greacă, ebraică și latină, din care cauză la început concepția despre lume a fost concepția despre lumea mediteraneană. Ea nu se deosebea de fapt de concepția vechilor romani, deși a suferit o schimbare însemnată. Această concepție fundamentală determina nu numai concepțiile despre istorie, geopolitică, dezvoltarea culturii și civilizației, dar constituia și o frână pentru progresul științei. Platon și Aristotel au avut o influență predominantă asupra minții oamenilor. Chiar atunci cînd europenii aflau cîte ceva despre creațiile din trecut ale popoarelor Asiei, ei primeau aceste vești cu neplăcere. Avem aci de-a face cu o anumită împotrivire subconștientă și cu o încercare de a încadra aceste creații într-un fel oarecare în vechile lor idei. Iar dacă acesta era punctul de vedere al savanților, cu atît mai ușor credeau masele incolte că între Orient și Occident există o deosebire fundamentală. Industrializarea Europei și progresul material care i-a urmat i-au convins și mai mult de existența acestei deosebiri, și — în vir-

tutea unui proces specific al gândirii raționaliste — Grecia antică a început să fie socotită strămoșul Europei și al Americii moderne. Cunoașterea mai aprofundată a istoriei a zdruncinat aceste convingeri în mintea unora dintre gânditori; însă masele largi de intelectuali și de neintelectuali și-au păstrat vechile idei consfințite de veacuri și care, asemenea unor fantome, pluteau la suprafața conștiinței lor și s-au contopit treptat cu fondul general al reprezentărilor lor.

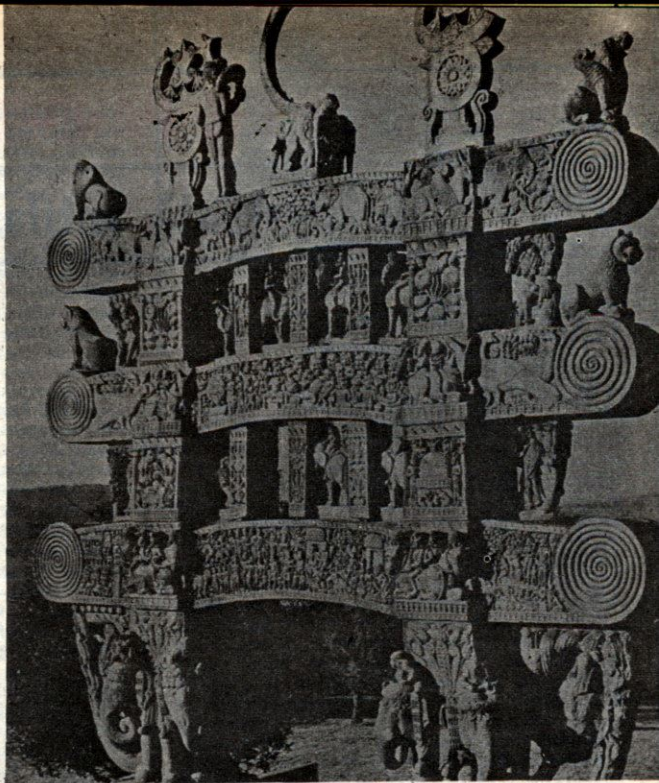
Nu înțeleg sensul în care se folosesc cuvintele Orient și Occident, afară doar dacă ele înseamnă că Europa și America au ajuns la un înalt grad de industrializare, iar Asia a rămas sub acest raport în urmă. Industrializarea reprezintă ceva nou în istoria mondială și ea este aceea care cel mai mult a schimbat și continuă să schimbe fața lumii. Între civilizația elenistă și civilizația europeană și americană contemporană nu există o legătură organică. Ideea contemporană că singurul lucru important în lume ar fi confortul material este complet străină ideilor care stau la baza literaturii elene sau a

oricărei alte literaturi din antichitate. Și grecii, și indienii, și chinezii, și iranienii au fost mereu în căutarea unei religii și a unei filozofii a vieții care să cuprindă întreaga lor activitate și să creeze echilibrul și simțul armoniei. Această idee străbate toate aspectele vieții — literatura, arta, instituțiile sociale — și dă naștere unui simț al proporției și al plenitudinii. Probabil că aceste impresii nu sînt în totul justificate, iar condițiile reale ale vieții pot fi cu totul altele. Dar și în acest caz nu trebuie uitat cît de departe sînt Europa și America contemporană de mentalitatea și de concepția despre lume a aceluiași greci pe care în orele lor libere îi preamăresc atît de mult și cu care caută cine știe ce legături îndepărtate pentru a satisface o anumită necesitate lăuntrică a inimilor lor sau pentru a găsi o oază în deșertul aspru și arid al existenței de astăzi.

Toate țările și popoarele Orientului și Occidentului au avut individualitatea lor și au încercat, fiecare în felul său, să rezolve problemele vieții. Grecia este, în felul ei, originală și splendidă; la fel e și India, China și

Iranul; India antică și Grecia antică erau deosebite și totuși înrudite. O asemenea afinitate spirituală identică exista, în ciuda unor mari deosebiri, și între India antică și China antică. Tuturor le era proprie aceeași generozitate și toleranță, același caracter păgîn al concepției despre lume, capacitatea de a se bucura de viață, de uimitoarea frumusețe și nesfîrșita diversitate a naturii, dragostea pentru artă și înțelepciunea pe care o dă experiența acumulată de un popor vechi. Fiecare din ele s-a dezvoltat în concordanță cu spiritul său național, care se forma sub influența mediului natural, dînd o dezvoltare deosebită unui anumit aspect al vieții. Această trăsătură caracteristică era diferită la fiecare popor. Grecii ca popor au trăit poate mai mult în prezent și au găsit bucurie și armonie în frumusețea pe care o vedeau în jurul lor sau o creau ei înșiși. Și indienii găseau bucurie și armonie în prezent; dar privirile lor se îndreptau în același timp spre o cunoaștere mai profundă, iar mintea le era frământată de probleme grele. Chinezii, care înțelegeau foarte bine aceste probleme și complexitatea lor, evitau cu înțelepciune să treacă la dezlegarea lor. Fiecare popor căuta în felul său să exprime plenitudinea și frumusețea vieții. Istoria ne-a arătat că India și China au avut o temelie mai trainică și o mai mare capacitate de rezistență; deși mult slăbite în urma puternicelor zguduirii suferite, ele au supraviețuit pînă în zilele noastre, viitorul lor e încă neclar. Grecia antică, cu toată splendoarea ei, n-a dăinuit; ea n-a rezistat și mai supraviețuiește doar prin minunatele ei realizări, prin influența pe care o exercită asupra culturilor care au înlocuit-o și prin amintirea acesteia luminoase, dar scurte perioade a unei vieți trăite din plin. E posibil ca ea să se fi transformat în trecut tocmai pentru că era prea absorbită de prezent.

(Jawaharlal Nehru, *Descoperirea Indiei*, Editura de stat pentru literatură politică, București, 1956.)

India antică și Grecia antică au lăsat omenirii impresionante mărturii ale unor strălucite civilizații: poartă din epoca dinastiei indiene Maurya (324-187 î.e.n.) (sus) și simbolul antichității europene, Acropole, fortăreața orașului Atena, reconstruită în sec. V î.e.n., cu templele epocii lui Pericle

o conștiință antifascistă

Nici-o cronică a antifascismului românesc nu poate fi scrisă fără evocarea numelui lui Petre Pandrea (1904-1968), intelectual de aleasă ținută, devotat convingerilor patriotice și democratice, „om de stînga”, cum el însuși se definea. Venit dintr-un sat de lângă Craiova, Balș, unde s-a născut la 26 iunie 1904, Petre Marcu, devenit curînd în publicistică Petre Pandrea, părea destinat unei cariere militare, întrucît urmasa liceul militar de la Mănăstirea Dealul de lîngă Tirgoviste. Iată însă că un talent publicistic de o vigoare ieșită din comun îl aruncă încă din 1922 în vîltoarea gazetăriei. După studii în drept la București, beneficiînd de o bursă G.G. Mironescu¹, Petre Pandrea pleacă și se specializează în științe juridice (filozofia dreptului și criminologie), precum și în sociologie, la Berlin, Heidelberg, Roma și München.

Deși nu a făcut studii în istorie și nici nu se declara ca aparținînd breslei istoricilor, P. Pandrea a fost definitiv influențat de contactul cu istoria propriu-zisă. Pentru un tînar intelectual aflat în plină formare, căutîndu-și cu involburare și cutezanță drumul, influențat și confuzionat nu o dată de experiențe și filozofii iraționaliste, bruscă deșteptare s-a petrecut tocmai în locul unde iraționalismul dezlănșase sub chipul nazismului ofensiva împotriva omului și a culturii. Pentru Petre Pandrea prezența în Germania între 1927 și 1931, într-o perioadă în care hitlerismul își croia drum spre putere cu ajutorul batalioanelor de asalt, a însemnat nu atît încununarea unor studii de specialitate, cît mai ales sedimentarea unei orientări și convingeri decisive și definitiv antifasciste. Cum îl mărturisea el însuși, în 1946, lui Ion Biberi, „după 1932 n-am mai putut suporta Germania... Începuse marea zarvă politică hitleristă. Beatițudinea mea literară și cosmopolită luase sfîrșit în momentul cînd un bun prieten german din seminar mi-a spus, la sfîrșitul unei discuții de filosofie juridică hegeliană, «balcanic infect»; mi-am luat catrafusele și am plecat direct acasă în Oltenia, la mama și la tata... Închelam un ciclu de viață”.

¹ Om politic român (1874-1949); decan al Facultății de drept din București. A făcut parte dintre militanții români de la Paris (1917-1918) care au promovat interesele statului național unitar. Ulterior în conducerea Partidului Național Țărănesc; prim-ministru (1930-1931); ministru al afacerilor externe (1929) și în mai multe rînduri titular la alte departamente.

Mulți ani mai tîrziu avea să scrie cu privire la momentul maturizării sale: „Nu vedem decît ceea ce vrem să vedem, în tinerețe și în toila acțiunii. Tînarul și omul de acțiune se aseamănă în structura și substanța lor saturată de subiectivism. Tînarul colorează atmosfera și lumea exterioară în stările sale sufletești. Omul de acțiune merge la țel cu viteza și precizia glontelui și nu are decît impulsurile trăgaciului și ale instinctelor”. Se poate spune că Petre Pandrea este unul dintre primii intelectuali antifasciști europeni care a stigmatizat Germania hitleristă văzînd-o la ea acasă, de unde trimitea reportaje, eseuri, pamflete, de o rară forță vitriolantă. În coloanele presei democratice din țara noastră (Adevărul, Dimineața, Dreptatea, Adevărul literar și artistic, Cuvîntul liber, Viitorul social, Stînga), scrisul lui Petre Pandrea exprima pozițiile covîrșitoarei majorități a intelectualilor români care înțelegeau pericolul de moarte pe care hitlerismul le abătea asupra țării. Cu un puternic simț de clarviziune, el scria în 1936: „Țara noastră este avizată în primul rînd prin acțiunea și războiul revizionist. Fruntariile sînt în pericol. Ceea ce este mai dureros rămîne faptul că o serie întreagă de politicieni români au rămas cu ochii ațîntiți spre Roma și Berlin. Amatorii de dictatură și împătimitii antisemitismului n-au renunțat la cochetăria cu Roma dușmană și cu Berlinul revizionist. Cine este prietenul Romei și al Berlinului, este dușmanul României. Acest adevăr elementar din politica externă se ignorează sistematic de către oamenii dreptei și al reacțiunii românești. Calul troian se află cu ei în cetate”. Patru ani mai devreme, într-un articol trimis din Germania, el anticipa agresiunile hitleriste: „Va fi războiul o nouă diversiune? Sînt semne certe că o nouă conflagrație mondială se află în pregătire...”.

În 1933, Petre Pandrea scria că „militarizarea servește ca pavăză a ordinii stabilite și ca pregătire sufletească și tehnică a viitorului război”. În același an, el își reunea, într-un volum intitulat Germania hitleristă, multe din analizele și pamfletele sale. „Cartea s-a bucurat de un succes extraordinar și a fost, pe plan european, printre cele dintîi radiograful pătruzătoare ale hitlerismului” (Z. Ornea). Primirea de care s-a bucurat lucrarea devine un atestat istoric al atmosferei irecon-

ciliabil antinaziste ce predomina în societatea românească a anului 1933.

Cu aceeași intransigență a combătut filozofia și grupările de extremă dreaptă din țara noastră, mai ales Garda de fier, situându-se cu consecvență de partea drepturilor și libertăților democratice, pledînd el însuși ca avocat în numeroase procese cauza antifasciștilor și comuniștilor. Iată ce scria în 1935, într-un articol în care se ridică în apărarea deținuturilor politicieni comuniști și condamna procesul intentat istoricului Petre Constantinescu-Iași: „Eroismul tipic al românilor noastre se desfășoară în forme mai puțin grandilocvente, dar mai utile societății, decît eroismul de odinioară, care recolta glorioase inscripții numai pe scut și spadă. Care este forma actuală a eroismului din România? Se poate răspunde lămurit: eroismul s-a refugiat în lagărul muncitorimii anonime. A acelei mase terorizată de spectrul șomajului în față și avînd represiunea în spate. Eroism — mai întîi — pe frontul muncii, în uzine, în mine, pe ogoare și în ateliere. Un eroism cotidian, fără gesturi și fără retorică, înfruntînd urgia salariilor tot mai reduse, lipsa de rod și prețuri convenabile. Iar de îndată ce exponenții clasei muncitoare încearcă să ridice fruntea din pulbere și obidă, protestul pentru o viață nouă se transformă în martiraj individual“.

Din însemnările puse la dispoziția redacției noastre de Nadia Pandrea Cutcutache, fiica jurnalistului, sociologului și publicistului Petre Pandrea, aflăm că împreună cu scriitorul Lucian Blaga a trăit „toamna zbuciumată a anului 1940, cînd hitlerismul a invadat în România sub forma «detasamentelor de instrucție» (formă deghizată a ocupației militare) și a dictaturii legionare instaurate la 6 septembrie 1940 în cap cu Horia Sima, braț la braț cu generalul Ion Antonescu. Dictatura «cămășilor verze» a durat pînă la rebeliunea din 21-23 ianuarie 1941“. Iată acum o altă mărturie prețioasă: „Cînd le-am privit prima oară [detasamentele hitleriste de instrucție], împreună cu Lucian Blaga, am suspinat și am psalmodiat funerar, amintind texte din cronicarii noștri Miron Costin, Dimitrie Cantemir și Ion Neculce“.

La Bertin împreună cu soția

Prezentăm cititorilor revistelor Magazin istoric, cîteva pagini de însemnări inedite despre anii 1927-1931 cînd paralel cu studiile la Facultatea de drept berlineză, îndeplinea unele atribuții la Legația română din capitala Germaniei. Aceste „miniaturi diplomatice“ oferite revistelor de fiica scriitorului vor adăuga — cu siguranță — încă o notă simfoniei atît de bogate, tumultuoase și profunde a scrisului lui Petre Pandrea, profund angajat de partea democrației și iubirii de țară“.

Ioana URSU

¹ În ultimii ani au apărut din opera lui Petre Pandrea: *Eseuri (Portrete și controverse, Germania hitleristă, Pomul vieții)*. Antologie de Gh. Stroia, prefață de George Ivașcu, Editura Minerva, București, 1971; *Atitudin și controverse*, ediție îngrijită, cuvînt înainte de Gh. Epure, Editura Minerva, București, 1982.

Miniaturi diplomatice

Legația regală a României din Berlin era situată în Rauchstrasse 26, în cartierul Tiergarten, adică în marele parc al orașului¹. Clădirea era impozantă și spațioasă, cu grădina în care se dădeau recepții, cu locuință rezervată și ocupată cu familia de șeful misiunii, care avea rang de mi-

nistru plenipotențiar. Rangul de ambasador nu-l aveau decît reprezentanții marilor puteri, adică Anglia, Franța, Germania, Japonia, Rusia Sovietică și Statele Unite ale Americii. Cîteodată, delegatul Chinei purta titlul de ambasador.

Decanul corpului diplomatic se alege, de regulă, în persoana reprezentantului romano-catolic al Vaticanului. În speță, funcționa Monseniorul

Pacelli, care va ajunge mai tirziu și papă, un om viu, fermecător, la care românii aveau acces oricînd și era prieten intim și oaspe regulat al familiei N.P. Comnen, plenipotențiarul nostru la Berlin din 1928². Monseniorul Pacelli, ca majoritatea prelaților catolici, făcea propa-

¹ Pentru a usura lectura nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile în text.

² Magazin istoric, nr. 4,5/1980, 1-3/1981.

gandă fătășă și era pescuitor de suflute tinere. Monseniorul a convertit la catolicism pe fiica unică a lui N.P. Comnen, a scos-o din ortodoxie și româncă, extrem de inteligentă și cultivată, a ajuns călugăriță într-un ordin catolic.

Despre N.P. Comnen s-au publicat și s-au vorbit multe nărozii.

Mi-a fost șef de misiune diplomatică în 1928 și 1929 și nu am decât cele mai plăcute amintiri despre un jurist de drept internațional avertizat, despre un om serios, muncitor, ordonat, punctual și fără vicii. Nu bea, nu fuma, nu juca la curse sau cărți de noroc, ca protipendada, nu vina femei, nu dansa, ci se ocupa exclusiv de meseria sa diplomatică unde dădea randament. A intrat în diplomatie din vremea tineretii, sub forma de trimis special al lui Ionel Brătianu în Elveția, în anii războiului 1915-1919, unde a condus un birou de presă și propagandă. La Berna a avut șansa sau inteligența să dea peste Aurel C. Popovici, care fugise, ca emigrant, împreună cu dr. Alexandru Vaida-Voevod, de la Viena. Comnen i-a luat colaboratori pe amândoi ardelenii la biroul său de presă.

Aurel C. Popovici a scris o excelentă carte despre *Chestiunea Transilvaniei* (La Question de Transylvanie), în limba franceză. Lucrarea lui Popovici are o prefață de N.P. Comnen și a fost editată cu grija biroului. A fost artileria grea a propagandei barourilor diplomatice un sfert de veac în bătălia cu revizionisti unguri.

L-am observat pe Comnen timp de trei zile în discuții cu Nicolae Titulescu care a fost oaspetele legăției noastre. Pe atunci, Titulescu era ministru plenipotențiar la Londra și delegat permanent al României la Societatea Națiunilor din Geneva. Venise la Berlin ca invitat al lui Paul Löbe, ca să țină o conferință în Reichstag despre *Dinamica Păcii* (La Dynamique de la paix). Löbe era social-democrat [de stînga] și președinte [din 1920] al Parlamentului german [Reichstag]. Organizase un ciclu de conferințe pacifiste cu personalități europene.

În „chestia optanților”¹ dintre români și unguri, N. Titulescu a avut nevoie de consultațiile citorva juriști germani. Aceste consultații au fost obținute de Comnen, la indicația mea. Eu aveam deja o vechime de doi ani în universitatea berlineză și la bibliotecă. Am mers și la tratative. Am asistat pe Comnen în calitate de tălmăci și de cel mai tânăr colaborator cu rangul cel mai mic. Aveam 24 ani și eram atașat de legăția clasa III. Comnen era remarcabil, în tratative și dezbateri. Avea documentar, tehnică, îndeminare și suplețe.

Legăția română din Berlin nu se dota cu personal numeros.

Pe rang, urmau după Comnen, consilierii de legăție clasa I. Aurelian și Alexandru-Duiliu Zamfirescu, care erau și locuitori (însărcinați de afaceri). Expresia consacrată: *chargé d'affaires*.

Consilier clasa I era Geor-măneanu, repartizat cu conducerea biroului atașaturilor comerciale. Nu avea decât o dactilografă. Depindea de Ministerul economiei naționale care a avut un corp de atașaturilor comerciale valoroși.

Consilier de legăție clasa I mai era Iosif Șchiopul [1876-1946], vechi colaborator al lui N.P. Comnen de la Geneva, ziarist ardelen, istoric emerit, care răscolea arhivele Berlinului în orele sale libere. Era slujbaş punctual de modă germanică și vieneză chezaro-crăiască. Fusesse repartizat cu conducerea biroului de presă, care mai avea doi funcționari. Șchiopul era bătrîn, savant istoric, celibatar, grav și ponderat. Lucrările și viața sa se desfășurau sub steaua ordinii, a datoriei și a unui patriotism ardelenesc de modă pașoptistă și bărnuțiană. M-am consultat, cu el, pentru monografie și epoca 1848².

Secretar clasa I era și Noti Constantinidi³, fost ziarist, spiritual, preocupat de arta, istoria și literatura chineză. Co-

laborase la *Lupta* și *Fapta* cu un grup de tineri liberali ca Sebastian Șerban, Eugen Titeanu, Ciomac și alții.

Secretar clasa I mai era dr. Petru Ilcuș, ardelen, pedagog, fost asistent universitar la catedra de la Cluj pe lângă Vladimir Ghidimescu. Fusesse repartizat la biroul de presă.

Atașatul clasa II se numea Georges Magheru, iar puținătatea mea, atașat clasa III, cel mai tânăr ca vîrstă și cel mai proaspăt intercalat în echipă. Magheru avea cifrul. L-am ajutat de cîteva ori la cifrat și descifrat după un cod secret. Nu prea existau secrete sau așa ceva, decât în opiniile exprimate de Comnen asupra unor aspecte politice germane în legătură cu tratativele comerciale unde se cerea discreție. La o legăție se cere discreție. Nu se afla nici un secret. În orice caz, nu mi s-a confiat nici mie și nici colegilor Ilcuș și Iosif Șchiopul, superiori ierarhici și ca vîrstă, dar amabili și sinceri cu mine, vreodată, vreun secret. Așa ceva există în melodrame sau în filme cu polițiști și diplomați.

Este drept, că mai era un birou militar condus de colonelul Negulescu și de un civil bănățean gras, cu rang inferior și fără pașaport diplomatic. Cred că se ocupau mai mult cu viza livretelor militare. Dealtminteri, armata germană era redusă prin Tratatul de la Versailles. Înmărmările au început fătîș, în 1933 cu Hitler. Înmărmările clandestine ale republicii [de la Weimar] se reduceau la faptul că soldații erau, plutonieri majori și ofițeri și formau schema de organizare a unei mari armate. Situația se dezbătea la gazetele și revistele de stînga acuzate de cele de dreapta de înaltă trădare. Spectacolul era public și n-avea caracter confidențial militar.

Colonelul Negulescu era personaj încîntător și om de lume. Se ocupa cu vînătoarea de femei, fiindcă nu era căsătorit. Biroul atașaturii militare era pe undeva, pe sus pe la mansardă. Nu l-am vizitat niciodată. Pe colonel, îl întîlniam la recepții și baluri.

Vizele de pașapoarte erau în sarcina cancelarului Bota.

¹ Magazin istoric, nr. 11/1981.

² Referire la teza de doctorat despre: *Filosofia juridică a lui Bărnău* (1935). De la Petre Pandrea a rămas, în manuscris, o interesantă lucrare istorică, în mai multe volume, intitulată *Urmasii lui popa Săpcă*.

³ Magazin istoric, nr. 5,6/1979, 2/1980.

ardelean de origină, și a servitorului nostru Struwe, neamț alert, respectuos, iute ca ardeii și româniizat. Există și o dactilografă româno-germană cu ochelari și blondă, bătrânoară.

Consulatul funcționa în Dorotheenstrasse, condus de prințul Caragea și de I.B. Dimitrescu, economist doct, grav, muncitor și sombariant. Dezbaterele noastre în contradictoriu durau prea mult și ne vedeam mai rar.

În afară de Comnen, Schiopul și Geormăneanu, care erau matinali, cei cu pașapoarte diplomatice, adică noi (fără Struwe, Bota și dactilografă), veneam spre prînz. Se răsfăiau gazete româno-germane și se făceau conversație, suete și bancuri. Suetarul periculos era Noti Constantinidi. Aurelian era suferind, cu umbrelă și ghetă, ca să nu răcească, laconic și amabil, celibatar arhibogat și strîns la palmă. Se spunea că n-a dat în viața lui un bacșiș peste remiza legală și obligatorie. În București, stătea la Athénée Palace în toată averea sa, ca să nu plătească servitori și cheltuielile unei locuințe aferente averii și rangului. Se șoptea că joacă la bursa de la New York și Londra. Se poate. În acei ani era foarte abătut. Fusese prăpăd (*debacle*) la Wallstreet¹. Urmărea gazetele economice la biroul de presă. Nu dădea bani pe gazete. Eu eram abonat la *Rote Fahne* (Steagul Roșu) comunist și cumpăram vreo zece [gazete] pe zi.

Exact la antipod se afla Alexandru-Duiliu Zamfirescu zis Catafal, pentru gravitatea sa, luxos îmbrăcat, chel-tuitor ca un nabab, bonom, cordial, jovial, dornic de a răspîndi feerie în jurul său, pentru cei care-l cunoșteam mai bine. Primul aspect era rebarbativ de catafal, de tipic diplomat cu morgă și infatuare. Cînd dădea pojiștea glacială apărarea omului, cordial organic. Nu se prefăcea. A fost o natură fericită. Avea sănătate, avere, frumusețe, deșteptăciune, știa pa-

tru limbi, purta numele unui tată celebru, copii frumoși, nevastă olteancă și gospodină și hiper-inteligentă. Alexandru Zamfirescu a ajuns ministru la Varșovia și ministru la Roma. Cu prilejul congresului de criminologie din 1938, în Italia, l-am vizitat în situația și calitatea sa de șef de misiune. Mi-a făcut plăcere. Noti Constantinidi a avut sub conducere legația din Helsinki în timp de război, post de încredere cu grele misiuni.

Comnen n-a stat mult la Vatican.

În septembrie 1940, a venit ca ministru plenipotențiar — la Vatican — îmbrăcat cu cămașă verde, Ioan Victor Vojen, fost actor, a jucat pe Romeo și a căzut după scară pe cînd îmbrățișa pe Julieta din Shakespeare. Vojen a interzis lui Comnen să participe la recepțiile legației.

Comnen a mai jucat peste cîțiva ani un rol considerabil. Cumpărase la Fiesole, lângă Florența, vila cu 7 hectare de podgorie a lui Messer Niccolò Machiavelli². Făcuse economii. Și-a asigurat loc la bătrînețe pentru a-și scrie memoriile diplomatice. Fica intrase în ordin călugăresc. Feciorul era inginer și-i dăduse numele Raymond, după Raymond Poincaré, președintele Republicii Franceze, pe cînd l-a botezat. Cînd nemții s-au retras din Italia, după dezastul de la El Alamein și din Africa, au părăsit terenul cu bălăli, pas cu pas.

Mussolini fusese demis și arestat în complotul condus de propriul său ginere, contele Ciano, fost ministru de externe, și de Dino Grandi³. Hitler l-a scăpat din pușcărie, prin aterizarea unui comando condus de Otto Skorzeny⁴.

Comnen se afla la Fiesole lângă Florența, cînd Mussolini a revenit la putere în Italia de nord cu ajutorul nemților și l-a împușcat pe Ciano. A revenit și el la Florența. Trupele de ocupație

¹ Om politic, scriitor și istoric renascentist italian din Florența (1469-1527): a fost adeptul necesității realizării în Peninsula Italică a unui stat național unitar, sub egida monarhiei absolute. Opera sa fundamentală este *Principele*.

² Unul dintre miniștrii fasciști, fost ambasador la Londra.

³ *Magazin istoric*, nr. 6/1967.

sînt mai suportabile într-o veche cetate decît într-o podgorie romantică și cu crame de vinuri. Soldatesca [soldătimea] este eternă. Generalul neamț, în retragere, a vrut să dea foc Florenței, s-o apere pas cu pas, casă cu casă, palatul medieval cu palat de renaștere. Florența este un muzeu. Trupele anglo-americane așteptau declanșarea bombardamentelor. Diplomatul român a intrat cu curaj în acțiune.

Cunoștea mulți generali germani din deceniul său berlinez, cu recepții pompoase ca ministru plenipotențiar. Avea abilitate. Avea inteligență. A convins pe nemți să se evacueze pașnic⁵. A convins pe anglo-americani ca să întîrzieze ofensiva.

După război, N.P. Comnen a fost proclamat cetățean de onoare al orașului Florența pentru servicii aduse municipiului pe care l-a scăpat de distrugere totală⁶.

N.P. Comnen s-a retras la Fiesole, în conacul străvechi al lui Messer Niccolò Machiavelli, cu 7 hectare de vie. Nu știa să guste paharul ca Messer Niccolò. Nu știa să minuiască nici condeii ca autorul lui *Il Principe*, care a fost diplomat mărunț, secretar al Senioriei din *Firenze* și al senatorilor din *Podestà* pe care-i disprețuia ca pe niște negustori de lînă și mătase.

⁵ Despre episodul salvării Florenței de către Comnen, revista noastră a publicat o relatare din surse italiene. *Vezi Magazin istoric*, nr. 1/1982.

⁶ După cum se știe, Florența a avut serios de suferit de pe urma dinamitării a numeroase cartiere și clădiri istorice de către hitleristi, desi feldmaresalul Kesselring (care comanda Grupul de armate C) declarase Florența oraș deschis. La mijloc fusese de fapt o vicleană stragemă pentru a evita bombardamentele aliate. În vreme ce intervenția lui Comnen pe lângă comandamentul german își are confirmare documentară, nu același lucru se poate spune despre afirmația privitoare la o negociere purtată cu Aliații, cărora li s-ar fi cerut să-și întîrzieze înaintarea. Cert este că, sub presiunea Corpului 13 de armate britanice, nazistii s-au retras pe malul de nord al râului Arno, la 3 august 1944, lăsînd în Florența cîteva unități de artilerie. La 4 august, Divizia 6 blindată sud-africană a pătruns în suburbiile meridionale ale orașului. Un exemplu despre eficiența demersului lui Comnen îl constituie faptul că germanii au aruncat în aer toate podurile peste râul Arno (care traversează Florența), cu excepția istoricului Ponte Vecchio.

¹ Aluzie la „Jola neagră” care a însemnat cel mai mare crash newyorkeze. *Vezi și Magazin istoric*, nr. 12/1975.

1940-1945

CEI CINCI ANI BLESTEMAȚI

Prof. AAGE TROMMER

Revista noastră a publicat, de-a lungul anilor, o serie de articole privind mișcarea de rezistență din Danemarca, în timpul celui de-al doilea război mondial (nr. 8/1971, 2/1975, 11/1980). Articolul scris de rectorul Universității din Odense, prof. Aage Trommer, adaugă noi date subiectului menționat, contribuind

astfel — dintr-un unghi de vedere insolit — la imaginea pe care cititorii noștri și-au putut-o forma despre istoria unui popor care, nu o dată, și-a dovedit prietenia față de România (Magazin istoric, nr. 5/1982). Titlul aparține redacției.

În 1939, când a izbucnit al doilea război mondial, Danemarca spera să-și mențină neutralitatea, așa cum reușise și în timpul primei conflagrații. Evenimentele au luat însă un alt curs. La 9 aprilie 1940, germanii au atacat Norvegia. Aflată în calea lor, Danemarca a avut, inevitabil, aceeași soartă: germanii au ocupat cei 43 000 km² și 3,8 milioane de locuitori ai

Danemarcei, promițând că vor respecta suveranitatea și integritatea țării, cu condiția să nu li se opună nici o rezistență. Guvernul danez a protestat viguros, apreciind totuși că soluția cea mai bună era să accepte condițiile impuse. Astfel Danemarca a obținut un statut aparte față de restul Europei aflată sub controlul Reichului. Pentru o perioadă de timp, atât Parlamentul cît

și guvernul au continuat să funcționeze, iar administrația a rămas în minile danezilor. Danemarca a putut să-și mențină, în mod surprinzător, și armata de uscat și marina, însă cu efective reduse. Desigur, aproape orice cerere din partea germanilor trebuia onorată, iar cererile deveneau tot mai numeroase. Cu toate acestea, populația a fost, probabil, mai puțin afectată de

război decât în alte țări; condițiile create au făcut ca aprovizionarea cu alimente să fie satisfăcătoare, iar jefuirea țării a fost nesemnificativă în comparație cu oricare alt teritoriu ocupat. Cu timpul, condițiile s-au înrăutățit, deoarece contribuția pe care Danemarca a fost nevoită să o dea efortului de război german a crescut.

Așadar, într-o primă perioadă, danezii au sprijinit „politica de negociere” — denumirea oficială dată colaborării guvernului cu forțele germane de ocupație. Cuvîntul de ordine era ca poporul să respecte directivele regelui, de a se comporta cît mai corect și mai demn posibil¹. Această strategie a fost pe deplin sprijinită în Parlament de principalele patru partide, care formaseră un guvern de coaliție. Ar fi însă greșit ca adeviziunea — atît politică cît și publică — la „politica de negociere” să fie înțeleasă ca o dovadă de prietenie față de Germania. Dimpotrivă, germanofobia danezilor avea o tradiție veche de peste un secol¹. Ca atare, ideologia nazistă nu găsisse în Danemarca un teren fertil. Numai doi la sută din populație se aflase Partidului nazist danez.

Acesta a fost contextul în care, în toamna anului 1941, mișcarea de rezistență a întreprins, cu oarecare timiditate, primele sale acțiuni. Principala armă au constituit-o publicațiile ilegale. În anul 1944 numărul lor se ridica la 270. Cele mai importante aveau un tiraj de peste două milioane de exemplare și erau publicate la Copenhaga. În fruntea luptei se afla micul partid comunist (el a întrunit 2,4 la sută din voturi la alegerile din 1939). Cînd germanii au atacat Uniunea Sovietică, ei au cerut scoaterea Partidului Comunist Danez în afara legii și trimiterea conducătorilor săi în lagăre de concentrare. Ca urmare, partidul a intrat în ile-

galitate pornind la lupta de rezistență împotriva forțelor de ocupație.

Trecerea în ilegalitate s-a petrecut nu numai din simplul motiv al salvărilor organizațiilor sale, ci și pentru că partidului din Danemarca i s-a cerut — dealtfel ca și partidelor din alte țări — în numele internaționalismului proletar, să vină în ajutorul Uniunii Sovietice. De la publicării ilegale partidul a trecut la crearea, în condițiile specifice daneze, a unui front național de eliberare, iar în primăvara anului 1942, împreună cu unii membri din partidul conservator, care împărțeau punctele de vedere antifasciste ale comuniștilor, a înființat organizația „Danemarca liberă”.

Un alt factor extern care a influențat atunci evoluția evenimentelor din Danemarca, a fost și organizația britanică S.O.E. (Subversive Operations in Europe). La sfîrșitul anului 1940, S.O.E. a înființat un departament pentru Danemarca. În cursul anului următor au fost recrutați și instruiți, în Anglia, primii agenți, dintre care doi au fost parașutați în țară la începutul lui 1942.

În acel an, S.O.E.-ul a avut parte numai de ghinioane și accidente. De-abia în martie 1943, cînd, în treacăt fie spus, englezii au lansat primele cantități de exploziv, activitatea S.O.E. a început să devină efectivă. Diligențele S.O.E.-ului au determinat Partidul Unității Daneze să treacă de la activitatea de propagandă la acțiuni conspirative, cu caracter mult mai concret. În ceea ce privește numărul luptătorilor din mișcarea de rezistență, în 1942 și în prima parte a anului 1943, aceasta era mai degrabă de ordinul sutelor decât de cel al miilor.

Curînd însă lucrurile au luat o altă întorsătură. În primăvara și vara anului 1943, mentalitatea oamenilor s-a schimbat radical, determinînd izbucnirea, în luna august, a ceea ce a rămas cunoscut sub numele de „rebeliunea din august”. Într-o serie de orașe din Insula Funen și din Peninsula Iutlanda — în special în Odense și Aalborg, orașe avînd cam 100 000 locuitori

— s-au înregistrat mai întîi ciocniri și lupte de stradă între tineri danezi și soldați germani, apoi întreruperi de muncă în fabrici și, în cele din urmă, greve generalizate, la care au participat și funcționarii și vînzătorii din comerț. Aceste acțiuni au avut loc în semn de protest împotriva nedreptăților, reale sau imaginare, săvîrșite de cotropitori. Rolul principal în organizarea grevelor le-a revenit comuniștilor, dar condițiile psihologice preexistente care au favorizat extinderea grevelor au fost create de modificarea profundă a opiniei publice, modificare cauzată de nemulțumirile față de regimul de ocupație, de zvonurile despre venirea aliaților, de iminența înfrîngerii germanilor (ceea ce tocmai se întîmplase în Italia) și de o spontană și crescîndă simpatie pentru grupurile ilegale și acțiunile lor de sabotaj.

Convinsi că guvernul danez fie nu poate, fie nu vrea să înăbușe rebeliunea, germanii au decis că situația impunea introducerea pedepsei cu moartea și luarea de ostateci din rîndurile populației. Guvernul a refuzat să dea curs acestor

În p. 26: demonstrațiile organizate de mișcarea de rezistență antinazistă daneză se în lanț, cu toate că sînt reprimare crunte de S.S. și Gestapo

Cei cinci ani blestemați au luat sfîrșit. Reproduceri după *La Resistenza in Europa* de Fernando Elnasi, ed. Grafica Editoriale, 1979

¹ Autorul se referă la îndelungatul conflict dintre Prusia și Austria pe o parte, Danemarca pe de altă, generat de disputarea ducatelor Schleswig, Holstein și Lauenburg.

ordine, preferînd să-și dea demisia. Drept urmare, la 29 august 1943, germanii au dezarmat armata și marina, prelînd conducerea. Cu aceasta „politica de negociere” s-a sfîrșit, Danemarca găsindu-se în ceea ce, la vremea respectivă, s-a numit „situația norvegiană”.

Începînd cu toamna anului 1943, activitatea din ilegalitate s-a extins rapid, de la acea dată putîndu-se, într-adevăr, vorbi despre o mișcare de rezistență. În septembrie 1943, s-a înființat Consiliul de Eliberare a Danemarcei. Era constituit din reprezentanți de seamă ai organizațiilor din ilegalitate. Consiliul de Eliberare a Danemarcei a cîștigat, în scurt timp, o mare popularitate și, îndeosebi din vara anului 1944, a fost considerat, deși se afla încă în ilegalitate, ca adevăratul guvern al țării.

Spre sfîrșitul anului 1943 s-a intensificat acțiunea de formare a grupurilor de rezistență.

Conform directivelor S.O.E., Danemarca a fost împărțită în șase regiuni, fiecare dispunînd de cîte două tipuri de grupuri: militare și de sabotaj. Grupurile de sabotaj urmau să întîrzie și să hărțuiască transportul de trupe germane prin Danemarca dar aveau, de asemenea, în atenție rețeaua de telecomunicații, aprovizionarea cu energie electrică, instalațiile portuare, vapoarele. La cererea S.O.E., acțiunile de sabotaj au fost întrerupte pe o perioadă de cîteva luni, fiind reluate din mai 1944.

În ultimul an de război, au fost efectuate circa 1 400 acțiuni asupra rețelei de căi ferate; în principal, șine aruncate în aer și deraieri. În aceeași perioadă au trecut pe teritoriul țării (unele venind din Norvegia), îndreptîndu-se în direcția sud, aproximativ 25 divizii sau brigăzi germane. Și totuși, numai cinci din aceste divizii au fost oprite din drumul lor timp de peste 24 ore (o problemă interesantă și încă necercetată este de ce rezultatele acestor acțiuni au fost cu mult inferioare celor obținute în alte țări).

S-au comis peste 150 sabotaje asupra vapoarelor și șantierelor navale. Nu încapă nici o îndoială că aceste acțiuni au afectat, în mod substanțial, operațiile maritime ale germanilor. Numărul vaselor lor era sub nivelul cerințelor, iar Kriegsmarine se resimea după orice acțiune de sabotaj.

Pe de altă parte, cele circa 500 acțiuni efectuate asupra uzinelor în care se producea armament pentru Germania nu trebuie supraestimate, în ciuda proporțiilor spectaculoase pe care multe din aceste acțiuni le-au atins, necesitînd pregătiri îndelungate, mult curaj și calm în execuție. Trebuie spus că, principala contribuție a Danemarcei, de fapt obligatorie, la efortul de război german consta în produse agricole și alimentare (carne de vită, de porc, unt etc.) și nu industriale.

Grupurile de sabotaj nu erau numeroase, însumînd, în total, doar cîteva mii de oameni. În schimb, detașamentele militare se înmulțeau într-un ritm rapid¹. La sfîrșitul lui 1944 și începutul lui 1945 cuprindeau cam 25 000 luptători, iar în perioada eliberării ajunseseră la 45 000 — și aceasta în pofida faptului că germanii arestaseră vreo 14 000 membri din rezistență, iar alți 10-12 000 fuseseră nevoiți să fugă pe teritoriul neutru al Suediei. Cifre grăitoare pentru eforturile depuse de Gestapo de a înăbuși mișcarea de

¹ Cînd războiul a ajuns în apropiere de Danemarca și cînd trupele germane au început să capituleze, grupurile militare au intrat în acțiune. Pînă atunci, fuseseră ținute în rezervă (din acest motiv erau numite și „grupuri de rezervă”). Nu se știa cum se va sfîrși războiul, iar în acel februarie 1945, ordinele de luptă trimise de la Londra luau în considerație mai multe alternative. În privința eficienței lor, grupurile militare duceau lipsă de arme ca și echipele de sabotaj cărora le lipsea explozivul. Armele (în special mitraliere) și explozivul erau furnizate de către Anglia: cele mai multe au fost parasutate, o mică cantitate fiind trimisă pe calea apei prin Marea Nordului. Pînă în august 1944, li vrările de arme au fost limitate (în total, aproximativ 12 tone). Alte țări aveau prioritate înaintea Danemarcei. După această dată, li vrările au crescut constant. În timpul ultimelor opt luni de război, ele au ajuns pînă la 670 t. Tot în această perioadă, Suedia a trimis aproape 8 000 arme.

rezistență! Grăitoare, de asemenea, pentru tot mai amplă și mai intensă participare a întregii populații la această mișcare. În primele zile ale anului 1942, numărul activiștilor din ilegalitate era redus și condițiile de luptă foarte grele. În 1945 însă, mișcarea de rezistență devenise, sub conducerea Consiliului de Eliberare al Danemarcei, o mașină bine organizată, finanțată în secret de guvern și care se bucura de simpatia întregii populații.

Cu cît războiul se apropia mai mult de sfîrșit, cu atît problemele perioadei postbelice deveneau prioritare. Din toamna anului 1944 au început o serie de negocieri laborioase între Consiliul de Eliberare al Danemarcei și liderii principalelor partide politice în vederea alcătuirii unui „guvern de eliberare”. Fiecare parte recunoștea dreptul celeilalte de a face parte din guvern; problema era, căreia dintre ele urma să-i revină înțietatea. De-abia în ultimele zile ale războiului s-a ajuns la înțelegerea ca părțile să fie egal reprezentate, cu liderul Partidului Social-Democrat ca prim-ministru. Acesta mai fusese prim-ministru pînă la 29 august 1943.

Danemarca a fost eliberată la 4 mai 1945, cînd toate forțele germane din nord-vestul Germaniei și din Danemarca au capitulat în fața feldmaresalului Montgomery. Vestea s-a transmis seara, de către postul britanic de radio B.B.C., și a fost primită cu urale și entuziasm pe tot cuprinsul țării. Bucuria era mare și pentru că Danemarca scăpase de lupte propriu-zise duse pe teritoriul ei. A doua zi au aterizat la Copenhaga primele avioane engleze, și divizia — înființată de 5 000 dintre dănezi care se refugiaseră în Suedia — a fost adusă pe deasupra Seelandului (insulă daneză în Marea Baltică).

Cei cinci ani blestemați, cum fusese numită perioada din timpul ocupației germane, au luat sfîrșit.

În românește de
Mădălina NICOLAESCU

Reformele economico-fiscale ale lui Alexandru Ipsilanti, pe care le-am prezentat în numărul anterior al revistei, au fost impuse — cum am văzut — de însăși evoluția economică a țărilor române. În egală măsură s-a simțit nevoia renașterii instituțiilor într-un cadru nou, tiparele feudale cu numeroase elemente orientale fiind prea strîmte pentru societatea românească de la sfîrșitul veacului XVIII.

Încurajarea învățămîntului

Cea mai importantă reformă, care îl așază pe Alexandru Ipsilanti printre promotorii dreptului românesc, este cea privitoare la reorganizarea justiției — acțiune ce se integrează în mod firesc curentului de legiferare și codificare ce avea loc pe plan european. Publicată în 1780, *Pravilniceasca condică* începuse a fi întocmită încă din primul an de domnie, voievodul mărturisind în hrisovul privitor la „rînduiala departamentelor de judecări”, că „am făcut o *pravilă*, carea și după ce vom arăta-o la toți, tîlmăcindu-o și pe limba românească, vom și tipări-o [s.n. — M.D.V.]”.

Pravila reflectă o etapă de profunde schimbări în evoluția societății românești, marcînd faza de trecere de la concepțiile justiției vechi, feudale, spre principiile noi, moderne, caracteristice orînduirii burgheze. Pe bună dreptate, Constantin C. Giurescu sublinia, în *Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române pînă la 1848*, că principii precum „garanțarea libertății individuale și inviolabilitatea domiciliului... înscrise în *Condica pravilnicească* a voievodului Alexandru Ipsilanti, din 1780 [constituie]... două revendicări burgheze în esență, chiar dacă ele erau cerute și de către boierime”. A.D. Xenopol aprecia că această lucrare „ar fi îndestulătoare spre a-i asigura [lui Alexandru Ipsilanti] un loc între acei domni care

au contribuit la propășirea neamului românesc”.

Pornind de la ideea că orice progres material trebuie dublat de unul spiritual, acesta din urmă realizîndu-se numai prin „înfîințarea și îmbunătățirea școalelor”, domnitorul a adus, prin hrisovul din ianuarie 1776, importante îmbunătățiri în domeniul învățămîntului, anticipînd unele reforme din prima jumătate a sec. XIX. Cum remarcă N. Iorga, Alexandru Ipsilanti și-a dat seama de necesitatea înființării unor „școli de influență apuseană, cu un program de studiu progresiv și cu introducerea științelor și a limbilor moderne”, dar și a studierii celor vechi, prin reorganizarea la București a școlii de „dialect” slavon, trebuincioasă — se afirma în actul de întemeiere — „pentru ce-

UN PRINCE ILUMINIST ȘI REFORMELE SALE ALEXANDRU IPSILANTI (II)

Conf. univ. dr. MATEI D. VLAD

tirea hrisoavelor vechi, domnești, care s-au scris în acea limbă". Totodată, domnul a încurajat întemeierea de școli cu limba de predare română, ca aceea de la Rîmnicu Vilcea, autorizată prin hrisovul din 17 martie 1775, cea de la Cernavodă — 12 octombrie 1776 ș.a. În decembrie 1775, a decis să se formeze o „epitropie obștească”, compusă din opt boieri, al cărei principal scop era să vegheze la construirea noului local al Academiei domnești din București, terminat în anul 1779. În timpul domniei sale s-au pus bazele a încă două școli inferioare, la Craiova și Buzău, deschise pentru „acei tineri ce hrănesc dragoste de învățătură, spre a învăța lecțiile gramaticale și poetice”.

Cea mai importantă dintre deciziile voievodului pe linie de învățămînt rămîne însă aceea că — așa cum citim în hrisovul domnesc de reorganizare a școlilor — „în toată țara noastră românească, în fiecare orășel, am pus dascăli, atît de limba fărei, cît și de limba slavonească, pentru ca să învețe băieții cunoștințele elementare, că ajungînd aceștia în vîrstă să nu fie ignoranți [s.n. — M.D.V.]”. Pînă în 1780, 18 orașe din Țara Românească aveau asemenea școli, în care copiii puteau căpăta cunoștințe elementare de scris și citit.

Reforma a modificat în largă măsură și structura socială a elevilor, dînd acces la studii atît feciorilor de negustori și boieri „căzuți în sărăcie”, cît mai ales la „mojici și țărani, cărora li este dată agricultura și păstoria și se disting în privința lucrării pămîntului sau creșterea vitelor”. Pentru a veni în ajutorul celor sărmăni, hrisovul stabilea măsuri concrete pentru „școlarii lipșiți de mijloace”, dornici „să caute numai de carte”, prevăzînd acordarea de hrană și îmbrăcăminte unui număr de 60 bursieri.

Programa școlară punea un accent deosebit pe trăsăturile și predispozițiile native ale copiilor, tinzînd spre dezvoltarea lor armonioasă din punct de vedere intelectual, moral

și fizic — vîdîndu-se și în această privință o cunoaștere a principiilor pedagogice promovate de mari cărturari ai vremii ca Jean Jacques Rousseau și Johann Heinrich Pestalozzi.

„Dachia să innoiaște”

Om „cu adevărat de judecată, de lectură și de pătrundere” — cum îl caracteriza italianul Lionardo Panzini, care

decît limba română. În administrație și în viața publică nu existau restricții pentru limba română: multe din hotărârile fundamentale ale domniei au fost tipărite bilingv (în românește și grecește), ori numai în românește. Concomitent, a crescut numărul cărților tipărite în limba română: în 1774 și 1775 un *Apostol*, o *Evanghelie* și o *Psaltire*, iar în 1780, pentru a treia oară, o *Psaltire pre limba noastră rumânească, și tot în stihuri*,

Bătălia de la Focșani (31 iulie 1789), una din numeroasele lupte ale războiului ruso-austro-turc între 1787 și 1792, desfășurate pe teritoriul principalelor române

În 1776 l-a vizitat la Curtea domnească din București — Alexandru Ipsilanti a fost un admirator și protegitor al literaților și artiștilor timpului. Deși limba vorbită la curte era cea greacă, larg utilizată fiind și franceza sau italiana, se cuvine subliniat că mulți dintre boieri și reprezentanți ai clerului — în fruntea cărora se situau Ie-năchită Văcărescu și Chesarie, episcopul de Rîmnici — nu foloseau, în rostirea curentă,

pentru mai lesnele cititorului și înțelegerea cea deplină”. [s.n. — M.D.V.]

În răstimpul primei sale domnii, au fost tipărite și cele douăsprezece *Mince* ale lui Chesarie de la Rîmnici, care, prin ideile cuprinse în prefețele ce le însoțesc, au contribuit în mod simțitor la dezvoltarea limbii literare românești și a conștiinței unității de neam ce tindea să se transforme în conștiință națională. Sprijinul acordat de

domnitor tipăririi cărților l-a îndemnat pe Chesarie să scrie, în ianuarie 1779, că „în anii lui Alexandru Ypsilantu Dachia să innoiască”. Învățătul episcop se arăta entuziasmat că lui i-a revenit misiunea de a duce mai departe „tălmăcirea cărților duple slovenie pre limba rumânească” și de a da în tipar cărți care să fie înțelese de „patrioții [compatrioții] săi”. Afirmarea tot mai pregnantă a limbii române literare este ilustrată

nici înfățișarea arhitecturală a o serie de așezări. Nu este vorba numai de Palatul domnesc „minunat”, cum îi spunea Dionisie Fotino, din sus de Mănăstirea Mihai-Vodă (vii-toarea Curte-arsă)¹, început în martie 1775 și isprăvit spre sfârșitul anului 1776, ci mai ales de o seamă de construcții de natură să schimbe substanțial vechea înfățișare a orașelor țării, inclusiv în domeniul sanitar. În acest scop, în decembrie 1775, s-a înfiin-

girta Dimboviței, trecătoare printr-aceast oraș, curge turbure și cu multe necurătenii”.

Beneficiind de concursul tehnic al elvețianului Franz Joseph Sulzer, Ipsilanti a poruncit săparea „canalului” sau „șanțului” Dimboviței, pentru a devia o parte din apele acestui riu în Argeș și a feri orașul de inundații. Traseul început din satul Lunguleț, numit de atunci Șanțul (Constantin C. Giurescu) figurează și pe harta lui Rigas Velestinul, apărută la Viena în 1797².

Prin grija domnitorului a fost înființat un orfelinat pentru copiii sărmani, a fost reorganizat serviciul farmaceutic și cel medical. Prin hrisovul din 20 noiembrie 1780, Ipsilanti recomanda „doftorilor” să nu pretindă nici un fel de plată de la săracii din oraș, „fiindcă pentru una ca aceasta își au fieștecare [doctor] leaaf orînduită pe luni”.

Transporturile au fost și ele îmbunătățite prin reorganizarea (octombrie 1775) a „menzilorilor” sau poștelor, a căror întreținere trecea în seama statului, scutindu-i pe sătenii de pe marile drumuri de împovărașarea dare a olăcăritului (adică îngrijirea cailor și a purtătorilor de mesaje, olăcari).

Nu putem încheia această privire succintă asupra măsurilor de bună gospodărire fără a aminti înființarea primelor „chioscuri”, acele case de odihnă situate la marginile orașului de scaun (în Cotroceni și Herăstrău) care au devenit, așa cum remarcă Constantin C. Giurescu, adevărate „locuri de plimbare ale orașenilor”, ambele fiind înconjurare de grădini naturale și avînd apă de izvor sau de cîșmea.

Un sfîrșit tragic

Cînd a fost investit domn, în 1774, Alexandru Ipsilanti a primit asigurarea (potrivit unui raport diplomatic din 4 ianuarie 1775) că „își va păstra principatul său toată viața sa și că nu va putea să fie mazilit decît în caz de necredință sau trădare”. Iată însă că, exact peste șapte ani,

În p. 29: Alexandru Ipsilanti (gravură contemporană)

și de faptul că în 1787, an în care Ipsilanti se urca în scaunul domnesc de la Iași, lenăchiță Văcărescu tipărea la Rîmnicu Vilcea *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orînduiehilor gramaticiei românești*, însoțită de concluzia exprimată în prefață că acest fel de carte a pornit din „îubirea patriei”, precum și „a vecinătății rumânilor ce vorbesc cu această limbă”.

Procesul de modernizare inițiat de voievod nu a ocolit

țat *Epitropia obștească*, iar salubritatea publică a fost încredințată unei *Epistășii a podurilor* și s-a trecut la un sistem nou de alimentare a Bucureștilor cu apă potabilă, prin amenajarea unor cîșmele „cu apă din izvoare adusă din depărtare, cu mare cheltuială, spre a se adăpa obștea cu apă curată și limpede, mai ales în vremi zlotoase, cînd

¹ *Magazin istoric*, nr. 10/1976: 3/1981.

la 4 ianuarie 1782, domnul se vedea nevoit să-și ceară el singur scoaterea din domnie, pricina fiind fuga în Transilvania și apoi în Austria a celor doi fii ai voievodului, Constantin și Dimitrie, dornici să vadă țările Europei și să se elibereze pentru o clipă de tutela cam aspră a părintelui lor. Adversarii domnului au lansat însă zvonul, la Constantinopol, că însuși tatăl și-ar fi îndemnat feciorii să treacă în Austria, stat cu care el ar întreține relații secrete. Ipsilanti a fost astfel scos din domnie și, la intervenția lui Nicolae Caragea (venit domn în locul său), dornic să-l știe cât mai departe de Poartă, surghiunit în insula Rhodos, de unde a fost eliberat abia în februarie 1783.

După aproape patru ani de ședere la Istanbul, la 15 ianuarie 1787, sprijinit de Austria, a ajuns pe tronul Moldovei, înscăunare care a coincis cu agravarea relațiilor dintre Imperiul otoman și Rusia țaristă. Încordarea a dus, în cele din urmă, la declanșarea războiului ruso-austro-turc dintre anii 1787 și 1792, Ipsilanti manifestându-se de partea Austriei. La 8 aprilie 1788, în momentul intrării trupelor austriace în Iași, el a trecut, împreună cu întreaga sa curte, de partea acestora. Cronicarul bănățean Nicolae Stoica de Hațeg notează că „First [prințul] Ipsilanti vodă... fugi la prinț Coburg și la Beci [Viena]”. Voievodul a rămas patru ani în Austria, pînă în

anul 1792, timp în care familia i-a fost sechestrată la Istanbul. În acel an, a revenit la Poartă, primind asigurarea sultanului Selim III (1789-1807) că va putea trăi în liniște, fără a fi învinuit de trădare. Sărăcit, căci otomanii îi confiscaseră o mare parte a averilor în perioada în care pibegise în Austria, Ipsilanti a depus mari eforturi pentru a reveni pe tronul uneia din țările române, cu intenția aproape nedisimulată de a se îmbogăți. În august 1796 a reușit să obțină tronul Țării Românești, pe care-l va păstra pînă în noiembrie 1797. Voievodul, care acum era — cum scrie Dionisie Eclesiarhul — om „bătrînu, albu ca oia”, își schimbase mult și caracterul, lăsînd în această ultimă guvernare o amintire grea țării, prin exploatarea la care a supus norodul. Dionisie Fotino recunoaște în istoria sa că vodă „nu putu să economisească [să îngrijească] lucrările țării ca mai nainte”, fiind obligat „să-și plătească datoriile ce făcuse pentru ca să capete domnia”.

Situația creată în țară, intrigile dragomanului Constantin Hangerli (succesorul său la domnie), atmosfera declanșată de răscoala lui Pasvan-Oglu, pașa de Vidin, au constituit motivele destituirii sale. Domnitorul a mai trăit la Istanbul pînă în anul 1807, stăpînit mereu de grijile pe care i le provoca fiul său cel mare, Constantin Ipsilanti, ajuns domn mai întîi în Mol-

dova (1799-1801), apoi în Țara Românească (1802-1806 și 1806-1807). În contextul războiului ruso-turc din 1806-1812, Constantin Ipsilanti a fost — cum mărturisește chiar el — „omul țarului, nu al pașahului”, sfîrșind prin a se refugia în Rusia. Mînia sultanului s-a abătut asupra tatălui, învinuit — scrie Dionisie Eclesiarhul — „cum că el au dat scire și învățătură fiului său Constantin Ipsilanti vodă, ca să fugă din București să scape la muscali, și cum fugindu la muscali au scociorit [iscat] răzmerița asupra Porții”.

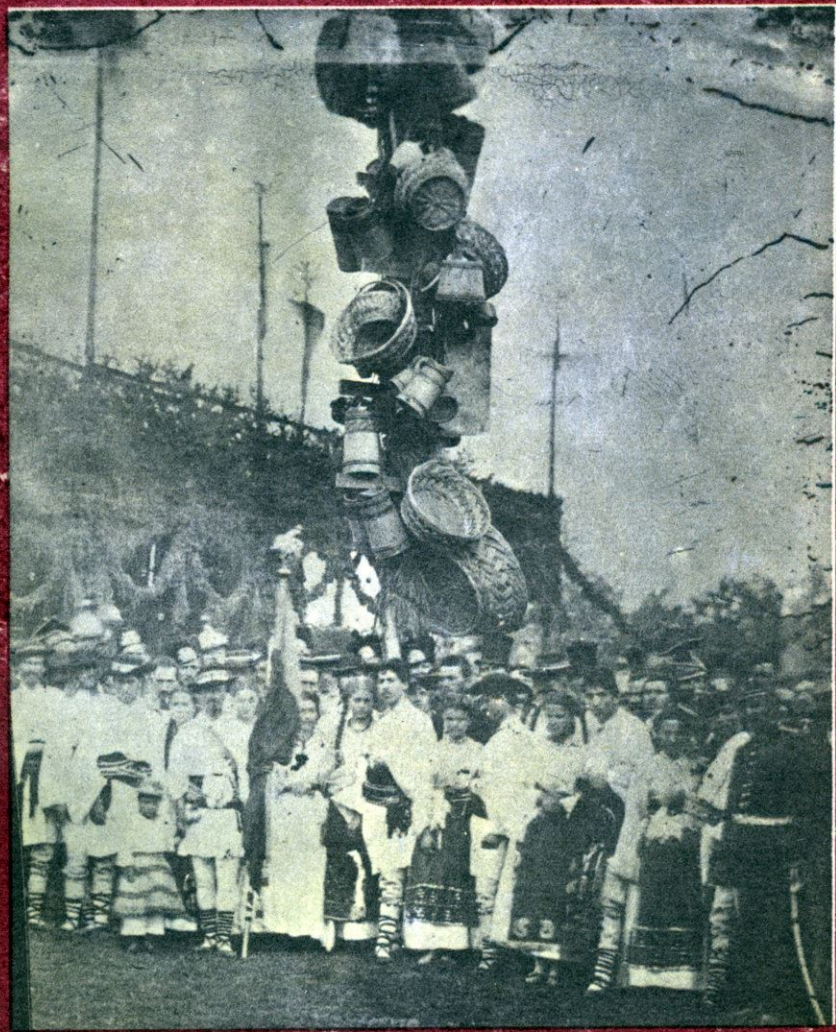
Sultanul a poruncit întemnițarea tatălui „cu lanțul de gît și la picioare cătușe și obezi de fier” în vestita Edikule, unde, după 34 zile de torturi, în urma căroră i s-a luat „toată avuția ce au găsit în casele lui”, bătrînul domn a fost omorît la 25 ianuarie 1807, după un supliciu groaznic, asemănător cu cel suportat, în urmă cu aproape un veac, de Constantin Brîncoveanu. „Sîntem totdeauna înduioșați cînd este vorba de pieirea lui Constantin Brîncoveanu — sublinia N. Iorga într-un curs ținut în fața studenților —, dar trece cu totul neobservat sfîrșitul acesta crud al unuia dintre oamenii cei mai buni care au domnit vreodată la noi, reformînd școala, mănăstirile, organizînd industria, alcătuiind legi nouă”.

PLANSELE NOASTRE

①②③④ Continuăm publicarea de fotografii inedite realizate în a doua jumătate a secolului trecut de unul dintre „pionierii” fotografiei mondiale, cunoscut și ca un valoros pictor, Carol Popp de Száthmari. Imaginile surprind pe peliculă aspecte legate de începutul creării de industrii în țara noastră, precum și tipuri și costume reprezentative ale unor meseriași și negustori din epocă

Macheta artistică a planșelor: Alexandra Țuțui

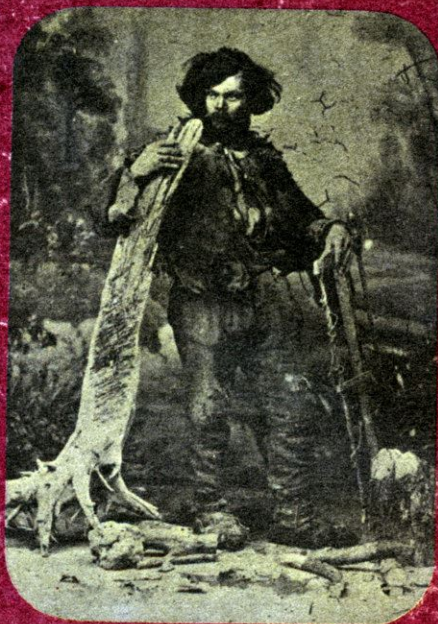
Carol Popa de Szathmári
Album inedit (II)

Tirgul Moşilor

florăreasă

pădurar

plăcintar și iargiu

vinzător de vinat

lăptar

arnăuți

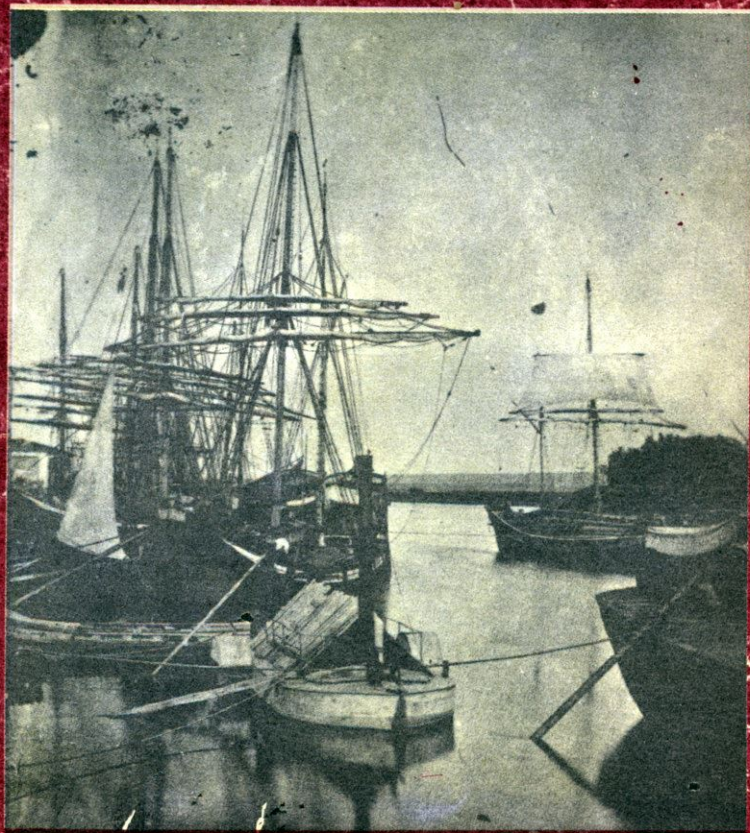
vinzător ambulant

gradinar

șantier naval

vedere dintr-un port dunărean

Dr. Petru Groza către Nicolae Titulescu

La 13 iunie 1920, Nicolae Titulescu¹ a venit pentru a doua oară (prima dată în 1917) în fruntea Ministerului de finanțe, după ce obținuse o răsunătoare victorie diplomatică prin semnarea, în numele statului român, la 4 iunie 1920, a Tratatului de pace de la Trianon, prin care se consacra pe plan internațional actul istoric de la 1 decembrie 1918 al unirii Transilvaniei cu România.

Ca ministru de finanțe, portofoliu pe care l-a deținut până la 16 decembrie 1921, Nicolae Titulescu și-a consacrat activitatea pregătirii reformei financiare impuse de necesitatea consolidării unirii și pe plan economic și financiar. A fost cea mai avansată reformă financiară aplicată în țara noastră în perioada interbelică.

La 10 iunie 1921, Titulescu a prezentat în Parlament proiectul reformei financiare care, în viziunea sa, era menită să contribuie la punerea în valoare de către națiunea română și în profitul ei real a avuțiilor

naturale ale României, să instituie impozitul progresiv pe venit, astfel încât să „constituie o încercare de dreptate socială și în folosul celor mulți și săraci și în paguba celor puțini și bogați”, și să realizeze totodată, „dreptatea fiscală, concordia națională și necesitatea bugetară”. Reforma financiară trebuia, de asemenea, să creeze o bază unitară pe întreaga țară pentru perceperea impozitelor.

Din acea perioadă datează și colaborarea lui Nicolae Titulescu cu dr. Petru Groza, care prezida Comisia de unificare administrativă de la Cluj. Petru Groza era deputat în Parlament (din 1919) și între 16 aprilie și 17 decembrie 1921 a fost și ministru al Ardealului. În această calitate, omul politic transilvănean îi solicita — în scrisoarea înedită, pe care o reproducem alăturat și în facsimil — trimiteră unui expert financiar pentru a participa la activitățile din Cluj menite, după cum scria dr. Petru Groza, să pună capăt „dezorganizării financiare de acolo”.

„Petru Groza, ministru de stat. Urgent

P[en]tru dl. ministru al finanțelor, Titulescu

Plec la Cluj — în urma înselegerii cu toți parlamentarii transilvăneni, însoțit de unii secretari generali de acolo, unde-l aștept și pe insp. fin. Arsenovici, pentru ca să luăm o soluție grabnică și potrivită organizării — mai bine zis dezorganizării financiare de acolo. Este opinia generală și insist din nou ca să fie trimis ca delegat al dv. sau șef al resortului de finanțe la Cluj acest domn — combinat eventual cu colaborarea unui specialist din Vechiul Regat. Oricâtă rezistență s-ar ivi, altă dezlegare a situației nu se va găsi. Te rog mult să dai autorizație lui Arsenovici, revocând pe Manoilă. Până atunci eu aștept la Cluj. Cu deosebit respect,

Groza.

Intrucât Arsenovici nu va veni la București poți să-l autorizezi telegrafic, prin mine, la Cluj (prezidenția Comisiunii de unificare)”.
(16)

¹ Magazin istoric, nr. 1-5/1982.

Dr. Ion GRECESCU

-3-

PETRU GROZA
MINISTRU DE STAT

P[re]z[en]t al ministrului de Finanțe al
Titulescu

Plec la Cluj — în urma înselegerii cu toți parlamentarii transilvăneni, însoțit de unii secretari generali de acolo, unde-l aștept și pe insp. fin. Arsenovici, pentru ca să luăm o soluție grabnică și potrivită organizării — mai bine zis dezorganizării financiare de acolo. Este opinia

24
Intrucât Arsenovici nu va veni la București poți să-l autorizezi telegrafic, prin mine, la Cluj (prezidenția Comisiunii de unificare)”.
Intrucât Arsenovici nu va veni la București poți să-l autorizezi telegrafic, prin mine, la Cluj (prezidenția Comisiunii de unificare)”.
eu aștept la Cluj. Cu deosebit respect

Intrucât Arsenovici nu va veni la București poți să-l autorizezi telegrafic, prin mine, la Cluj (prezidenția Comisiunii de unificare)”.
(16)

CARTI SOSITE LA REDACȚIE

● **DOCUMENTE PRIVIND REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE. C. TRANSILVANIA** (sub redacția acad. Ștefan Pascu).

Editura Academiei, București, 1982, 610 pp., 63 lei: vol. III continuă, cu 360 documente din perioada 30 aprilie-14 mai 1848, această valoroasă colecție.

● **N. Bălcescu—OPERE VOL. II** (ediție critică și note de G. Zane și Elena Zane).

Editura Academiei, București, 1982, 302 pp., 37 lei: scrieri istorice, politice și economice ale marelui revoluționar și istoric, redactate între 1848 și 1852.

● **MECANISME DE REGLEMENTARE PAȘNICĂ A DIFERENȚELOR DINTRE STATE** (coordonator Mircea Malița).

Editura politică, București, 1982, 344 pp., 17 lei: culegere de studii seminate de Ion Anghel, Alexandru Bolintineanu, Ionel Cloșcă, Ion Diaconu, Mircea Malița, Dorin Rusu, Ioan Voicu.

● **Romus Dima — CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA ÎNFRÂNGEREA GERMANIEI HITLERISTE.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 132 pp., 4,25 lei: eroicul drum străbătut de armata română între 23 august 1944 și 12 mai 1945, pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei.

● **G. D. Iscră — REVOLUȚIA DIN 1821 CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU.**

Editura Albatros, București, 1982, 288 pp., 16 lei.

● **Florian Gheorghe, Mihai Popescu, Ion Rotaru — PREZENȚE MILITARE ÎN ȘTIINȚA ȘI CULTURA ROMÂNESCĂ.**

Editura militară, București, 1982, 304 pp., 16 lei: mic dicționar al oamenilor de seamă care, în sec. XIX și XX, au slujit în armata română.

● **DACIA. REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE.**

Editura Academiei, București, 1982, 196 pp., 60 lei: nr. 1-2/1982 din noua serie a revistei de arheologie și istorie veche.

● **ARHIVA PERSONALĂ TIMOTEI CIPARIU** (sub egida Direcției generale a Arhivelor statului, Filiala Arhivelor statului, jud. Cluj, Biblioteca Academiei R.S. România, filiala Cluj).

București, 1982, 520 pp.: catalog cu 2896 documente, întocmit de Ioana Botezan și Alexandru Matei.

● **BOOKS, LIBRARIES, INFORMATION** (coordonatori Ion Stoica, Mircea Regneală).

București, 1982, 196 pp.: culegere de studii editată de Biblioteca centrală universitară din Capitală.

AL XVI-LEA CONGRES AL MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

(Urmare din p. 9)

raportor: Gh. Cristescu; coraportor: D. Fabian (coraport susținut de Mihail Cruceanu).

4. Problema agrară — raportor: Al. Dobrogeanu-Gherea.

5. Cooperativele — raportori: I. Neagu-Negulescu, D. Stoiculescu.

6. Presa și propaganda — raportor: P. Constantinescu-Iași (raport susținut de Gh. Cristescu).

7. Modificarea Statutului — raportor: S. Margulies (raport susținut de E. Stanev).

8. Chestiunea naționalităților — raportori: dr. Eugen Rozvan, Tiron Albani.

9. a) Mișcarea tineretului — raportor: I. Roșianu.

b) Mișcarea feminină — raportor: Mina Neuwirt.

10. Alegerea comitetelor.

11. Diverse.

Congresul sindical:

1. Darea de seamă morală și materială — raportor: C. Popovici.

2. Afilierea — raportor: C. Popovici.

3. Organizarea — raportori: Ioan Elena, A. Bebrici.

4. Modificarea Statutului — raportori: N. Marian, Carol Barta.

5. Raporturile dintre sindicate și partid — raportori: dr. E. Rozvan, C. Mănescu.

6. Alegerea comitetelor.

7. Diverse.

Conducerea lucrărilor congresului

Președinte: D. Stoiculescu.

Vicepreședinți: Mihail Cruceanu, Gh. Russ, Andrei Ionescu.

Secretari: Mihail Macavel, Fotache Dorojan, Alfred Rusch, I. Neagu-Negulescu, Șt. Alfiöldi, Eugen Ionescu, Tiron Albani, I. E. Vasiliu.

Organe de lucru

Comisia de validare a mandatelor delegaților: N. Marian, I. Mirescu, E. Köblös, E. Stanev, C. Barta.

Comisia de rezoluții: Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, E. Rozvan, M. Macavel, M. Cruceanu, D. Stoiculescu, T. Iordăchescu, I. Neagu-Negulescu, C. Mănescu.

Congresul a consfințit unificarea mișcării muncitorești pe temelia României reîntregite, prin fuziunea Partidului Comunist Român, și a adoptat programul partidului. A fost votată, de asemenea, afilierea Partidului Comunist Român la Internaționala Comunistă (din totalul celor 540 mandate reprezentate la congres, 428 s-au pronunțat pentru afilierea necondiționată, 111 pentru afilierea cu rezerve, un mandat — nepronunțat).

Torquemada, intoleranță, fanatism, tortură, rug, auto-da-fé... O analiză de lingvistică statistică a vocabularului privitor la odioasa instituție a Inchiziției¹, analiză operată după metode cantitative moderne, ar releva, probabil, cuvintele mai sus-menționate ca cel mai frecvent uzitate. Dar, în evoluția sa, această armă a Bisericii catolice de tristă amintire a reprezentat mult mai mult decît vocabulele enumerate, care pot, eventual, acoperi primii 30 ani ai istoriei Inchiziției.

Ferdinand de Aragon și Isabella de Castilia

UZUFRUCTUARI INCHIZIȚIEI

DOMINIQUE PEYRE

Inchiziția a cuprins toată Europa Occidentală și Centrală, extinzindu-se, odată cu descoperirea Lumii Noi, în teritoriile coloniale spaniole și portugheze de peste Oceanul Atlantic. În fiecare țară însă ea a avut trăsături specifice. În Spania, de pildă, în cele trei secole și jumătate cît a durat (1479-1834), a evoluat permanent, înregistrînd forme variate de manifestare.

„Noi, prin milosîrția cerească, Inchizitor general, bizuindu-ne pe scrisorile și dreptul cuget al vostru, prin împuternicirea apostolică Nouă incredîntată, vă facem, vă numim, vă ungem și vă întărim ca Inchizitor apostolic împotriva rătăcirii eretice și apostaziei în ținutul... și vă dăm putere și înlesnire pentru a cerceta pe oricine, bărbat sau femeie, viu sau mort, de față sau în lipsă, de orice stare, rang sau dregătorie ar fi, plătind sau neplătind biruri, locuind acum sau odinioară în orașele, tirgurile și satele sus-zisului ținut, care om s-ar arăta vinovat, bănuît sau învinuit de păcatul și ticăloșia de erezie și apostazie, precum și împotriva tuturor făptuitorilor, apărătorilor și tălmăcitorilor acestor păcate. Și pentru ca să faceți, împotriva lor și a flecărula dintre ei, proces așa cum se cuvine, după cele propovăduite de Sfintele Canoane...” Așa defineau scrisorile de împuternicire misiunea inchizitorului.

Timp de peste trei secole, formulele textului au rămas neschimbate. De la 1480 pînă la 1830, în Spania, telul cumplit al instituției a rămas același: pieirea ereziei. Dar această definiție juridică este insuficientă fie numai și pentru Inchiziția spaniolă, privită

¹ Magazin istoric, nr. 7-8/1969, 3/1970.

deseori eronat, ca un tot omogen sub aspect geografic și cronologic. Indiscutabil că a existat o permanență de scop, dar și o permanență adaptare la condițiile momentului, la condițiile locale, remarcă profesorul francez Bartolomé Bennassar, coordonatorul unei lucrări recent apărute în Editura „Hachette”. „Căci Spania regilor catolici (de la sfârșitul sec. XV) — continuă el — nu este cea a lui Filip II (1556-1598) și cu atât mai puțin cea a lui Carol III (1759-1788), iar Galicia nu este Andaluzia. Din Grenada la Logrono, de la Filip II la Ferdinand VII (1814-1833), tribunalele Inchiziției și-au reorientat activitatea, și-au pilit metodele după circumstanțe, în dialog permanent cu Biserica, cu statul, cu grupurile de presiune locale și naționale”. De aceea, deseori sub denumirea de erezie au fost vizate scopuri foarte diferite unul de altul, în funcție de epocă și de loc. Pe bună dreptate, profesorul Bennassar se simte tentat să folosească termenul inchiiziții, la plural, pentru că instituția ca atare prezintă fenomenul de polimorfism.

Cîte procese s-au desfășurat sub auspiciile Sfîntului Oficiu, temutul tribunal al Inchiziției, și cîte victime au făcut ele? Întrebări firești, la care calculele globale ar reprezenta pure acrobații statistice, pentru că nimeni niciodată nu va ști cifra totală, din lipsă de documente. Dacă micșorăm aria de cercetare în Spania, de pildă, am putea nota mențiunea, nici ea riguros statistică, a unui autor din anul 1818: „A calcula numărul victimelor Inchiziției înseamnă a stabili concret una dintre cele mai puternice și mai active cauze ale depopulării Spaniei”.

Tribunalul din Toledo, luat ca etalon pentru instanțele inchiizitoriale de pe ansamblul peninsulei, și-a schimbat „vinatul” în decursul celor peste trei secole de existență, dar, începînd chiar cu sec. XV-XVI, el a fost o instituție preponderent antievrească. Vechii creștini nu au ocupat decît un secol ca pradă a lui, iar problema mahomedană a rămas întotdeauna secundară.

În istoriografie Inchiziția dispune de o vastă bibliografie. Pînă în 1963, un autor olandez inventariase 1 950 titluri. De atunci le-au urmat și altele, și altele. Printre ele și lucrarea *Inquisition Espagnole. XVe-XIXe siècle*, semnată de o echipă de cercetători și coordonată de Bartolomé Bennassar, din care reproducem un capitol despre primii pași ai acestei instituții în Spania. Răspundem astfel interesului manifestat de mai mulți cititori ai noștri, care ar dori să știe ce legături au existat între această Inchiziție și puterea regală. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Florentina DOLGHIN

Primul auto-da-fé

În anii 1474 și 1479, regii catolici, Ferdinand și Isabella, au moștenit două regate care treceau prin timpuri grele: Aragon și Castilia. Pentru a da temei puterii, cei doi suverani trebuiau să pună la respect o nobilime turbulentă, care își întărise puterea, și, în același timp, să-și redreseze finanțele, să creeze instituții de control politic și social și să asigure unitatea religioasă¹ a Spaniei.

¹ Unificarea teritorială a Spaniei s-a realizat, în esență, prin unirea regatelor Aragonului și Castiliei, în urma căsătoriei lui Ferdinand, moștenitorul Aragonului, cu Isabella, moștenitoarea Castiliei, în 1469. Algecira Isabellei ca regină a Castiliei (1474-1504) a avut ca urmare asocierea la tronul Castiliei a lui Ferdinand, pe atunci moștenitor al Aragonului. Peste cîțiva ani, Ferdi-

Pe atunci, în Spania conviețuiau trei comunități religioase: creștinii, musulmanii și evreii. Conviețuire foarte veche, adesea dificilă, însă uneori rodnică și pașnică. Creștinii care, în 1492, au sfîrșit Reconquista prin luarea Grenadei², au fost de aici înainte cei mai puternici, pretinzînd să-și impună legea. Musulmanii au beneficiat pentru moment de o amînire. Dar evenimentele s-au precipitat în dauna evreilor.

nand a devenit și rege al Aragonului (1479-1516). Unirea realizată pe această cale avea numai un caracter dinastic, fiecare regat păstrîndu-și suveranul, structura, instituțiile și particularitățile sale, astfel încît Spania avea, de fapt, doi regi asociați prin căsătorie dinastică.

² Cucerirea orașului Grenada, ultimul centru de rezistență maură, după un asediu de aproape un an (1491-1492), a marcat ultimul act al Reconquistei.

Este adevărat, din toate timpurile, evreii au suferit ponoase diverse. După părerea călugărilor, îndrumătorii spirituali ai poporului, evreii izbutiseră prea bine, erau prea bogați și se îmbogățiseră mult prea repede. În plus, talentele pe care le aveau în practica finanțelor publice, practicarea medicinei și a literelor făcuseră din ei consilieri foarte ascultați, intimi ai regilor și nobililor spanioli. Nu trebuie mai mult pentru a trezi gelozia, pentru a stîrni ura. Din fanatism religios, simple incidente, provocate uneori de arroganța notabililor evrei îmbatăți de putere, au declanșat, la sfîrșitul evului mediu, valuri de persecuție. În 1391, mai ales, adevărate pogromuri „avant la lettre” au avut loc în numeroase orașe ale Spaniei, printre care: Sevilla, Barcelona, Valencia, Toledo etc.

Adesea, pentru a-și salva viața, cei mai cunoscuți dintre evrei s-au văzut constrînși să adopte creștinismul. De atunci înainte, acești converțiți, denumiți *conversos* sau *confesos*, au devenit o categorie numeroasă. Creștinii au început repede să se îndoaie de credința acestor noi converțiți, pe care i-au acuzat cu ușurință că practică în ascuns cultul iudaic. Dar poziția socială a acestor *conversos* n-a slăbit, dimpotrivă, ei au concurat înalta nobilime pe căile puterii, contractînd deseori cu ea alianțe matrimoniale. La începutul sec. XVI, *Libro Verde de Aragon*, manual de genealogie, pretindea că principalele familii ale regatului aveau în vine sînge evreiesc.

În 1467, în Extremadura, doi *conversos* au fost arși de vii pentru a fi practicat în secret religia mozaică. În campania dusă împotriva *conversosilor*, dominicanii, ponegritori obișnuiți ai ereziilor, au jucat un rol determinant, îndeosebi Alonso de Hojeda, starețul mănăstirii din Sevilla, care exercita o influență importantă asupra lui Ferdinand și a Isabellei. Descoperind că *conversosii* din Sevilla se adunau clandestin pentru a practica iudaismul, el a cerut suveranilor să ia atitudine. O anchetă sub conducerea arhiepiscopului de Sevilla a relevat că, în acel oraș, dar și în întreaga Anda-

luzie și aiurea în Castilia, conversosii practicau într-adevăr în secret iudaismul. Regii catolici au hotărât atunci să introducă Inchiziția în Castilia și au cerut Romei o bulă de instituire.

A putut să le slujească drept model Inchiziția din Aragon: acolo ea exista din sec. XIII. Deși era plasată sub

cirja dominicanilor, depindea direct de Roma și în sec. XV avea o activitate redusă. În restul Spaniei, ortodoxia creștină era plasată sub responsabilitatea episcopului locului și a tribunului său ecleziastic. Este cu neputință ca Ferdinand de Aragon, care a manifestat multă îndrjire în impunerea Inchiziției, să nu fi văzut în extinderea acestei instituții în întreaga Spanie un mijloc privilegiat de acțiune. Mai ales făcând să triumfe o formulă nouă, în care rolul regilor devenea preponderent.

Într-adevăr, prin bulă de la 1 noiembrie 1478,

papa Sixtus IV a hotărât numirea ca inchișitori a doi sau trei clerici în vîrstă de peste 40 ani, acordînd însă regilor Aragonului și Castiliei puterea de a-i nominaliza și a-i destitui. La 27 septembrie 1480, la Medina del Campo, dominicanii Juan de San Martin și Miguel de Morillo au fost numiți inchișitori, iar

Juan Ruiz de Medina — ajutorul lor. Ei au căpătat toată autoritatea asupra conversosilor. Îndată după numirea lor, inchișitorii au luat drumul Sevillei, unde au început să facă ravagii în octombrie 1480, provocînd fuga sau zadarnica rebeliune a conversosilor. La 6 februarie 1481, a fost celebrat primul auto-da-fé (act

zitori, toți dominicani. Printre ei — Thomas de Torquemada. S-au instalat apoi tribunale la Córdoba (1482), la Ciudad Real și Jaen (1483). Încet-încet se țesea pinza, se constituia rețeaua care, cu nici un secol mai trziu, avea să cuprindă toată Spania, pe care o va pune la cheremul Sfîntului Oficiu.

Pictură de la sfîrșitul sec. XV, reprezentînd un auto-da-fé

În p. 35: cei doi „clitori” ai Inchiziției spaniole, Ferdinand de Aragon și Isabella de Castilia (sculpturi în lemn colorat, aflate în catedrala din Grenada)

de credință), în cursul căruia au fost arse șase persoane.

Un asasinat scump plătit

Instaurarea de noi tribunale în restul țării s-a impus cu repeziciune. La 11 februarie 1482, o scrisoare a papei ratifica numirea altor șapte inchi-

Regii catolici au înțelese repede toate foloasele pe care le puteau trage din Inchiziție pe planul autorității de stat, făcîndu-i loc în organizarea puterii. Începînd din 1480, Cortesurile (adunările legislative), care își țineau ședințele la Toledo, au confirmat existența unui nou consiliu: Consiliul Inchiziției, denumit, din 1483, *Consejo de la Suprema Y General Inquisicion*. La începuturile sale, acest consiliu era alcătuit din patru clerici, unul dintre ei fiind inchișitorul general.

În Aragon, Ferdinand numea și remunera pe inchișitori, tributul depinzînd astfel mai mult de rege decît de papă. Tribunalele coroanei Aragonului, aflate la Zaragoza, Barcelona și Valencia, se ocupau în primul rînd de conversos. Grație banilor lor, aceștia au exercitat puternice presiuni la Roma pentru a provoca intervenția papei. În 1482, Sixtus IV a publicat o bulă,

în care condamna „setea de cistică” a Inchiziției, judecățile pripite și prostul tratament cărora le căzuseră victimă numeroși creștini. În consecință, el cerea un control asupra Sfântului Oficiu, exercitat de episcopi. Ferdinand a reacționat prompt însă, obținând de la papă să revină asupra propriilor hotărâri. Regele și-a sporit chiar avantajele: l-a determinat pe Sixtus IV să emită o bulă care, la 17 octombrie 1483, îl numea pe Torquemada inchiizitor general al Aragonului, Valenciei și Cataloniei (al Castiliei era deja), punând astfel sub o unică autoritate ansamblul Inchiziției spaniole.

Evident reacția de opoziție nu s-a lăsat așteptată, căci actul reprezenta o știrbire a vechilor privilegiilor (*fueros*) de care se bucura coroana Aragonului. În plus, notabili regatului se temeau de plecarea în masă a conversosilor, mai ales a celor din Barcelona, unde situația economică era critică.

Nepăsător la opoziția supușilor săi și, bineînțeles, a conversosilor, în ciuda importanței rolului lor, Ferdinand a numit la Zaragoza, în luna mai 1484, doi inchiizitori: Gaspar Juglar și Pedro Arbues de Epila. Activitatea intensă a noului tribunal a reunit în același curent de opoziție pe conversosii, grav amenințați, și pe vechii creștini legați de *fueros*. În același an, 1484, magistrații din Teruel au interzis intrarea în oraș a doi inchiizitori, trimiși acolo pentru a înființa un tribunal. Aceștia au fost nevoiți să se retragă într-un tîrg vecin, Cella, de unde au lansat excomunicarea și interdicția asupra Teruelului. Clerul cetății a apelat la papă, care a invalidat măsurile luate de inchiizitori. Ferdinand a folosit mai întâi amenințarea, apoi, în februarie 1485, a cerut autorităților aragoneze să pedepsească cetatea rebelă. Zădărnice. Regele a trebuit să facă apel la trupele staționate pe granițele Castiliei. În fața forței, Teruelul a cedat.

În acest timp, la Zaragoza, pe conversosii a început să-i seducă ideea de a termina cu unul dintre inchiizitori. Ei au înfăptuit o crimă, pe care aveau s-o plătească scump:

la 15 noiembrie 1485, în catedrala din oraș, au asasinat pe inchiizitorul Pedro Arbues de Epila, pe cînd stătea în genunchi în fața altarului principal. În fața acestei drame, vechii creștini, care se opuseră și ei Inchiziției, s-au răzgîndit. Represiunea s-a extins. În anii următori, ea a cuprins un mare număr de persoane, avînd loc o arestare în masă a conversosilor.

La Valencia, opoziția a fost mai puțin violentă, mai „legalistă”, însă n-a știut întotdeauna să-și exploateze avantajele față de coroană. Astfel, în 1484, valencienii l-au acuzat pe rege că le încalcă privilegiile pentru că a instalat „străini” ca inchiizitori. Într-adevăr, *fueros* stipulau că numai persoane originare din provincia respectivă aveau dreptul să exercite funcții publice. Ei au propus, în același timp, modificări ale procedurii inchiizitoriale: renunțarea la instrucție, în caz de moarte a acuzatului, înainte de a se da sentința, anularea confiscării automate a bunurilor penitenților etc. Ca și cei din Barcelona, valencienii au afirmat că Inchiziția avea să aducă ruinarea afacerilor, provocînd emigrarea multor oameni. Ordinele eclesiastice au relevat că noua instituție sustrage venituri importante bisericii locale. Căci „reverenții inchiizitori, procedînd împotriva ereticilor și a celor din secta iudaică, au condamnat pe mulți și le-au confiscat bunurile, care sînt sub stăpînirea directă a bisericii din Valencia...” Aceasta era una dintre cauzele de bază ale opoziției clerului local față de voința regală.

Justificări a posteriori

Abil, regele s-a străduit atunci să reducă tensiunile, acordînd unele privilegii clerului, dar, în același timp, a grăbit instalarea tribunalului. El a trimis la Valencia o ambasadă, condusă de Juan Ruiz de Eliori. Dar valencienii au scos în evidență că inchiizitorul dominican Juan de Epila n-a fost numit de papă, n-a fost desemnat de starețul provincial al ordinului său, nu este rezident la mănăstirea ordinului său de la Valencia,

ceea ce dovedește violarea privilegiilor coroanei. Pe de altă parte, s-au legat de procedură, de sistemul abuziv al confiscării de bunuri. Regele a răspuns acestor observații printr-o atitudine total negativă. Deocamdată, valencienii s-au supus, dar, în 1486, au publicat un manifest, în care denunțau abuzurile comise de suveran, cărora ei le-au opus *fueros* acordate de Iacob I (1213-1276), cel care recucerise Valencia de la musulmani.

Din nou Ferdinand Catolicul și-a impus voința, manifestînd aceeași atitudine favorabilă față de Inchiziție, luînd toate măsurile necesare pentru a asigura eficiența tribunalului său din Valencia. În 1484, a poruncit populației să facă o bună primire inchiizitorilor, lănsînd amenințări asupra celor care ar pune vreo piedică activității tribunalului. În 1484 și 1485, două ordonanțe regale succesive au interzis papei să invoce bule pontificale împotriva Inchiziției. În noiembrie 1484, Ferdinand a dat instrucțiuni guvernatorului din Valencia să nu permită plecarea eventualelor suspexi. Monopolul juridic fiind asigurat și victimele blocate, regele a încercat să lichideze și ultimele rezistențe.

În acea epocă, situația religioasă a Valenciei avea o trăsătură specifică: episcopi nu locuiau acolo, erau reprezentați de un vicar general. Absența lor a ușurat, fără nici o îndoială, implantarea Sfîntului Oficiu. Totuși, vicarul general, Macia Mercader, valencian de nădejde, s-a opus cu violență inchiizitorilor. Regele a reușit ca Macia Mercader să fie înlocuit de alt vicar, Marti Trigo, firește, favorabil Sfîntului Oficiu.

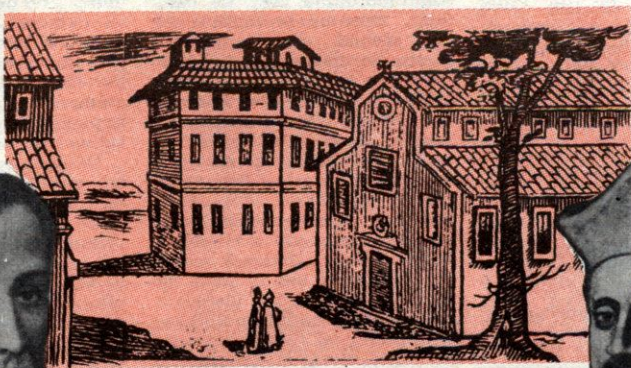
După ce a învins toate rezistențele, în ianuarie 1485, Ferdinand a însărcinat doi stareți să elaboreze o serie de justificări teoretice, hărăzite să legitimeze a posteriori lovitură de forță monarhică. Astfel, în Valencia, Inchiziția era instalată.

Totuși, în 1510, adică un sfert de veac mai tîrziu, conversosii au pus la cale o nouă ofensivă, sprijinită cu

(Continuare în p. 55)

RASPUNSURI LA INTREBARI

Ordinul iezuiților a destășurat, încă de la întemeierea sa, o vastă acțiune propagandistică religioasă. De-a lungul anilor, mulți cititori ne-au întrebat dacă acest ordin s-a manifestat și în România. În cele ce urmează vom vedea cum a acționat el în țările române.

SUB VĂLUL CUCERNICIEI

GHEORGHE DAVID

„Cît despre moldovenii și muntenii, primele temelii se pot pune... fără să trezească vreo bănuială... Tot astfel și în ținutul Făgăraș, unde aproape toate satele sînt românești... Deocamdată, ar fi un act de mare prevedere și caritate dacă am sustrage pe cîțiva tineri români de sub influența părinților lor, fie sub pretextul de a-i da în serviciu (ceea ce ar putea face cîțiva laici buni, ca să nu dea de bănuît),

În imagine: Antonio Possevino (stînga), rector al Colegiului iezuit și Claudio Acquaviva (dreapta), prepozit general al iezuiților în Transilvania — doi dintre cei mai înverșunați propagatori ai catolicismului; biserica și clădirea Colegiului iezuit din Cluj (mijloc).

fie în alt fel. Aceștia ar fi trimiși apoi la Vilno [unde se afla un important seminar iezuit] sau în alte seminarii, după care [tinerii] se vor putea dedica convertirii părinților și a cunoștințelor lor“.

Aceste rînduri scrise prin anii 1582-1583 de Antonio Possevino, rector în acea vreme al Colegiului iezuit din Cluj, fac parte dintr-un raport al acestuia către superiorii săi, care cuprinde planul convertirii românilor la catolicism. Cinismul cu care autorul vorbește de necesitatea „sustragerii tinerilor români de sub influența părinților lor“, rolul pe care urmau să-l joace aceștia după îndocrinarea de rigoare dezvăluie caracterul sinic pe care l-a avut propaganda religioasă.

Nici puterea armelor, nici tăria cuvintelor

Încă din zorii mileniului II e.n.: catolicismul papal și regalitatea maghiară și-au făcut, din cucerirea teritoriilor românești și din convertirea populației la ritul catolic, un scop fătis, nefiindu-se să încerce impunerea lui chiar prin puterea armelor. În 1211, cavalerii teutoni au fost colonizați în Țara Birsei, primind importante privilegii în schimbul luptei împotriva „schismaticilor” (a românilor ortodocși). Paisprezece ani mai târziu — consecință a faptului că teutonii înțeleseseră să treacă ei înșiși în posesia teritoriilor cucerite — regele Andrei II al Ungariei i-a expulzat, conflictul fiind în cele din urmă apănat prin intervenția papei Honoriu III.

În 1247, în același scop al extinderii ariei catolicismului și a întăririi dominației sale politice, regele ungar Bela IV a făcut apel la alt ordin militar-călugăresc, iohaniti, cărora le-a acordat importante privilegii în Banatul de Severin și în Oltenia de azi, cu condiția — neîndeplinită! — ca iohaniti să aducă ei la ascultare aceste teritorii¹. La 1 februarie 1327, un alt ordin călugăresc — cel al dominicanilor — a încercat să-și impună autoritatea în această zonă. Opoziția locuitorilor l-a obligat însă pe papa Ioan XXII să-i pună pe dominicani — prin decret papal — sub protecția banului Slavoniei [provincie aflată sub dominația regatului ungar, în linii mari, Slovenia de azi] și a voievodului Transilvaniei.

Repetatele eșecuri de impunere a credinței cu forța au determinat — cu timpul — o schimbare a mijloacelor, dar nu și a scopului. Locul călugărilor în surmură l-au luat misionarii în sutună — mai întâi franciscani și, din a doua jumătate a sec. XVI, iezuiți — care au întreprins o vastă campanie de catolicizare și deznationalizare, țelul fiind, mereu, același: aducerea ro-

mânilor sub ascultare, întâi religioasă, apoi și politică. În repetatele lor încercări, franciscanii și mai cu seamă iezuiții mizau pe unul și același element: îngăduința manifestată de români față de adepții altor religii, precum și tradiționala ospitalitate și omenie cu care, dintotdeauna, i-au primit pe străini. Într-adevăr, într-o epocă umbră de cel mai adânc obscurantism, în care, în numele religiei, se comiteau fapte greu de calificat, românii prezentau un caz special. Popor devenit creștin în chip natural, odată cu primele secole ale erei noastre, și nu ca urmare a unor impulsuri din afară², în timpul marelui schisme dintre vechea și noua Romă din anul 1054, românii au optat pentru ortodoxie. Niciodată însă, în cursul istoriei sale, poporul nostru nu a transformat credința religioasă (care, evident, și la noi în țară, ca și în alte părți, a fost ideologia dominantă a feudalismului) într-un teren al răfuielilor mistice, al persecuției religioase³. Dimpotrivă, atunci când pe alte meleaguri asemenea persecuții atingeau cote greu de imaginat, ca în timpul husitismului, românii au acordat sprijin și adăpost celor năpăstuiți. Moldova epocii lui Alexandru cel Bun, de exemplu, a fost singura țară din lume la acea vreme în care cinci culte religioase aveau deplină libertate de exprimare⁴. Arhiepiscopul Ioan de Rzya menționează, în 1431, cazul unui Iacob, adept al wicliffismului⁵, fugit din Cracovia din cauza persecuțiilor și care și-a găsit adăpost la Bacău, Alexandru cel Bun dându-i și o carte de liberă sedere.

Înțelegători față de convinșerile altora, românii acordau mai puțină atenție disputelor religioase, alte griji (cștigarea existenței, păstrarea independenței) fiind precumpănitoare. De aici, convingerea că „în general, valahii nu prea sînt evlavioși” — cum remarcă Anton Maria Del Chiaro, secretarul florentin al

lui Constantin Brncoveanu. Din același motiv, arhiepiscopul de Strigoni, Chanadin, se simțise dator să ia măsuri împotriva laicilor din teritoriile transilvane, aflate sub autoritatea episcopiei, care aveau, se pare, purtări nu dintre cele mai demne în biserică: „Cînd se adună în biserică — se amintește într-un document episcopal din 17 noiembrie 1343 — cum ar fi cumva la sărbătorile mai mari... nu numai că nu ascultă cu evlavie sfînta slujbă, așa cum ar fi datori, ci, prin flecărele, murmurale, prin tocmele făcute afară și prin alte asemenea purtări necucerice, împiedică pe ascultătorii și tulbură cu desăvîrșire slujba”.

Desigur, exista interes pentru anume probleme religioase. Del Chiaro menționează unele opinii contemporane lui privind vechimea creștinismului la români: „Epoca creștinării [valahilor] e greu de aflat. Unii susțin că datează din vremuri foarte îndepărtate, înainte ca bulgarii, sîrbi și alte popoare vecine să fi îmbrățișat religia creștină, ceea ce după părerea mea nu e fără teme, dacă ținem seama că... termenii bisericești nu sînt luați din limba [slavilor] și nici din cea grecească”.

Încă din sec. XIV în Țara Românească (la Tîrgoviște, Cîmpulung și apoi la București) și în Moldova (la Cotnari, Baia și pe valea Siretului) și-au făcut apariția misiuni franciscane, care au început o intensă activitate propovăduitoare, neîncununată însă de succes.

Către mijlocul sec. XVI, mai întîi în Transilvania, apoi și în Moldova și Țara Românească și-au făcut apariția călugări din ordinul iezuit. În 1582, în timpul domniei lui Petru Șchiopul⁶ a sosit în Moldova o misiune iezuită urmată, în 1588, de o a doua misiune iezuită poloneză. Raportul întocmit de Warszewicki, reprezentantul acestei misiuni era dezamăgitor pentru mai marii ordinului: „Oricît am încercat, ne-a fost imposibil să pătrundem în sufletul poporului, mai mult șiret, decît simplu” — ceea ce denotă că oamenii nu

¹⁻⁴ Magazin istoric, nr. 4/1976; 1/1976, 3-4/1980; 3/1982; 1/1982.

⁵ Erezie religioasă propovăduită de englezul John Wycliff (1330-1384).

⁶ Magazin istoric, nr. 7-8/1982.

se lăsau ușor amăgiți de argumentele izuite.

Această circumspecție, ca și respectul față de dătinile străbune, au fost, flealtfel, principalele motive ale slăbului ecou al propagandei catolice în țările române. Cînd, în 1644, misionarul ieziuit de origine maghiară Paul Beke își exprima nedumerirea că românii, ceangăii și sașii din Moldova „se arată mai degrabă a fi barbari decît creștini... Și de cite ori le-am făcut vină din această — mi-au răspuns [cu mindrie] „Așa am fost noi învățați din anii tineretii și pînă în vremurile acestora”.

• Dificultăți asemănătoare au întâmpinat ieziuții și în Transilvania, acolo unde în a doua jumătate a sec. XVI s-a dat o aprigă bătălie între catolici și adepții Reformei. Pentru a cîștiga terenul pierdut, ieziuții au întemeiat mai multe colegii (la Cluj, Alba Iulia și Oradea), încercînd pe toate căile să atragă tineretul în aceste școli. Dar, așa cum remarcă, la 10 martie 1585, un trimis al Ordinului ieziuit, Ferrante Capeci, într-un raport către superiorul său, Girolamo Piatti, din cei 230 elevi ai Colegiului din Cluj „majoritatea sînt străini și nobili, căci orașenii, cu osebire cei ce sînt în dregătorii, favorizează cît pot școlile eretice unde au adus magistri noi și i-au îndestulat bine, dîndu-le leață bună, iar școlarilor locuință și hrană. Orașenii le găsesc lor mîncare în casă, ca să nu vină la noi”. „Acest oraș, Cluj, nu ne iubește prea mult” — conchidea Capeci în alt raport.

Astfel, țaria cuvintelor în influențarea poporului pe cale religioasă se dovedea la fel de ineficace ca și puterea armelor, cu secole în urmă.

Indulgențe „gratuite” și testamente trucate

Cel mai puternic contraargument în încercarea de convertire a populației îl ofereau de fapt, înșiși clericii, cu deosebire înalții săi reprezentanți, care, prin lăcomia, lipsa de moralitate și exploatarea crun-

tă la care supuneau poporul făceau dovada contrarie a percepțelor propovăduite. Așa, de pildă, prin hotărîrea principelui Transilvaniei, Sigismund Báthory, iobagii din Mănăstur au fost trecuți în stăpînirea Colegiului ieziuit din Cluj. Crezînd că în felul acesta vor scăpa de exploatarea nobiliară, țărani s-au bucurat. Dar — cum avea să constate un emisar al Ordinului ieziuit, Ștefan, Szántó, venit în control la Cluj — „nu au trecut nici două săptămîni, după care rectorul [Iakob Wujek, zis Vangrovicius] i-a silit să muncească necurmat trei zile în șir, fără mîncare și băgați în lut și paie și iată că [iobagii] au început să zică tocmai dimpotrivă, că ar fi vrut mai bine să fi rămas sub foștii stăpîni... Ba chiar unul dintre ei a declarat pe față că a fost și sub turci, dar nici acolo nu a fost supus la munci la fel de grele”.

Despre acest Vangrovicius, a cărui lăcomie și zgîrcenie erau notorii (încît își însemna în registrele de venituri și cheltuieli toate sumele, pînă la ultimul denar și ultimul pui de găină) se povesteau fapte aproape incredibile. Murînd un cerșetor care trăia din mila publică pe lîngă biserica din Cluj-Mănăstur, rectorul a dispus să-i fie confiscată modesta agoniseală (3-4 florini). Tot el obliga iobagii să-i aducă de sărbători pui. Dacă țărani nu se conformau, li se luau zălog tingirile și straiete; dacă puii erau socotiți prea slabi, trebuiau să aducă alții pe care-i cumpărau de la tîrg.

Exploatarea mergea mîna în mîna cu înșelăciunea, uneori mascată, alteori fățișă. Prin 1349, Grigore, arhiepiscopul de Verissa, și alți episcopi au hotărît să „dăruiască” indulgențe celor ce ar binevoi să viziteze biserica „Sf. Mihail” din Cluj. Deci, la prima vedere, o faptă caritabilă. Documentul preciza însă în continuare că vor beneficia de indulgențe cei ce „vor da o mină de ajutor la îngrijirea clădirii, la luminările și la împodobirea numitei biserici și a celele, sau celor care în testamentele și lășămintele lor vor dăruia, lăsa ori cîștiga pentru sus-zisa biserică și capelă, aur, argint, veșminte, cărți,

potire sau orice alte lucruri [s.m. — G.D.]”. Iată că oferta gratuită se transforma într-o subtilă metodă de spoliere a unei populații care — să nu uităm! — se lăsa, ușor amăgită de promisiunile unei vieți de apoi ferice.

La fel de „cucernic” au procedat în 1653 unii ieziuiți din Moldova, multe vîi de la Cotnari fiind lăsate „moștenire” misiunii ieziuite de aici. (Numai preotul din localitate stăpînea 40 terenuri de vie.) În realitate, cum avea să constate Ștefan Atanaze Rudzinski, venit să cerceteze plîngerile unor credincioși care nu-și aminteau să fi dăruit ceva ordinului, „părinții ieziuiți au scris testamentele amintite mai sus pe latinește, iar pe românește au fost tălmăcite în alt fel. Și, de fapt, noi toți am citit acele testamente scrise în limba latină”.

Ar fi greșit să înțelegem că doar reprezentanții bisericii catolice apela la orice mijloc pentru a-și spori averea și puterea. Cum se știe, mai cu seamă după căderea Constantinopolului în 1453, țările române — beneficiind de un larg statut de autonomie — au acordat protecție creștinilor din cuprinsul Imperiului otoman și mai cu seamă dife-

Preot sătesc român din Transilvania; stampă din albumul Trachtenkabinett Siebenburgisch. Potrivit relatării călătorului italian Niccolò Barsi, modesta viață a acestor preoți nu se deosebea cu nimic de a celorlalți săteni

ritelor lăcașuri religioase din Peninsula Balcanică și Orient. Nu o dată însă, beneficiarii au folosit această bunăvoință a domnilor români în scopul spoliei averilor țării și pentru acapararea unor inestimabile valori materiale și culturale. Către jumătatea sec. XVII, moșile înstrăinate defritelor lăcașuri mănăstirești din cuprinsul Imperiului otoman deveniseră atât de numeroase, încît, în 1639, Matei Basarab a trebuit să dea un hrîsov pentru recuperarea lor. „Din zilele vechi și din descălecatul țării — se spune în acest important document — au zidit domnii, mitropolii, episcopii și boierii mănăstiri prin munți, păduri și în orașe, întărite cu moșii, averi clătitoare [mișcătoare] și neclătitoare... În anii din urmă... mitropolii și domni..., cîlcînd obiceiurile și privilegiile ctitorilor domnilor bătrîni..., au început a le vinde și a circiumări mănăstirile țării și lavrele domnești a le supune altor mănăstiri... fără știrea sfatului și fără voia soborului și a locuitorilor țării”.

În consecință, Matei Basarab, împreună cu sfatul țării, hotărâ ca toate aceste moșii „să fie în pace din partea călugărilor străini, să trăiască în slobozia de mai înainte, cum au leguit ziditorii și ctitorii lor, și să fie pe seama țării”.

Măsură vremelnică, deoarece în anii ce au urmat, foștii beneficiari au reușit să-și refacă în bună parte domeniile, adăugînd chiar altele noi. Este semnificativ în acest sens un fapt aparent mărunț, povestit de călătorul sirian Paul de Alep, care în calitate de secretar, l-a însoțit pe patriarhul Antiochiei, Macarie. În timpul vizitei acestuia în țările române. Oaspeții ai voievodului Constantin Șerban la moșia acestuia, Dobreni, în Ilfov, călătorii au avut prilejul să vadă o moară foarte meșteșugit construită pe ambele maluri ale Argeșului, avînd și un mare randament. În fața acestei minunății — notează Paul de Alep —, „noi [adică patriarhul și secretarul său] am fi dorit să ne dăm bine pe lîngă domn, ca să dea această moară scaunului Antiochiei,

căci venitu ei consta din bani siguri. Și cum noi puteam trimite în fiecare an pe cineva ca să ia în primire cei o mie de scuzi [la atît erau apreciate veniturile morii] găseam că această moară ar fi mult mai nimerită decît oricît de multe mănăstiri”. Insistențele celor doi călători și-au atins scopul: domnul a dăruit moara Patriarhiei din Antiohia.

„Mineci largi” și miini strinse

Principalul obiectiv al unei mari părți a clerului era — cum se deduce din exemplele de mai sus — adunarea de cît mai multe averi și bogății.

În vreme ce iobagii din Mănăstur răbdau zile întregi de foame, iezuiții de la Colegiu — constată Ștefan Szántó — mănîncă „în fiecare zi de două ori carne la prînz; în zilele de pește — de două ori pește... [Masa este compusă] mai întîi din aluaturi, în rîndul doi carne de vită sau de oaie, în rîndul trei pui gătiți cu piper și șofran, în rîndul patru piureuri, în rîndul cinci fructe și brînză. Acest fel de trai nu l-am văzut în nici un colegiu al Societății [iezuite, vizitat pînă atunci]. Adevsori în locul puilor, mîncarea constă din gîște, iepuri sau alte vînaturi, încît în privința mîncării și băuturii trăiesc în luxul cel mai mare”. „La o singură masă — exemplifică el, cu alt prilej — s-au consumat mai bine de zece căprioare și cînsprezece iepuri, fără a mai pomeni mulțimea de găini. Chiar în zilele de post, se consumă porții duble. «Frății» s-au făcut atît de mofturoși, încît nici nu mai consumă carne de vacă și doar cînd vin în vizită părintele Carmencita sau Aquaviva [care aveau în subordinea lor pe toți iezuiții din Transilvania] aceste mese se mai reduc”.

Misionarii iezuiți din oraș ajunseseră atît de vestiți pentru luxul și risipa etalate încît se spunea despre ei că li întrec și pe cei cu „mîneca largă”. „Mineciile largi” erau membrii unor ordine monastice supuse

unor reguli mai puțin stricte; iezuiții — care, în principiu, se obligau să trăiască în cea mai mare austeritate — adoptaseră o rasă călugărească cu mincele strîmte). Pe cît de „strîmte” erau veșmintele, tot pe atît de strîmne li se dovedeau mîinile, atunci cînd era vorba de ajutorarea celor sărmani.

Dealtfel, trebuie arătat că doar o mică parte a clerului duce o viață fără lipsuri, cei mai mulți preoți, mai ales în Transilvania, unde Biserica ortodoxă era persecutată, trăind modest, nedeosebindu-se de ceilalți săteni. Preoții românilor — scria în 1653 negățul italian Niccolò Barsi — „sînt așa de săraci, încît, pentru a trăi, trebuie să iasă împreună cu soția la arat și la săpat și să meargă la tăiat lemne, pe care să le vîndă în piață în timpul tirgului și astfel să se poată ajunge”.

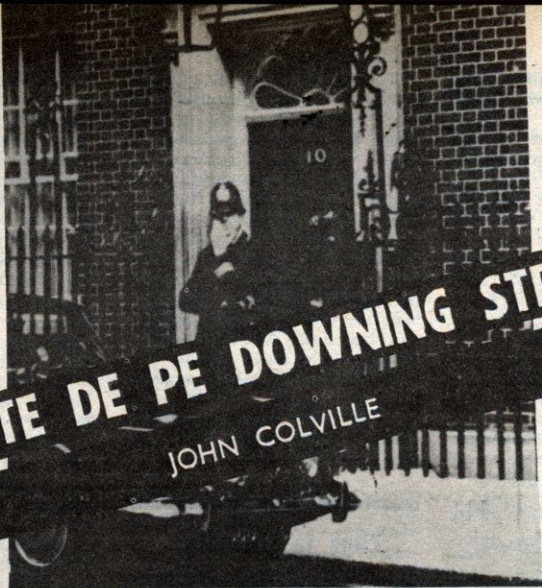
Trăind în mijlocul poporului, legați de țară, cei mai mulți preoți au înțeles, în cuprinsul întregului ev mediu, să-și îndeplinească, concomitent cu atribuțiile religioase, și rolul de protegitori ai valorilor culturale străbune, neexistînd, dacă era cazul, să ia chiar arma în mînă pentru apărarea pămîntului.

Grigore Ureche relatează fapta vitejească a unui preot din părțile Botoșanilor, care în 1564 l-a capturat pe nobilul polon Dimitrie Wisznowiecki, care invadase în fruntea unei cete feudale țara: „Pierdu Vișnovetschii războiul [cu Ștefan Tomșa I] și au dat dosul a fugi. Și văzîndu că nu va scăpa, că era slab și boală, au intrat într-o căpiță de fin, la un sat la Botoșani. Viîndu un popă la fin, să-l încarce l-au aflat ascuns și l-au dus la Tomșa, de l-au închinat”.

Ospitalieri și respectînd credințele altor popoare, românii au manifestat o vie opoziție la încercările de deznăționalizare prin intermediul religiei, pe care le-au înțeles în reala lor semnificație. Astfel că, remarcă guvernatorul Transilvaniei, Heydendorff făcută în fața împăratului austriac Iosif II că „în materie de credință, românii sînt de neclintit”, apare perfect justificată.

VINIETE DE PE DOWNING STREET

JOHN COLVILLE

În numărul anterior al revistei, am publicat pagini din volumul de amintiri *Footprints in Time* (Urme de pași în timp), apărut în a doua sa ediție la Londra, în 1979. Continuăm astăzi cu alte câteva episoade evocate de cel

care a fost secretar particular al lui Chamberlain, înainte de război, al lui Churchill, în timpul conflagrației, al lui Attlee și din nou al lui Churchill, în anii postbelici.

Antantă cordială

Churchill și de Gaulle, două elemente ale unei ecuații controversate

În primăvara și vara anului 1941, comportarea generalului de Gaulle în Orientul Mijlociu a provocat o adevărată epidemie de congestii cerebrale printre oamenii de stat și generali britanici. Bănuitor din fire, el trăia sub impresia

că englezii vor profita de nenorocirile Franței, pentru a se instala definitiv în Siria și Liban. Comitetul Franței libere, insista de Gaulle, trebuia să fie tratat ca guvernul unei mari puteri. Deoarece însă exigențele războiului lăsau timp puțin pentru menajamente, autoritățile britanice nu erau atât de atente și de politicoase precum ar fi dorit generalul. Astfel că el recurgea la o tactică de hărțuire pentru a fi sigur că guvernul Churchill nu îl dădea uitării.

De data aceasta, se pare că exagerase. Telegrammele sosite de la Cairo vorbeau despre „manevre”, „ingerințe” și alte asemenea procedee, care dăduseră multă bătaie de cap tuturor britanicilor de acolo, de la diplomați pînă la comandantul-șef al forțelor armate. Churchill — pe care de Gaulle îl impresionase foarte favorabil în vara lui 1940 și care se străduise să-i întărească autoritatea în ciuda ostilității americanilor — a fost cuprins de indignare. De îndată ce generalul s-a înapoiat în An-

glia, primul ministru l-a convocat pe Downing Street. Întîlnirea urma să aibă loc la ora 3 după-amiază.

La 3 fără 5 a sunat clopoțelul de la cabinetul primului ministru, unde m-am grăbit să mă duc. Churchill m-a înștiințat că atunci cînd va sosi de Gaulle, el se va ridica în picioare și se va înclina ușor, fără să-i întindă mîna. Printr-un gest, îi va indica oaspetelui să se așeze în fața lui, de partea cealaltă a mesei. Iar ca semn suprem al dezaprobarii sale, primul ministru îi va comunica lui de Gaulle că nu va vorbi cu el în limba franceză, ci printr-un interpret.

— Și d-ta vei fi interpretul, mi-a spus el.

Exact la ora 3, a sosit de Gaulle. Churchill s-a ridicat de pe fotoliul său, plasat la mijlocul lungii mese din cabinet, a înclinat ușor din cap și a făcut un semn spre scaunul din fața lui. Fără să se tulbure, generalul a luat loc, și-a îndreptat privirea spre primul-ministru și n-a scos nici o vorbă.

— Generale de Gaulle, v-am cerut să veniți aici azi după-amiază...

Churchill s-a oprit și s-a uitat cu un aer fioros spre mine.

— *Mon Général*, am spus eu, *Je vous ai invité de venir cet après-midi...*

— N-am spus *Mon Général*, m-a întrerupt primul ministru, și n-am spus că l-am invitat.

Cu chiu cu vai, am reușit să traduc, întrerupt adesea, cele câteva fraze următoare, rostite de Churchill.

Apoi a venit rîndul lui de Gaulle. După primele cuvinte, a întors capul spre mine și eu am tradus.

— *Non, non*, a intervenit el, *ce n'est pas du tout le sens de ce que je disais* (Nu e deloc sensul spuselor mele).

Dar nu avea dreptate. Amin-durora le era limpede, a declarat Churchill, că din moment ce nu sînt în stare să traduc mai bine ar trebui să caut un interpret mai priceput. Am tulit-o rușinat din cameră și i-am telefonat la Foreign Office lui Nicholas Lawford, care vorbea o franceză impecabilă. A sosit în pas alergător și l-am introdus în cabinet unde, între timp, nimeni nu mai rostise un cuvînt. N-a trecut decît foarte puțină vreme și Lawford a ieșit roșu la față, bombănind că Churchill și de Gaulle înnebuniseră pesemne. Îi spusese și lui că nu știa bine franțuzește și se decidese să se descurce fără interpret.

A trecut o oră. Mi-era teamă ca nu cumva în cabinet să se producă acte violente. Am încercat să trag cu urechea, dar primul ministru își instalase de curînd uși duble, așa că nu am putut auzi nimic. Ca să-mi treacă vremea, am ieșit pe culoar și am încercat chipiul lui de Gaulle, constatînd cu surprindere că avea un cap extrem de mic. Am vrut apoi să mă concentrez asupra hîrtilor de pe birou. N-am izbutit. Pînă la urmă, mi-am spus că era de datoria mea să dau buzna peste ei, luînd ca pretext un mesaj născocit. Cine știe dacă nu se petrecuse ceva ireparabil acolo? Dacă s-or fi strîns de gît unul pe celălalt?

Tocmai cînd eram gata să intru, a sunat clopoțelul și n-am mai avut nevoie de pretext. I-am găsit instalați la masă, unul lîngă celălalt, cu o expresie foarte jovială pe chipuri. De Gaulle — din motive tactice, fără doar și poate — fuma una dintre țigările de foi ale primului ministru. Vorbeau franțuzește — o îndeletnicire care îi făcea mare plăcere lui Churchill și care stîrnea fascinație în rîndul ascultătorilor săi, chiar atunci cînd aceștia erau puriști, ca generalul de Gaulle.

Antanta era din nou cordială, cel puțin pentru o vreme.

Zbor la Gibraltar

Un bombardier american Liberator

La începutul lui 1941, m-am decis să particip la război și în altă calitate decît cea de civil. Unul dintre frații mei lupta în marină, celălalt în armata de uscat, așa că era firesc ca eu să intru în aviație. M-am prezentat ca voluntar la Ministerul aerului, de unde am fost trimis pentru un examen al capacităților mele intelectuale. Comisia a constatat cu mare satisfacție că știu să extrag rădăcina pătrată din 4 și cunosc numele orașului care este capitala Franței. La controlul medical, s-a dovedit că sînt miop, dar mi s-a sugerat să port lentile de contact.

Partea a doua a operației nu a mai mers la fel de ușor. Churchill mi-a declarat că, după părerea lui, eram de mai mare folos lucrînd într-o slujbă pentru care aveam calificarea necesară, decît pornind de la zero, în postura de aviator nepriceput. Nu, primul ministru nu era de acord să-mi dea drumul.

Din fericire, mă spovedisem doamnei Churchill, care îmi promisese că mă va sprijini, dacă și cînd i se va ivi prilejul. Într-o după-amiază, a avut loc un raid aerian german. Primul ministru dormea, așa cum avea obiceiul după prînz, într-o încăpere de la parter. În repetate rînduri, ni se spusese că nu trebuia să-l trezim sub nici un motiv, cu excepția unei invazii hitleriste a Angliei. Bombardamentul era însă atît de violent, încît mă întrebam dacă nu ar trebui să-l scol și să-l determin să coboare în adăpost.

Eram singur de serviciu în secretariat și nu prea știam ce să fac. La un moment dat, a venit o telegramă de la președintele Roosevelt, purtînd indicativul „extrem de urgent“. Mi s-a părut un pretext suficient, așa că m-am dus la ușa dormitorului și am ciocănit cît am putut de tare. Nici un răspuns. Am intrat atunci înăuntru.

Îmbrăcat în pijamaua sa obișnuită, Churchill stătea în patru labe, zgîndu-se sub un dulap masiv și nedîndu-mi nici o atenție. Pisoii săi favoriti, pe nume Nelson, speriați de zgomotul exploziilor, își găsise propriul lui adăpost antiaerian.

— Să-ți fie rușine, îl certa Churchill. Cu un nume ca al tău, să te pitești sub un dulap, cînd tinerii ăștia viteji din Royal Air Force se bat acolo sus, pentru patria lor.

Apoi, întorcîndu-se spre mine, mi-a spus:

— Acolo aș fi și eu dacă aș avea vîrsta dumitale.

I-am ripostat că exact asta ceream și eu de cîteva săptămîni.

— Perfect! mi-a spus el. Te duci în aviație.

Aflînd de aprobarea transferului meu, Ministerul de externe și-a exprimat indigna-

rea¹. O notă de la Anthony Eden sublinia că înrolarea mea în Royal Air Force va da naștere la mari dificultăți în Foreign Office, deoarece și alți tineri de vîrsta mea ceruseră să plece pe front, dar nu li se aprobase. Cream astfel un precedent periculos. Primul ministru a scris cu cerneală roșie pe această notă: „Către ministrul de externe. Cînd îmi dau cuvîntul, mi-l țin. W.S.C.²”

În decembrie 1943, Churchill m-a rechemat de la escadrila în rîndurile căreia activam ca pilot al unui avion de recunoaștere. Primul ministru considera că războiul era agreabil numai atunci cînd luptai efectiv; în ceea ce mă privea, mă distrasem suficient și acum era cazul să mă întorc la treburile serioase, adică să am grijă de el.

După o permisie de cîteva zile, am fost întîmpinat la gară de John Peck, colegul meu de pe Downing Street, care venise să mă ia cu o mașină oficială. M-a impresionat atenția ce mi se acorda, dar am aflat repede motivele ei: trebuia să plec cu avionul împreună cu d-na Churchill în Africa de Nord, unde primul ministru zăcea grav bolnav — poate chiar muribund — de pneumonie³. Medicii recomandaseră ca soția să stea la cîmpului său, pentru eventualele unui deznodămînt fatal. Treaba urma să fie învăluită în cel mai strict secret, deoarece o astfel de veste ar fi demoralizat pe englezi și ar fi provocat o imensă bucurie în tabăra vrăjmașă.

Pe la 11 noaptea, am ajuns la aeroportul militar din Lyneham, unde aștepta un bombardier american Liberator, cu echipaj britanic. Taina era atît de bine păstrată, încît nici măcar comandantul aeroportului nu știa de ce venisem și unde ne duceam. În interiorul avionului nu existau scau-

ne; în locul bombelor, se așternuseră niște covoare și păături. Proviile constau din cîteva termosuri cu cafea. Am decolat pe întuneric. În ciuda vîoșiei pe care o așia, d-na Churchill era profund zguduită de boala soțului ei și nu putea să doarmă. Își adusese un joc de table și m-a rugat să facem cîteva partide. Toată noaptea, am jucat table și am băut cafea. Cînd s-a ivit prima geană a unor zori cenușii, am ajuns la Gibraltar. Cred că făcusem vreo 30 partide și ciștigasem două lire și jumătate.

După ce am aterizat, d-na Churchill m-a rugat:

— Fii draguț și vezi ce-i pe afară.

M-am dus pînă la ușă și am zărit trei persoane, în spațele cărora se înșirau rînduri-rînduri de soldați. La apariția mea, ei au prezentat armele, iar cele trei siluete m-au salutat. Bineînțeles, am răspuns la salut. Am coborît scara care fusese atașată la avion și m-am apropiat de cele trei persoane. Am recunoscut pe guvernatorul Gibraltarului, pe Sir John Cunningham, comandantul-șef al flotei aliate din Mediterana, și pe un mareșal al aerului, care avea un aer teribil de important. La rîndul lor, cei trei s-au holbat uluiți la unica tresă care împodobeia minica uniformei de sublocotenent.

— Cine ești dumneata? m-a întrebat guvernatorul.

Conform instrucțiunilor primite, i-am răspuns:

— N-am dreptul să vă spun.

— Și cine mai e în avion? a întrebat din nou guvernatorul, cu vădită exasperare.

Intimidat de înaltele grade pe care le aveam în față, m-am hotărît să calc ordinele și să dezvălui identitatea d-nei Churchill.

— Și ce cauți ea aici?

De data aceasta, n-am mai răspuns. Guvernatorul ne-a dus la reședința sa oficială, unde ne-a oferit micul dejun. Ce se întîmplase? În timp ce zburam, la Gibraltar se primise un cablu cifrat de la Londra, care anunța sosirea unui Liberator, conținînd „un

VIP⁴ și un secretar”. Telegrama cerea guvernatorului să întîmpine oaspeții și să le pună la dispoziție tot ce vor cere. Decriptat la Gibraltar, mesajul suna: „Un VIP și un secretar de stat”. Guvernatorul a chibzuit: din moment ce un secretar de stat nu era considerat VIP, cine putea fi VIP? Numai regele Angliei.

Din fericire, nu s-a păstrat pe hîrtie reacția garnizoanei din Gibraltar, care, adunată în careu la revărsatul zorilor, a trebuit să prezinte onorul unui sublocotenent de aviație.

Doamna Brown

Grafie doamnei Brown, operația „Torch” avea să se desfășoare conform planului

Ajunșind la Tunis, d-na Churchill și cu mine am aflat că viața primului ministru nu mai era în primejdie⁵. El își făcea convalescența la Casa Albă, o vilă de pe malul mării, în Cartagina, numită astfel pentru că servise drept reședință președintelui Roosevelt, la înapoierea sa de la Teheran.

L-am găsit pe Churchill în pat, cufundat în lectura unor

¹ VIP = Very Important Person. Aceste inițiale, intrate în limbajul internațional, servesc la desemnarea unei personalități de marcă.

² În tratarea pneumoniei lui Churchill s-au administrat injecții de penicilină. A fost una dintre primele utilizări ale antibioticilor, dincolo de cadrul experimental.

³ John Colville aparținea corpului diplomatic și fusese detașat temporar ca secretar al primului ministru, cu începere din 1938.

⁴ Winston Spencer Churchill.

⁵ La înalțarea de la conferința șefilor de state al U.R.S.S., Statelor Unite și Marii Britanii, ținută la Teheran, Churchill și Roosevelt s-au oprit la Cairo, unde, la 4-6 decembrie, a avut loc o conferință între S.U.A., Anglia și Turcia. Acolo s-a îmbolnăvit Churchill de pneumonie.

hîrtii. Fără să ridice privirea, mi-a spus pe un ton iritat: — Nu admit să se treacă peste dispozițiile mele. Doamna Brown trebuie să capete un CBE¹.

— Cine e d-na Brown?

Churchill și-a ridicat ochii de pe vrafu de hîrtii, m-a salutat cu multă căldură, iar după cinci minute, cînd eram pe punctul să părăsesc încăperea, mi-a amintit:

— Spune-le că d-na Brown trebuie să capete un CBE.

Am transmis mesajul și m-am mirat constatînd că este întîmpinat cu zîmbete jenate. M-am interesat cine e d-na Brown și iată ce am aflat.

Cu un an și mai bine înainte, în octombrie 1942, se pusese la punct planurile operației „Torch” — debarcarea anglo-americană în Africa de Nord. Proiectele erau socotite atît de secrete, încît la Londra numai șefii de stat major ai celor trei arme — trupele terestre, aviația și marina — dețineau cîte un exemplar complet. Cei care trebuiau să lucreze în legătură cu un aspect sau altul al pregătirilor operației primeau un minimum de extrase, referitoare la problema respectivă.

În cabinetul lui Sir Charles Portal, șeful statului major al aviației militare, lucra pe atunci un profesor universitar de la Oxford, om de o inteligență remarcabilă, de o cinste în afara oricărei îndoieli, dar de o curiozitate bolnăvicioasă. Dîndu-și seama că se punea la cale o acțiune de o importanță ieșită din comun și nereușind să afle, despre ce era vorba, el a căzut pradă ispitei. Într-o seară, cînd era ofițer de serviciu, a luat din seiful lui Portal exemplarul planului „Torch”, cu in-

tenția de a-l duce acasă și de a-l citi peste noapte. Își făcuse socoteala că nimeni nu va afla nimic, el neavînd de gînd, bineînțeles, să sufle cui-va vreo vorbă.

Îeșind din birou, și-a pus exemplarul în buzunarul pardesiului și s-a îndreptat spre stația de autobuz. Pe stradă domnea bezna camuflajului, iar în stație era coadă mare. În înghesuială, dosarul din buzunar a căzut pe jos. Ajungînd acasă profesorul a constatat, spre marea lui spaimă, că documentele ultrascrete dispărușeră.

În dimineața următoare, d-na Brown, femeie de serviciu la Ministerul de interne, a descoperit un dosar zăcînd în rigola trotuarului. Pe copertă scria cu litere groase și verzi „Operația Torch. Strict secret. Exemplar personal al șefului de stat major al aviației militare”.

Doamna Brown n-a prea știut ce să facă cu hîrțiile. La un moment dat, și-a amintit că nepotul ei, sergent major de aviație, se afla într-o permisie la Londra. În loc să se ducă la minister, a pornit-o spre locuința lui și, cu mare greutate, a reușit să-l scoale din somn.

Citind cele scrise pe copertă, sergentul major a declarat: — Asta-i treabă pentru granguri mari.

S-a îmbrăcat la iuteală și a pornit la Ministerul aerului, unde a cerut să stea de vorbă neapărat cu Sir Charles Portal personal. La început, nimeni nu i-a acordat nici o atenție. Stăruințele lui au enervat chiar pe ofițerii de stat major, care credeau că sergentul are de formulat o revendicare cu caracter personal. Dar nepotul d-nei Brown s-a încăpățînat și nu a predat dosarul decît secretarului particular al lui Portal, după ce acesta și-a dovedit identitatea cu acte în regulă.

La ora aceea, un convoi american, cu destinația Casablanca, se afla deja în largul mării. Armata 1 britanică era pe cale de a părăsi Anglia.

Și iată că planurile gigantice operații zăcuseră o noapte întreagă în rigola unui trotuar de pe Whitehall, la dispoziția oricărei priviri indiscrete, inclusiv a privirii inamicului.

Profesorul de la Oxford și-a mărturisit imediat vina. Cei trei șefi de stat major s-au întîlnit de urgență și au hotărît să-l pună imediat la curent pe Churchill, care era nu numai prim-ministru, ci și ministru al apărării. Printre măsurile pe care le recomandau ei se numărau sistarea eventuală a operației și traducerea vinovatului în fața Curții marțiale.

Churchill a reacționat însă cu neașteptat calm. După părerea lui, era de neconceput ca cineva să fi găsit dosarul în întunericul camuflajului, să-l fi copiat sau fotografiat și să-l fi aruncat înapoi în rigolă. Prin urmare, operația „Torch” putea să se desfășoare conform planului. Pe de altă parte, primul ministru era convins că profesorul cel curios își primise din plin pedeapsa prin muștrările de conștiință pe care trebuie să le fi suferit; nu mai avea rost să fie adus în fața judecării.

— Cu el problema s-a lămurit, a încheiat Churchill. Dar d-na Brown trebuie să capete un DBE.

Trecuse de-atunci un an. În momentul cînd l-am văzut la Cartagina, primul ministru lăsase din preț. În fața impotrivirii „marilor granguri”, la care se referise nepotul d-nei Brown, Churchill era de acord să-i confere acesteia un CBE.

Peste un an, la sfîrșitul lui 1944, primul ministru se lupta ca un leu cu întregul *Establishment* de pe Whitehall ca d-na Brown să capete măcar un MBE. În iulie 1945, după alegerile soldate cu victoria laburiștilor, Churchill a trecut-o pe d-na Brown pe tradiționala listă a ultimelor decorații conferite de un prim-ministru demisionar. Aceeași tradiție cere ca această listă să fie intangibilă, dar, cînd a fost dată publicității, cîteva săptămîni mai tîrziu, un singur nume lipsea din cuprinsul ei: cel al d-nei Brown.

¹ Ordinul Imperiului Britanic (Order of the British Empire) este o decorație creată în iunie 1917, pentru a răsplăti servicii deosebite aduse în timp de război de către militari și civili. Ordinul poate fi conferit atît bărbaților, cît și femeilor și are cinci clase:

I Cavaleri sau Doamne ai Marilor Cruce (GCE)
II Cavaleri și Doamne Comandori (KBE și DBE)
III Comandori (CBE)
IV Ofițeri (OBE)
V Membri (MBE).

DRUMUL SPRE PEARL HARBOR (II)

Din numărul trecut al revistei, cititorii noștri au aflat că amiralul Isoroku Yamamoto, comandantul-șef al flotei militare japoneze, recomanda, la 7 ianuarie 1941, atacarea prin surprindere, cu o forță aeriană decolind de la bordul unor portavioane, a bazei navale americane de la Pearl Harbor. Înainte de a prezenta, în continuare, cartea lui Gordon W. Prange. În zori, dormeam, să vedem cum au germinat idelle lui Yamamoto în mințile citorva dintre colaboratorii săi. Vom vedea astfel că, într-un foarte scurt interval, planul său a suferit unele modificări fundamentale și a căpătat repede trăsături aproape definitive.

La 14 sau 15 ianuarie (data exactă nu se cunoaște), amiralul a redactat o a doua misivă pe această temă. Adresantul era contraamira-

Un secret tratat cu dispreț

CORDON W. PRANGE

lui Takijiro Onishi, șeful de stat major al Flotei 11 aeriene, căruia Yamamoto i-a cerut să studieze propunerea și să-i prezinte „toate observațiile tehnice și de altă natură” pe care va găsi de cuviință să le facă.

La rîndul său, Onishi s-a consultat cu unul dintre stătuitorii săi apropiați, comandorul Kosei Maeda. Fără a-i pomeni nimic despre planul lui Yamamoto, ba chiar simulind că ideea este rodul unei inspirații subite, contraamiralul l-a întrebat pe comandor:

— Ce părere ai avea despre un atac al avioanelor noastre torpiloare împotriva navelor americane de la Pearl Harbor?

După primul moment de stupeoare, Maeda — un expert recunoscut în materie de bombardamente aeriene — a ripostat că lucrul l-se pare imposibil din cel puțin două puncte de vedere:

mai întâi, pentru că o escadră niponă ar fi fost cu siguranță interceptată de inamic în lunga ei călătorie spre arhipelagul Hawaii, în al doilea rând, pentru că apa din rada portului vizat era prea puțin adâncă și torpilele s-ar fi înfipt în mîlul moale de la fund, înainte de a apuca să nimerescă vreuna din nave.

Onishi a dezbătut cu Maeda alte posibilități de atac aerian. În vreme ce comandorul se arăta favorabil unui borbardament de la mare înălțime, contraamiralul înclina spre un asalt în picaj. Dar amîndoi au fost de acord asupra unui punct esențial: că o asemenea operație era extrem de riscantă.

La începutul lunii februarie 1941, Onishi a apelat la un alt „consultant” — comandorul Minoru Genda, cu care colabora încă din 1935. Acestuia i-a arătat mai multă încredere, împărțându-i planul lui Yamamoto și dîndu-i să citească scrisoarea amiralului. Genda a studiat-o cu atenție, apoi a declarat:

— E un lucru dificil, dar nu imposibil de realizat.

Satisfăcut de această reacție, Onishi i-a explicat că proiectul avea un dublu scop: pe de o parte, să distrugă un număr cît mai mare cu putință de cirusate (pe vremea aceea, japonezii — ca și americanii, dealtfel — credeau că în cirusate rezidă principala forță de șoc a oricărei marine militare); pe de altă parte, să dea o lovitură fatală moralului Statelor Unite, care aveau „să privească această înfrîngere ca pe o uriașă calamitate naturală, capabilă să paralizase orice reacție și orice inițiativă”.

Întrevederea lui Onishi cu Genda a adus cîteva retușuri esențiale la proiectul lui Yamamoto. Trebuie spus că, în acest prim stadiu al ideii, amiralul se gîndise exclusiv la un atac cu torpile, lansate din avioane care nu urmau să se mai înapoieze la bordul navelor purtătoare. Era o reeditare a unui concept nipon mai vechi: katamichi kogeki sau „asaltul în sens unic”. Decolînd la o distanță de 800-1 000 km de Oahu, insula pe care se află Pearl Harbor, piloții trebuiau să-și ducă la îndeplinire misiunea, făcînd apoi cale întoarsă atît cît le permitea rezerva de carburant. La epulzarea benzinei, ei urmau să amerizeze în Pacific și să fie „pescuiți” ulterior de distrugătoare și submarine. Avantajul principal era că portavioanele japoneze rămîneau la o distanță respectabilă de inamic, distanță care se mărea și mai mult, deoarece, imediat după decolarea avioanelor, ele urmau s-o pornească spre casă.

Genda a obiectat cu vehemență împotriva ambelor noțiuni. După părerea lui nu se putea miza totul pe torpile, armele cele mai greu de utilizat în războiul aero-naval. La Pearl Harbor trebuiau trimise și bombardiere de mare înălțime, și bombardiere în picaj, și avioane de vînătoare, care să le protejeze pe unele și pe celelalte. De asemenea, i se părea absurd ca portavioanele să nu se apropie suficient de Oahu și să nu dea posibilitate piloților să revină, în siguranță, la bordul lor. Din moment ce atacul prin surprindere reușea, riscul unei riposte americane era minim, dacă nu chiar nul. De ce să se plardă atîtea aparate greu de înlocuit și, mai ales, atîția piloți bîne instruiți?

Onishi a primit cu interes sugestiile lui Genda și i-a cerut ca, în rîstimp de zece zile, să elaboreze, în cel mai strict secret, un anteproiect de operație, „acordînd o atenție specială posibilităților de realizare, metodei de execuție și forțelor ce ar urma să fie utilizate”.

Genda a avut nevoie de două săptămîni pentru a pune la punct ceea ce numea, cu modestie, „o simplă clornă”. La sfîrșitul lunii februarie 1941, el i-a înfățișat lui Onishi următoarea schemă:

1) Atacul trebuie să-i ia pe americani complet prin surprindere, condiție sine qua non pentru succesul lui.

2) Principala obiectiv urmează să fie nu cirusatul (a căror distrugere este, desigur, binevenită, dar nu de primă necesitate), ci portavioanele, „brațul cel lung al flotei Statelor Unite în Pacific”.

3) Simultan, vor fi nimicite și avioanele de pe aerodromurile din Oahu, pentru a se asigura niponilor dominația în aer asupra obiectivului și a se împiedica eventuala bombardare a navelor japoneze.

4) La acțiune va participa un număr cît mai mare de portavioane, astfel ca să se aplice lovitura cu maximum de eficiență și să se poată lua orice contramăsură dictată de împrejurări.

5) Bombardamentele se vor efectua atît cu torpile, cît și cu bombe lansate în picaj sau de la mare înălțime.

6) O puternică escortă de avioane de vînătoare va proteja bombardierile deasupra bazei de la Pearl Harbor, precum și portavioanele din apropierea arhipelagului Hawaii.

7) Escadrilele angajate în atac vor decola înainte de răsăritul soarelui, pentru a ajunge deasupra obiectivului odată cu răsăritul zorilor (la acea epocă, japonezii nu dispuneau de instrumente de navigație suficient de precise pentru a le permite orientarea în întinerice).

8) Escadra va fi însoțită de tancuri petroliere, care vor aproviziona cu combustibil navele de război.

9) Întreaga pregătire a operației trebuie făcută în cel mai total secret, orice indiscreție riscînd să anuleze elementul surpriză.

În afara acestor nouă „condiții primordiale”, Genda mai recomandă debarcarea, în Hawaii, a unui corp expediționar nipon, cu un efectiv de 10 000-15 000 oameni. Ocuparea arhipelagului i-ar fi sluit pe americani să-și retragă forțele pe coasta de vest a Statelor Unite, lăsînd japonezilor tot Pacificul central.

Onishi nu a fost de acord cu această ultimă sugestie. În rest, el a acceptat planul lui Genda pe care, cu unele amendamente, i l-a prezentat lui Yamamoto la 10 martie. Amiralul a aderat și el la marea majoritate a propunerilor făcute de comandor.

Dintre acestea, prima și ultima, strîns legate între ele, erau poate cele mai greu de îndeplinit. Pentru ca atacul să-i ia, într-adevăr, pe americani prin surprindere, trebuia păstrat un secret absolut. Dar aici era vorba de o operație de proporții gigantice, nu de un simplu raid aerian, efectuat la cîteva zeci de kilometri distanță. Cît de as-

cunse puteau fi ținute pregătiri care implicau dislocarea unui număr considerabil de nave, cu un mare deplasament și cu o puzderie de avioane la bordul lor? Cît de tainică putea rămîne instruirea atîtor piloți pentru o acțiune de un tip cu totul special, al cărei obiectiv nu putea fi decît unul singur, pe tot teatrul de război? Cîtă discreție puteau manifesta sutele, ba chiar miile de ofițeri de marină și de aviație, angajați în proiectarea amănunțită, organizarea concretă, coordona-

rea, aprovizionarea și executarea unei astfel de operații?

Și totuși, secretul s-a păstrat. Sau, cel puțin, s-a păstrat în ceea ce privește principalele lui victime — americanii. În mod bizar, secretul a rămas secret nu numai pentru că japonezii au știut să-l țină ca atare, ci — mai ales — pentru că adversarii lor nu l-au identificat la vreme, nici atunci cînd, după formula clasică, li s-a oferit pe tavă.

Despre acest aspect vorbește următorul extras din lucrarea lui Prange.

Ambasadorul...

În ianuarie 1941, Joseph C. Grew, ambasadorul Statelor Unite în Japonia, era decanul corpului diplomatic la Tokio. Înalt, cu o ținută frumoasă, cu părul alb ca zăpada și cu maniere ireproșabile, el se afla de nouă ani în acest post și se bucura de stima și simpatia tuturor colegilor săi, cu excepția, bineînțeles, a reprezentanților Axei.

Handicapat de o oarecare surditate, Grew nu reușise niciodată să stăpînească limba japoneză, pe care însă soția sa, Alice, nepoata comandoului Perry¹, o vorbea la perfecție. Dotat cu o minte vie și cu o judecată matură, ambasadorul observa atent scena politică niponă și spunea lucrurilor pe nume atît în rapoartele sale către Departamentul de Stat, cît și în jurnalul intim, pe care-l ținea cu regularitate și care a devenit, în anii postbelici, o prețioasă sursă de informații pentru istorici.

La 1 ianuarie 1941, el nota: „În ciuda dorinței noastre de a păstra Statele Unite în afara războiului și în pace cu toate țările, mai ales cu Japonia, ar fi o culme a nebuliei să ne lăsăm amăgiți de un sentiment de falsă securitate... Dacă ar citi cîteva articole, scrise de personalități proeminente de aici și în care dorințele și intențiile lor reale ies la iveală, americanii care predică o politică de conciliere și-ar da seama de zădărnicia

eforturilor lor... Cel mai indicat lucru este să ferim cu grijă de umezeală butoaietele noastre cu praf de pușcă și să fim gata pentru orice eventualitate”.

Întîmplarea sau un ciudat concurs de împrejurări a făcut ca, la scurtă vreme după ce Yamamoto a trimis scrisoarea sa istorică lui Oikawa, un zvon să ajungă la urechile lui Rivera-Schreiber [ministru Peruului la Tokio]. Acesta s-a grăbit să-l comunice prietenului său Crocker [prim-secretar al Ambasadei americane], căruia i-a spus:

— Mi se pare ceva fantastic, dar, în același timp, suficient de important pentru ca să ți-l transmit d-tale.

Crocker l-a pus imediat la cîrunt pe Grew, care nu a acordat veștii prea mult credit. Totuși, la sfatul locotenent-comandoului Smith-Hutton [atașatul naval al Statelor Unite în capitala Japoniei], ambasadorul a redactat o radiogramă. A fost unul dintre cele mai remarcabile mesaje pe care le-a trimis vreodată un reprezentant diplomatic american Departamentului de Stat. După

cifrele, radiograma a fost expediată la 27 ianuarie 1941, deci la numai douăzeci de zile după scrisoarea lui Yamamoto. Ea avea următorul conținut:

„Colegul meu peruvian informează pe un membru al ambasadei noastre că a auzit din mai multe surse, inclusiv una japoneză, că, în eventualitatea unui conflict cu Statele Unite, forțele japoneze intenționează să întreprindă un atac masiv, prin surprindere, asupra bazei noastre de la Pearl Harbor. Colegul peruvian precizează că, deși proiectul i s-a părut neversimil, faptul că l-a auzit în

mai multe locuri l-a îndemnat să ni-l transmită”.

Se pune întrebarea: ce au făcut Grew sau colaboratorii săi pentru a da de urma acestor „mai multe locuri” și a încerca să verifice credibilitatea proiectului? Răspunsul pare să fie: nimic! „Zvonul” s-a aprins și s-a stins cu iuteala unui chibrit și nimeni, la Tokio, nu i-a mai acordat importanță. După toate probabilitățile, ambasadorul și-a spus că sarcina de a evalua o asemenea știre revenea experților de la Washington, care puteau s-o coroboreze cu alte informații.

Într-adevăr, Grew nu dispunea de mijloace speciale de informare. Atașatii săi militar și naval se aflau sub o strictă supraveghere a poliției secrete. Statele Unite nu aveau în Japonia o rețea de spionaj bine organizată, ci se foloseau doar de agenți individuali, răspinși prin porturi sau gravitînd în jurul consulatelor din diferite orașe. Nici unul din ei nu a semnalat ceva similar cu senzaționalul zvon ajuns la Rivera-Schreiber.

...și bucătarul

La Washington, radiograma lui Grew a trecut prin filiera obișnuită a Departamentului de Stat, poposind apoi la Departamentul marinei de război. În ambele locuri, singurul efect pe care l-a produs a fost o ușoară uimire că un diplomat de calibrul lui Grew se poate lăsa impresionat de o asemenea absurditate. Totuși, șeful operațiilor navale² a decis să-l pună la curent cu conținutul mesajului pe coman-

¹ În 1854, comandorul Matthew C. Perry (1794-1858), în fruntea unei escadre americane, alcătuită din patru nave, a impus japonezilor ieșirea din izolarea în care se ținuseră de restul lumii și semnarea tratatului de la Kanagawa, prin care se inaugura relații comerciale cu Statele Unite. Ulterior, Anglia, Rusia și Olanda au semnat tratate similare cu Japonia.

² Echivalentul, în marina de război americană al șefului de stat major al armatei terestre.

dantul-șef al flotei Statelor Unite din Oceanul Pacific.

Sarcina i-a revenit lui Arthur H. McCollum, șeful secției Extremul Orient de la serviciul de informații al marinei. Acesta nu s-a lăsat alarmat de radiograma ambasadorului. Născut în Japonia, din părinți misionari, bun cunosător al limbii, McCollum citise, încă din tinerețe, câteva romane nipone de senzație, avînd ca subiect un atac împotriva arhipelagului Hawaii. În plus, această perspectivă intrase, de aproximativ un deceniu, în calculele „jocurilor de război” ale americanilor în Pacific. În ianuarie 1933, de exemplu, manevrele comune ale marinei și armatei de uscat luaseră în considerare un raid japonez, foarte asemănător cu cel preconizat de Yamamoto. Singura deosebire era că obiectivul agresiunii îl constituia nu flota, care pe atunci nu staționa la Pearl Harbor, ci baza navală însăși, cu toate

navale și terestre ale Japoniei, nici o acțiune împotriva bazei de la Pearl Harbor nu pare iminentă sau probabilă într-un viitor previzibil”.

O lună mai tîrziu, secția lui McCollum a „descoperit” (nu se știe prin ce mijloace) că zvonul semnalat de Grew pornea de la... bucătarul lui Rivera-Schreiber. Investigații postbelice au infirmat această constatare, atribuind altcuiva originea știrii — secretarului ministrului peruvian, care îndeplinea și funcția de translator. Dar profesia celui de la care a venit informația nu are, de fapt, nici o importanță. Chiar dacă la mijloc ar fi fost bucătarul, nu e de înțeles de ce serviciul secret al marinei l-a tratat cu atîta dispreț. La urma urmei, tocmai asemenea oameni de condiție simplă, care se mișcă neluați în seamă în multe locuri inaccesibile unui diplomat și care știu să asculte ceea ce se vorbește prin jur, au furnizat informații rămase în analele spionajului universal.

De aceeași părere cu colegii săi din marină a fost și generalul Sherman Miles, șeful serviciului de informații (G-2) al armatei de uscat a Statelor Unite. După război, el a încercat să explice că nu respinsese ideea atacului împotriva bazei de la Pearl Harbor, ci pusese doar la îndoială sursa. „Mi s-a părut de neconcepț ca tocmai ministrul peruvian să fi aflat un astfel de secret”, a argumentat Miles. În continuare, el s-a justificat invocînd „bunul simț al japone-

zilor”. Iată un citat din declarația sa: „M-am îndoit că niponii vor ataca arhipelagul, deoarece asta ar fi presupus două decizii distincte: mai întîi, să declare război Statelor Unite; ceea ce, pe atunci, ni se părea echivalent cu o sinucidere; al doilea, să riște pierderea unor nave de neînlocuit, trimițîndu-le împotriva inexpugnabilei fortărețe de la Oahu și a puternicei noastre flote”.

Citind frumoasele fraze de mai sus, ne punem întrebarea: oare scepticismul organelor de resort ale Statelor Unite, în ianuarie-februarie 1941, să se fi datorat cu adevărat respectului față de „bunul simț” al japonezilor? Nu cumva era vorba, mai curînd, de o subapreciere a inamicului potențial? În lunile care au precedat agresiunea de la Pearl Harbor, americanii se asigurau reciproc că nu există nici o primejdie, că Japonia e practic în pragul prăbușirii și că un conflict cu S.U.A. i-ar rezerva soarta unei cești de porțelan, azvîrlită într-un zid de cărămi. La 19 februarie 1941, congressmanul Charles I. Faddis declara: „Japonezii nu vor risca o înfruntare cu o mare putere. Ei nu sînt pregătiți pentru așa ceva și o știu foarte bine. Nu vor îndrăzni niciodată să provoace la luptă flota noastră. Marina lor militară nu este destul de puternică și teritoriul lor metropolitan e prea vulnerabil”.

Că militaristii niponi au riscat, se știe. Rămîne să vedem cum și în ce împrejurări!

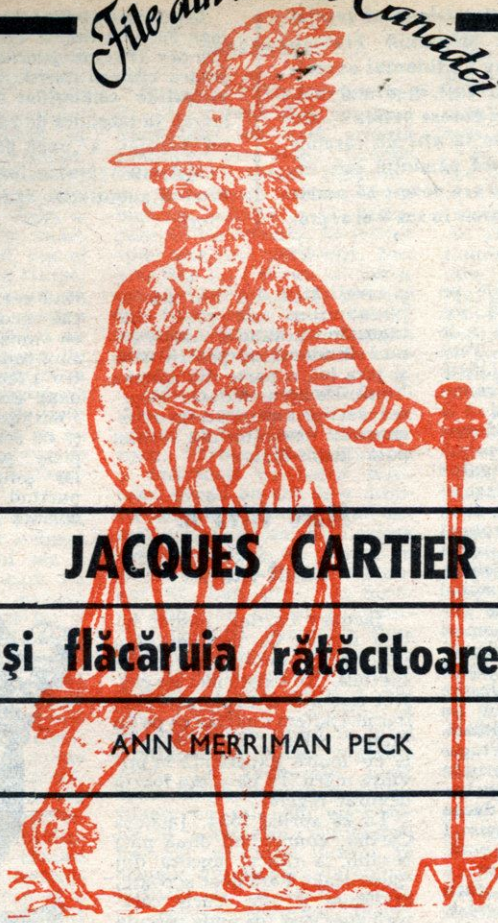
Joseph Clark Grew, ambasadorul Statelor Unite la Tokio

instalațiile sale. Ce-i drept, americanii plecau de la premisa că vor ști dinainte de atac și nu au avut în vedere posibilitatea unei surprize.

Înarmat cu aceste cunoștințe, McCollum a trimis, la 1 februarie, comandantului flotei din Pacific, un mesaj care, după ce parafraza telegrama lui Grew, conchidea: „Serviciul de informații al marinei militare nu acordă încredere acestor zvonuri. În plus, pe baza datelor pe care le deținem cu privire la actualul dispozitiv al forțelor

1941. Aviația și flota japoneză se pregălesc intens de război

JACQUES CARTIER

și flăcăruia rătăcitoare

ANN MERRIMAN PECK

The dark ages (vîrsta întunericului) sau Les dix siècles muets (mileniul tăcerii) — cum denumesc unii istorici străini perioada evului mediu — au făcut ca, pînă la marile descoperiri geografice¹, europenii să știe mai puțină geografie decît strămoșii lor din antichitate. Cunoștințele se limitau la propria țară și, eventual, la mările de pe continent. O idee care s-a impus cu greutate a fost aceea a sfericității Terrei. Dacă pămîntul ar fi rotund — se spunea — oamenii de pe emisfera opusă nouă ar merge cu capul în jos, ceea ce e absurd și imposibil. Dar, povestirea lui Marco Polo despre călătoria lui (1271-1295)² a început să dea de gîndit. Pe de altă parte, cruciadele³ au facilitat contactele cu arabii, mari navigatori și buni cunoscători ai științelor antice. Prin intermediul lor, europenii au redescoperit lucrările geografilor greci.

Or, vechii greci admiteau că pămîntul e rotund. Plecînd din Europa și mergînd mereu

spre vest, era deci posibil nu numai să ajungi în Asia, ci și să faci ocolul lumii. La sfîrșitul sec. XIV, francezul Pierre d'Ailly, rector al Universității din Paris, a afirmat într-o carte celebră, *Image du Monde*, ideea că între extremitățile Spaniei și ale Indiei nu poate fi o distanță prea mare.

În timp ce portughezii, navigînd către est, căutau o cale spre India, trimisul regilor Spaniei, Cristofor Columb, inspirat de cartea lui d'Ailly, își formula intențiile astfel: „Să caut Orientul prin Occident și să ajung în ținuturile unde se găsesc mirodeniile pe calea vestului“. Deși a descoperit America, Columb a murit convins că ajunsese în Asia și că insulele pe care le explorase se aflau în preajma Indiei. De aici, numele de Indii Occidentale dat insulelor din Marea Caraibilor și cel de indieni dat băștinașilor din Lumea Nouă, nume care au ajuns pînă în zilele noastre.

Printre alți exploratori care, pe urmele lui Columb, au continuat să caute o trecere spre Asia, navigînd din Europa spre vest, se numără

¹⁻³ Magazin istoric, nr. 4-6/1973; 10/1982; 3/1971.

și francezul Jacques Cartier, trimis al regelui Francisc I (1515-1547)¹. Monarhul Franței, ca și ceilalți suverani care au finanțat expedițiile de descoperiri, era interesat, în primul rând, de bogățiile — căroră li se dusese vestea — din Lumea Nouă și nicidecum să afle un răspuns științific la întrebarea dacă pământul este rotund sau nu. Faptul că nu era nevoit să umble cu capul în jos și cu picioarele în sus îi era, probabil, suficient.

Din cartea scriitoarei americane Ann Merri-man Peck, intitulată *The Pageant of Canadian History* (Parada istoriei canadiene), am ales pentru cititorii noștri capitolul care relatează peripecțiile călătorilor lui Jacques Cartier și luarea în stăpânire de către el, în numele regelui Franței, a unei părți din Lumea Nouă. Textul este reprodus într-o formă prescurtată; titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

A.M.Ș.

Auzind despre comorile pe care exploratorii spanioli, urmînd pilda lui Columb, i le aduceau din Mexic și Peru regelui Carol I al Spaniei (1516-1556), Francisc I al Franței a început să rîvnească și el la noile și bogatele pămînturi de peste mări. Pentru o primă încercare, a ales un navigator italian, Giovanni da Verrazano care, după ce a ajuns cu mica lui corabie în dreptul Carolinei de Nord, s-a îndreptat, de-a lungul coastei Atlanticului, spre riul Penobscot (în statul Maine). I se încredinșase misiunea de a-i găsi niscăi comori regelui Francisc și de a descoperi o cale către bogățiile Asiei, un continent despre existența căruia oamenii nu mai aveau nici o îndoială. Înconjurînd Africa, Portugalia își întemeiasă un imperiu în est, iar Spania controla strîmtorarea lui Magellan, care ducea în Oceanul Pacific. Francisc I spera să găsească o altă rută. Călătoria lui Verrazano a însemnat începutul căutării unei treceri prin nord-vest, ceea ce constituise, timp de secole, principală preocupare a regilor și exploratorilor.

În raportul său către regele Francisc, Verrazano a descris frumoase țărături împădurite, obișnuți băștinași primitivi, menționînd însă că nu există nici urmă de aur. Oricum, a descoperit golful Chesapeake (actualmente în statul Maryland, din Statele Unite) fiind convins că e o mare care comunică cu golful Vermilion (în sudul Louisianei) considerat pe atunci tot o mare. Multă vreme pe hărți putea fi văzută marea lui Verrazano, ocupînd tot mijlocul continentului.

Nefind descoperit nici un imperiu și Francisc I fiind mult prea ocupat cu războaiele

și rivalitățile din Europa, au trecut zece ani pînă cînd monarhul Franței s-a decis din nou să revindice, pentru sine și țara lui, o parte din Lumea Nouă. De această dată, alegerea s-a oprit asupra unui experimentat navigator din vechiul port Saint-Malo.

Mare vilvă în

Saint-Malo

Jacques Cartier, născut într-o familie de marinari, era un cîrmaci cunoscut pe coasta bretonă. Nu există nici un portret autentic al exploratorului, dar ni-l putem imagina ca pe un breton robust, călit, curajos și cu multă experiență în privința mării. În plus, era foarte devotat regelui.

La 20 aprilie 1534, Jacques Cartier, comandînd două mici corăbii, a ridicat ancora din Saint-Malo. Fără doar și poate, el făcuse și alte scurte călătorii spre vest, pe unde pescuia cod, așa că cețurile și furtunile nu l-au descurajat. Corăbiile au lăsat în urmă țărăturile ostile ale insulei Newfoundland (Terra Nova), au străbătut apele involburate dintre Newfoundland și Labrador, și, înaintînd către sud-vest, au ajuns în imensul golf Sf. Laurențiu. Pentru un om care umbla după regate exotice, perspectivele păreau lipsite de speranță. „Cred că acesta este pămîntul pe care Dumnezeu l-a destinat lui Cain”, a scris Cartier în povestirea călătoriei sale. Cîrînd însă, au început să se zărească insule înverzite și navele au pătruns în alte ape, mai liniștite. Localnici îngheșuiți în canoe ușoare din scoarță de copac, pictate în culori vii și captușite cu blănuri, veneau din spre mal, înconju-

rînd corăbiile. Cartier a aruncat ancora și, sîrînd împreună cu oamenii săi în câteva bărci, s-au îndreptat spre țărîm pentru a face cunoștință cu băștinașii emoționați și gălăgioși. Plini de bunăvoință, aceștia și-au schimbat veșmintele de piele pe cuțitele străinilor, iar șeful lor pășea țanțoș, purtînd pe cap șapca roșie dăruită de Cartier.

În pp. 52, 53, 54: familia irocheză, podoabe și arme irocheze

Francezii erau încîntați de peisajul atît de diferit față de țărăturile neospitaliere și insulele pustii și stîncioase pe care le văzuseră la început. În lumina soarelui, ochii lor obosiți de întinderea fără sfîrșit a mării priveau cu bucurie florile și ierburile sălbatice și înalte, în timp ce nu se mai săturau mîncînd fructe proaspete și zemoase. Cartier a mers de-a lungul țărmurilor sperînd să găsească o trecere pe unde să poată înainta, dar spre dezamăgirea lui, a constatat că drumul fi era închis. Datorită climatei agreabile, au

¹ Magazin istoric, nr. 2/1980.

botezat locul „Baie des Chaleurs” (Golful Căldurilor), apoi exploratorii au navigat din nou spre nord, în apele verzi și sălbătice ale golfului Sf. Laurențiu, încercând să oculească peninsula Gaspé. Vinturi și furtuni puternice îngreunau călătoria micilor corăbii. Au trecut pe lângă o stâncă înălțându-se din mare asemenea probei unui vas și s-au adăpostit în golful Gaspé. Jacques Cartier știa acum că găsize noi pământuri pentru Franța. El și oamenii lui au construit o imensă cruce de bușteni, măsurând peste 9 m înălțime; i-au pus un acoperiș împodobit cu florile de crin ale Franței și au săpat pe ea cuvintele *Vive le Roy de France* (Trăiască regele Franței).

Gălăgioșii băștinași au stat liniștiți tot timpul cât a durat ceremonia; apoi șeful lor a ținut un discurs în care i-a spus lui Cartier că această țară îi aparține numai lui și poporului lui. Fără să-și piardă cumpătul, exploratorii i-au explicat că crucea va ghida corăbiile ce vor veni să facă comerț. El a înțărît cele spuse arătând indienilor o toporișcă; șeful nu a putut rezista ispitei de a posedea o astfel de armă, iar ceilalți erau fascinați de vin și diverse alte lucruri primite. Cartier a îmbrăcat pe doi dintre fiii șefului cu cămăși franțuzești, le-a pus irezistibilele șepci roșii pe cap și a spus că i-ar face plăcere să ducă băieții cu el în Franța; șeful a consimțit. Băștinașii au rămas pe țărm privind corăbiile ce dispăreau în larg, ducând doi dintre ai lor spre necunoscut. Oricum, ei aveau cuțitele străinilor, iar francezii blănurile de biber și de urs. Astfel a început comerțul cu blănuri din America de Nord.

Furtunile și apropierea iernii l-au silit pe Cartier să navigheze, fără alte ocoluri, direct spre casă, aducând cu el povestea descoperirii făcute, trofeele de blană și pe cei doi băieți indieni. În bătrînul Saint-Malo s-a stîrnit mare vîlvă la venirea marinarilor, dar o agitație și mai mare a domnit în anul următor, cînd „flota” a fost iarăși gata de plecare spre alte zări.

Speranțe...

Francisc I i-a permis lui Jacques Cartier să-și continue explorările, de data aceasta conducînd trei vase: „Grande Hermine”, „Petite Hermine” și „Emerillon”. Cartier nu-și pierduse nădejdea să descopere fie un imperiu, fie ieșirea spre Asia prin nord-vest. Nici prin cap nu-i trecea că fusese primul alb care a pătruns în interiorul continentului american printr-o neasemuită poartă: marea fluviu Sf. Laurențiu.

Alături de exploratori se aflau și cei doi indieni ce urmau să fie folosiți ca interpreți. Vorbînd și franțuzește și îmbrăcați cu haine franceze, aveau un aer de-a dreptul sofisticat. Corăbiile au urmat același drum ca în prima călătorie, pînă au ajuns în golful pe care Cartier l-a numit Sf. Laurențiu. De acolo indienii i-au ghidat pe marinari, pe după Peninsula Gaspé, în estuarul marelui fluviu. În timp ce prora vasului despică valurile verzi și sărate, Cartier era convins că descoperise un drum în jurul continentului către bogățiile Asiei. La Tadoussac, unde apele riului Saguenay se întîlnesc cu cele ale vijeliosului Sf. Laurențiu, navigatorii francezi au zărit indieni în canoale din scoarță de copac, săltînd ca frunzele uscate pe spuma valurilor înalte. Băștinașii veneau aci în fiecare vară pentru a pescui și a face schimb de produse. Ei au ră-

mas uluiți la vederea corăbiilor și a ciudatului lor echipaj. Cartier s-a aventurat în sus pe misteriosul și întunecatul Saguenay, apoi s-a refîntors în marea fluviu.

Pe țărmuri, pereți imenși din stîncă se ridicau deasupra apei sau coame împădurite de munți coborau lin spre unde. Au zărit balene albe zbuguindu-se în rîu și morse pe stînci. Liniștea și singurătatea, grandioza primordială a noii lumi i-au copleșit pe francezii obișnuți cu peisajul blînd și familiar al patriei. Cu cît înaintau, decorul devenea mai prietenos; au trecut pe lângă o insulă lungă, înverzită și atît de îmbietoare prîn pășunile, vița de vie și pomii maiestuoși, încît Cartier a botezat-o „Insula lui Bacchus”. Mai tîrziu a devenit Insula d'Orléans.

Dincolo de ea, riul spumega în jurul unui promontoriu semeț și abrupt. Au fost primii albi care au văzut marea promontoriu al Quebecului. Jos, lângă stînci, printre arbori, se zărea un sat indian. Războinicii, împodobiți cu pene și pictați, lopătau în jurul corăbiilor, în timp ce șeful lor, Donnacona, în picioare într-o canoa, rostea un dramatic discurs. În momentul în care indienii i-au recunoscut pe cei doi membri ai tribului lor — ghizii lui Cartier — au izbucnit în gălăgioase urări de bun venit. Marinarii le-au dat hrană și vin indienilor, în timp ce Cartier le oferea nimicuri strălucitoare. Datorită interpretilor indieni, străinii au fost bine primiți în satul Stadacona, locuit de huroni-irochezi.

Cartier a folosit prilejul pentru a obține informațiile dorite despre acel minunat pămînt. Cînd a întrebat cum se numește țara, indienii au pronunțat cuvîntul Canada. Probabil că ei au spus „Kanata”, ceea ce în limba irocheză înseamnă sat, dar francezii au înțeles Canada, și așa a rămas. Dorind să-i impresioneze pe vizitatori, indienii le-au vorbit, în termeni destul de ambigui, despre bogatul regat Saguenay, aflat undeva, într-un ținut sălbatic, și le-au mai spus că riul înaintează mai departe decît își pot imagina oamenii. Apoi i-au expli-

cat lui Cartier că, în susul apei, se află un alt oraș indian, numit Hochelaga. După ce a construit, din motive strategice, pe celălalt mal, un mic fort din trunchiuri de copaci, Cartier s-a pregătit să plece spre Hochelaga. Indienii s-au opus din răspuțuri, deoarece erau fermecați de sculele de metal și de celelalte daruri, lucruri primite de la francezi și nu voiau ca aceștia să dea altora ce mai aveau. Donnacona le-a cerut să rămână la ei, oferindu-le, în schimb, câțiva copii indieni și cînd au văzut că nici așa nu au reușit, canoe pline de dansatori mascați ca

telor făceau ca întunecimea ce-i înconjurau pe exploratori să fie și mai misterioasă. În următoarea dimineață, cînd Cartier și tovarășii săi au coborît de pe vas într-o mică barcă, indienii au intrat în apă spre a-i duce pînă la mal, pe umerii lor. Ei i-au călăuzit pe vizitatori, pe o cărare tăiată printr-o pădure deasă, spre Hochelaga. Era un sat bine construit, de tip irochez, cu case lunguiețe din scoarță de copac, înconjurate de o triplă palisadă de bușteni. În poienile din jur creșteau porumb și dovleci. Străinii asemănători zeilor au fost conduși cu evlavie la șef și invitați să ia loc pe blănuri, la sfat, în jurul focului.

Femei și copii înghesuiți în jurul lor le atingeau mustățile, bărbile, le pipăiau hainele și puștile. Curtenitori, francezii le-au mulțumit pentru prietenoasa primire și Cartier le-a împărțit daruri. Convinși că marele șef alb are puteri miraculoase, băștinașii au adus bolnavii satului, iar Cartier și-a jucat rolul cît mai bine, făcînd semnul crucii peste bolnavi și predicînd din *Evanghelie*. Unul dintre războinici l-a condus pe Cartier prin pădure, spre vîrfurile muntelui, pe care francezul l-a numit pe loc „Mont Real” sau „Mount Royal”. Fericit, Cartier a privit pînă departe țara care era atît de frumoasă încît putea satisface cele mai mari speranțe ale Franței. Rîul strălucitor șerpuia printre pășuni, pădurile se întindeau pînă departe, spre munții albaștri. Indianul stimulat de faptul că țara lui i-a făcut o impresie atît de puternică străinului alb, i-a vorbit despre regatul Saguenay, lucru pe care-l făcuseră și indienii din Stadacona. În mîntea lui Cartier nu încăpea nici o îndoială că regatul exista într-adevăr, undeva în minunata sălbăticie, și că acolo va găsi comorile visate. Văzuse bucăți de armă printre lucrurile indienilor și cînd le-a arătat un fluier de aur, aceștia i-au dat să înțeleagă că ar cunoaște acest metal. Acum știa că marele rîu nu-i va deschide trecerea spre nord-vest, deoarece apele lui deveniseră limpezi și nesărate; îl obseda, în schimb, găsirea regatului.

Mare a fost dezamăgirea populației din Hochelaga cînd străinii, posesorii mult rîvnitelor daruri, s-au dovedit hotărîți s-o părăsească. Indienii au venit cu toții pe țarm să privească corabia „Emerillon” ridicîndu-și pinzele și dispărînd în josul rîului. Cînd Cartier a ajuns la Stadacona, i-a împinșat timpuria iarnă canadiană. Era prea tîrziu ca să se reîntorcă în Franța, așa că oamenii s-au pregătit să ierneze cît puteau mai bine în fortul lor. Corăbiile erau prinse în gheața rîului; ninsorile și gerul aprig nu mai conțineau. Francezii au obținut, prin schimb, porumb și dovleci și au învățat să fumeze din pipe indiene ca să uite de foame.

Curînd, boala secolului, scorbutul, și-a făcut apariția. Unul cîte unul, oamenii se îmbolnăveau și mureau. Pentru ca indienii să nu-și dea seama că rămîn tot mai puțini și astfel să fie tentați să-i atace, morții erau îngropați în mare secret în stratul de zăpadă. Cînd indienii se apropiau de fort, supraviețuitorii vorbeau tare și făceau tot felul de zgomote, astfel ca băștinașii să nu bănuiască cît de puțini rămăseseră. Vecinii lor de pe cealaltă parte a rîului nu le inspirau încredere. Cartier, curajos și optimist ridica moralul oamenilor săi. El a aflat de la un prieten indian că o infuzie din coaja și acele unui soi de brad vindecă scorbutul. Astfel a reușit să însănătoșească câțiva oameni. În timp ce primăvara se apropia, un număr neliniștitor de mare de indieni străini a început să se strîngă la Stadacona. Francezii erau înspăimîntați și convinși că se pregăteau să-i omoare, cu prima ocazie, pentru cuțitele, oalele și celelalte lucruri ale lor.

...și dezamăgiri

În cele din urmă, gheața s-a topit și s-a spart în bucăți, corăbiile au fost eliberate și au început pregătirile pentru călătoria de întoarcere. Echipajul era redus, nu mai avea cine să manevreze toate trei corăbiile, așa că una din ele a fost părăsită. Cînd au fost

niste diavoli și scoțînd strigăte înfricoșătoare au venit spre francezi, mimînd pericolele ce i-ar fi pîndit dacă s-ar fi dus la Hochelaga.

Spre disperarea indienilor, Cartier n-a renunțat la planul lui. Lăsînd lîngă fort două corăbii și o parte din echipaj, a pornit-o înainte pe micuța „Emerillon”, doar cu câțiva oameni. Pe malurile rîului creșteau o vegetație luxuriantă, iar codrii, în culorile toamnei, păreau că sînt în flăcări. Țara pe care o descoperiseră era magnifică. Șerpuind printre insule, au ajuns într-un loc unde șuvoaie de munte se vărsau în marele rîu. Cînd, la căderea nopții, au ancorat, s-au auzit dintr-o dată țipetele indienilor războinici care aprinseseră focuri înalte pe țarm și dansau în jurul lor. Trupurile goale, strălucind în lumina flăcărilor și vacarmul strigă-

gata să ridice ancora, Cartier l-a invitat pe șeful Donnacona la bord pentru un ultim ospăț. În timp ce indianul era ocupat cu mîncarea, băutura și discursurile, din ordinul lui Cartier marinarii au înălțat pînzele, au ridicat înțepător ancora și corabia a început să alunece în josul rîului, purtînd pe indianul răpit. Cartier nu-i aducea regelui său aur, dar, cel puțin, avea să-l înștiințeze despre existența miticului regat Saguenay, avînd un martor în persoana șefului Donnacona.

În 1536, Jacques Cartier se afla din nou în siguranță, în casa lui din Saint-Malo. Șeful indian a fost primit la Curte, îmbrăcat în haine fine franțuzești și învățat să vorbească franțuzește. Oricum, Francisc I, nemulțumit de rezultatul explorării lui Cartier, a lăsat să treacă alți cinci ani pînă a trimis o nouă expediție.

Între timp, indianului îi era dor de țara sa și țînjea după libertate. Sperînd că va fi trimis să-i călăuzească pe europeni către himericele comori, el inventa, cu imaginația lui copilărească, tot soiul de povești despre regatul Saguenay.

Descoperise la Curtea Franței cît de mare preț punea omul alb pe aur și bijuterii, așa că la vechile legende indiene despre poporul magic el adăuga strălucirea pietrelor prețioase și a comorilor. Donnacona a murit în exil, dar povestirile lui romantice despre regatul Saguenay l-au convins, în cele din urmă, pe regele Francisc I. Era și nespuse de gelos pe bogățiile obținute de monarhul Spaniei, din Mexic și Peru. S-a gîndit, de asemenea, că ar fi înțelept să-și consolideze pretențiile asupra Canadei, întemeind acolo o colonie.

În 1541 a fost gata pregătita o mare expediție avînd un dublu scop: colonizarea și găsirea comorilor. Sieur de Roberval a fost numit vicerege al coloniei ce urma să fie fondată, iar Cartier comandant al expediției. De la bun început, cei doi conducători s-au certat, și-au împărțit corăbiile și fiecare a pornit-o pe drumul lui. Sieur de Roberval a trebuit să debarce o ceată nefericită de coloniști pe țărm, deoarece au suferit atît de cumplit de rău de mare, încît nu și-au mai revenit și, doi ani mai târziu, Cartier a fost trimis să-i readucă pe supraviețuitori acasă. Exploratorul Canadei a continuat să gonească după flăcăruia rătăcitoare, întreținută în mintea lui, de povestirile indianului. Nimic nu-i putea scoate din cap existența miticului regat Saguenay. Nu s-a ales decît cu o mică grămăjoară de aur și cîteva pietre strălucitoare despre care a crezut că sînt diamante. Costisitoarea expediție s-a dovedit falimentară și regele, mult prea interesat de războiul lui cu Spania, a abandonat Canada. Jacques Cartier n-a mai revăzut niciodată magnifica țară pe care o dăruise Franței. Timp de 50 ani, imperiul Lumii Noi a fost dat uitării, deoarece Franța era răvășită de devastatoarele războaie religioase dintre hughenoti și catolici.

Vizitați arareori de vreun negustor de blănuri, indienii de pe malurile fluviului Sf. Laurențiu își urmau viața lor sălbatică, ocupați cu pescuitul, vînătoarea și uneori, luptîndu-se între ei. Nesfîrșitele întinderi, mările fluviu, falnicii munți împăduriți așteptau cu seninătate următoarele invazii ale căutătorilor de imperii.

**În românește de
Mariana GHITULESCU**

UZUFRACTUARI INCHIZIȚIEI

(Urmare din p. 38)

prudență de papa Leon X. Cortesurile de la Monzon, concentrîndu-și critice împotriva Inchiziției, au cerut limitarea abuzurilor membrilor Sfîntului Oficiu, interzicerea activităților lor comerciale, suprimarea exceptărilor fiscale în favoarea lor, retragerea jurisdicției în cazurile de bigamie, blasfemie, cămătă etc., reprezentarea episcopului local în procese etc.

Nu fără șovăire, Leon X a ratificat aceste revendicări. În 1516, Ferdinand a murit. Opozanții au putut să speră că noul suveran, Carol Quintul, avea să dea satisfacție, măcar parțial, cererilor lor de reforme, temperînd rigoarea inchiizitorială. În ciuda unor concesi, noul suveran a urmat însă aceeași politică cu cea a lui Ferdinand, fie direct, fie prin intermediul consilierului său, cardinalul Adrian, inchiizitor general între 1518 și 1523 și viitor papă. Monarhul a desăvîrșit opera începută de Ferdinand.

A meritat să dezvoltăm exemplul Valenciei, deoarece el demonstrează voința neclintită a regelui catolic de a impune Inchiziția în întreaga Spanie, și, mai ales, în propriul lui regat, Aragon. Apare astfel limpede că această nouă instituție a fost opera regilor Spaniei și nu a papei, care, la început, s-a lăsat surprins, apoi și-a manifestat, de multe ori, dar fără energie, rezervele sau opoziția. Dealtfel, era deja prea târziu: mai avea oare papa mijloacele necesare să se opună regelui Spaniei devenit, în 1519, împărat al Sfîntului imperiu roman de națiune germană? A pune o asemenea întrebare înseamnă a da și răspunsul.

Instrument al politicii regale, agent eficace al centralizării, de aici înainte Sfîntul Oficiu se va organiza temeinic, va instala pe întreg teritoriul Spaniei tribunalele necesare unei ocupări satisfăcătoare a spațiului politic și social, în sfîrșit își va impune prezența.

**martie
1933**

ÎN BUCUREȘTI,

ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● Ieri, la ora șase seara, Consiliul de disciplină al baroului de Ilfov a proclamat ales, cu unanimitate de voturi, ca decan al baroului de Ilfov pe d. Radu D. Rosetti, cunoscutul scriitor și avocat. (1. martie)

● Azi la ora 4-6 vor fi în sala „Ileana” (Cartea Românească), demonstrațiile practice pentru îngrădirea copilor mici. Aceste demonstrații sînt organizate de Institutul cultural feminin român. D. dr. G. Banu va spune cuvîntul de introducere. (2. martie)

● Mărtisoare pentru orice fel de punză găsiți numai la Pax, Grivițel, 107.

● Societatea scriitorilor români organizează la Teatrul Național, duminică 5 martie, orele 10 jum. a.m., o sesiune literară. D. Octavian Goga va ține o conferință către tineret. Vor da concursul cântărilor din operele lor, scriitorii: I. Al. Bassarabescu, Al. Cazaban, V. Clofoclu, D. Cluzeu, Ion Minulescu, I. Gr. Perlețanu și Cincinat Pavelescu. (3. martie)

● Manualul automobilismului, de Eugen Cuzin, este o carte a cărei lipsă se simte. Autorul s-a străduț să facă acest manual de strictă necesitate în automobilismul Capitalei. Un vast material documentar și informativ contribuie la orientarea tuturor cetățenilor în problemele de circulație și la intensificarea tuturor posesorilor de automobile din Capitală.

● Între curiozitățile din lumea largă, ziarul *Dimineața* publică și această știre: „Robert Bell, un englez în vîrstă de 70 ani, care a trăit patruzeci de ani în pusturile de salpetru din Chile, a cumpărat recent orașul Caleta Colosa pentru suma de un milion pesos. Orașul are 5 000 locuitori, cîteva sute de case, două școli, un stabiliment P.T.T., o biserică, o gară, pavălii, hoteluri etc. El bănuie că se dăruie toate acestea, pentru a revinde material. Speră să realizeze astfel

Continuăm să răsfoim paginile presei bucureștene de acum cinci decenii în intenția de a arunca — prin intermediul unor fapte și întîmplări, așa cum au fost ele surprinse în cuprinsul ziarelor de atunci — o privire asupra perioadei respective. Nu este vorba — cum am mai precizat și în numerele trecute ale revistei — de o reconstituire exhaustivă a epocii respective sau de o analiză aprofundată a vreunui din evenimentele care au marcat-o. Urmărim numai să revedem fapte și întîmplări care, în derularea lor, pot aduce un plus de informație pentru o înțelegere mai complexă a profilului acelei epoci rămasă definitiv de domeniul istoriei.

Așadar, ce ne reține atenția răsfoind paginile ziarelor din capitala României din urmă cu cinci decenii?

În această lună martie 1933 se împlinesc 50 ani de la moartea lui Karl Marx, întemeietorul socialismului științific, teoretician și conducător al proletariatului internațional. Numeroase ziare și reviste, începînd cu publicațiile legale și ilegale editate de Partidul Comunist Român sau prin grija sa consacră acestui moment articole și evocări: „Numele lui Marx — se arată într-un articol apărut în *Scînteia* ilegală din 3 martie 1933 —, este legat de întreaga mișcare muncitorească, atît prin bazele științifice pe care le-a dat socialismului, cît și prin acțiunile directe ale muncitorilor, duse în veacul al 19-lea, la care Marx a participat cu toată puterea lui de muncă. Împreună cu Engels, Marx a făurit proletariatului armele spirituale cele mai puternice”¹.

Lumea nouă, organ al Partidului Social-Democrat, reliefează, de asemenea, într-un articol apărut în numărul din 12 martie, sub semnătura lui Ilie Moscovici, drumul parcurs de mișcarea muncitorească internațională în cele cinci decenii care au trecut de la încetarea din viață a părintelui socialismului științific: „La moartea lui Marx, partidele muncitorești conduse de idealul socialist, bazate pe lupta de clasă, numărau în toată lumea abia cîteva zeci de mii de membri, cîteva sute de mii de voturi, cîteva mandate în diferite parlamente. Astăzi, după 50 ani, mișcarea muncitorească numără 7-8 milioane de membri, 30-35 milioane voturi, peste 100 deputați în statele principale, iar într-o țară enormă are stăpînire completă și încearcă înfăptuirea socialismului.

La moartea lui Marx, ideea marxistă își făcea încă cu greu loc, stăpînea puține minți muncitorești și intelectuale. Astăzi, după 50 ani, nu numai că cea mai mare parte a muncitorilor din țările veci industriale este stăpînită și îndrumată de ideea marxistă, dar această idee a pătruns în cugetarea universală, a fructificat economia politică, sociologia, istoria, toată cugetarea omenească”.

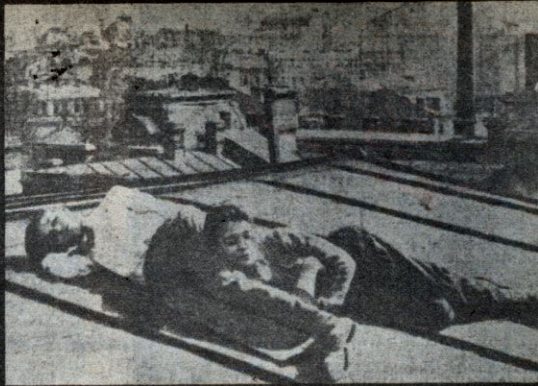
Ziarul *Adevărul* consacră și el articole și comentarii împlinirii a cinci decenii de la încetarea din viață a lui Marx. Într-o evocare

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text în extrasele preluate din ziarele respective. Precizăm, de asemenea, că în redacția acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cruțe de normele ortografice actuale, scrierea din originale.

Măștișoare...
măștișoare

Prima zi
de
primăvară

apărută în numărul din 15 martie se scrie, între altele: „De o jumătate de veac odihnește, în cimitirul din Londra, Karl Marx, întemeietorul socialismului modern. Bătrînul luptător cu coamă de leu înfruntase în viața sa spiritele cele mai de seamă. Se încumetase a se răsvrăti aproape singur, împotriva tuturor puterilor lumii. Au trecut 50 ani de atunci. Totuși el pare viu. În mii și mii de întruniri înfrugurate numele lui continuă să răsună.

Biografia ni-l înfățișează ca pe un om blînd, adorat de toți cei care l-au cunoscut. Tatăl său, care i-a fost și confident intim, citea cu el, pînă tîrziu noaptea, pe Voltaire și Racine. Baronul de Westphalen, viitorul său socru, îl iubea de mic și îl iniția în frumusețile operelor unor Homer, Shakespeare și Dante. Jenny von Westphalen, soția sa, care a împărțășit toate loviturile soartei alături de el, îl adora.

Marx însuși nu era numai un soț ideal, ci și un tată îndrăgostit de copii. Omul înfățișat de toate polițiile secrete ca un monstru însetat de sînge își păreașea lucrul pentru a se juca, ore întregi, cu copiii săi. Izvorul de iubire și de altruism din Marx nu l-au putut seca, pînă la urmă, nici decepțiile, nici cele mai crude lovituri ale soartei. Obligat să renunțe la cariera universitară, la ziaristică, exilat de pretutindeni, se va istovi trei decenii în lupta împotriva sărăciei”.

Ca și în lunile precedente, ziarele consacră spații ample dezbatărilor parlamentare sau, mai bine-zis, disputelor parlamentare. Pentru că aproape că nu există problemă care, ajunsă pe ordinea de zi a Camerei și Senatului, să nu dea naștere și la aprige confruntări între partizanii guvernului și ai opoziției. Atmosfera devine și mai încălcată odată cu aducerea în dezbaterile Corpurilor legiuitoare a ceea ce a rămas cunoscut sub numele de „Afacerea Skoda”, despre care un an și ceva mai tîrziu, la 11 iulie 1934, ziarul *Adevărul* avea să scrie că „nici o afacere din cîte cunoaște cronica scandalurilor politice de la noi nu a produs atîta vîlvă și nu a dat atîtea pagini de senzațional ca «Afacerea Skoda»”.

Despre ce este vorba? Despre o convenție oneroasă, care, (cum s-a arătat pe larg și în articolul apărut în nr. 5/1968 al revistei noastre), a atras pe scena escrocheriilor un mare număr de afaceriști, inclusiv o serie de funcționari superiori din aparatul de stat burghez: la 17 martie 1930, Ministerul Apărării Naționale comandă uzinelor „Skoda” muniții și armament necesare dotării armatei române, în valoare de cinci miliarde lei. Dar ulterior, contractul încheiat cu acest prilej, act pentru care nu sînt consultate organele competente în alegerea cantităților și felurilor de materiale, termenele de livrare, plățile etc., are o serie de vicii ascunse de care profită cei necinstiți.

Cu vremea, neajunsurile existente ies la iveală și presa începe să scrie. Lucrurile se tîrăgănează însă pînă cînd, pornind de la o descindere făcută la sediul reprezentanței din București a uzine-

Cronică măruntă

un beneficiu net de un million pesos”. (4 marție)

● Duceți-vă mîine la Neagu (Rădulescu). La ora 10 dim. are loc în sala Mozart vernisajul expoziției lui de caricaturi Politicieni, feministe, literați și actori. Vorbește și d. Șerban Cioculescu.

● Societatea „Prințelpele Mircea”—Filiala Dorobanți—organizează duminică 5 martie a.c. între orele 5-9 seara, la Clădirea românească din Calea Victoriei nr. 2 (Plasa Senatului) Primul ceal dansant al foxtrotului, cu concurs de dans. (5 martie)

● Soveranul a decorat cu „Meritul sanitar” cl. I pe d. Isac Silberman care, în 115 cazuri, a dat sînge gratuit, prin transfuziune, la diferiți pacienți.

● Am relatat anterior că pe Marea Neagră au fost semnalate plutind în ultimul timp mai multe mine. Una din aceste mine a fost scoasă de valuri la punctul Capul Midia, din apropierea Constanței, cu care ocazie s-a putut constata că mina e de proveniență germană și că datează încă din timpul războiului. (Universul, 6 martie)

● Constantin Motil, într-o comunicare prezentată la Arhivele statului, evocă încreșterile făcute între anii 1780-1832 de a se evita îngustarea abiel Dimboviței pe porțiunea din fața Curții Vechi, evocare pe baza căreia Dimineața publică un articol, în care se arată, între altele: „După ce Curtea Vechi a fost părăsită în 1774, locul și împrejurimile ei s-au vîndut la meaz și s-au parcelat. Dar noul proprietari care și-au făcut case și prăvălii pe malul gîrlii au căutat să cîștige tot mai mult teren înșpre matca apei, aruncînd pămînt, moloz și gunoale și consolidînd terenul cu țărniș înfipt înșpre mijlocul apei. Din această cauză încă pe la 1780 albia gîrliei a început să se înguste și apa a căutat să-și formeze în acest loc o nouă mîncă, periclitînd prin aceasta proprietățile de pe malul drept. Primul care

**martie
1933**

GERMANIA — Alegeții s'au sfârșit. Acum sunt sfârșită și eu...

Cronică mărunță

a cerut îndreptarea rîului a fost logofătul Istrate Crețulescu în 1780. Domnul Alexandru Ipsilanti a dat poruncă să se ridice pămîntul și să se bată țărîșii mai înăuntru în mal. Dar se pare că porunca n-a fost executată, căci în 1785 Crețulescu reclamă din nou și tot așa în 1799. În 1801 el repetă reclamația, la care se alătură și mitropolitul, căci acum era în pericol și baia mitropoliei de pe malul drept. În 1803, Crețulescu și ceilalți jeliindu-se din nou, se duce însuși domnul Constantin Ipsilanti la fața locului și dă poruncă strășnică să se înălțare zidurile ce intraseră prea mult în marea gîrlă și să se facă șanțuri ca gîrla să-și revie la marea veche" (7 martie).

● Briand între legendă și realitate. Cu prilejul împlinirii unui an de la moartea lui Aristide Briand, Lupta publică din Les Annales citeva pagini din însemnările cunoscutului scriitor francez André Maurois, din care reproducem: „Orice om politic are două personalități. Una de legendă și alta reală. Ce credeau a ști despre Briand acei care nu știau nimic despre el? Că a fost de 25 ori ministru și de 100 ori președinte de consiliu; că-și petrecea timpul liber la țară și că ocupația de predilecție era pescuitul cu undiță; că era lenes, nu citea decât romane cu detectivi și-și pregătise discursurile răsucind aceeași eternă jgăreță.

Briand cel real era cu totul altul. Nu pescuia nicodată, nici chiar cu undița — nimic nu-l plictisea, mai mult — citea enorm, mai ales impresii de călătorie și istorie. Cînd l-am întîlnit prima dată citea citeva opere despre Ludovic XI. Dealtfel, Briand cel real cunoscute pe Briand din legendă și nu căuta deloc să-l distrugă. Din contră, se servea de el. Care era însă Briand cel real? Ce om ați fi cunoscut dacă ați fi dejunat cu Briand citeva zile la Geneva sau Paris? Ați fi văzut întînd un om masiv, puțin curbat, cu fața simblotică. V-ar fi venit fără voie în minte una din acele

lor „Skoda“, dr. N. Lupu face o interpelare în Parlament. Discuțiile scot la iveală că reprezentanța la București a uzinelor amintite este implicată de mai mult timp într-o serie de fraude fiscale, la care se adaugă și alte nereguli depistate de ultimele cercetări. Dar să vedem mai amănunțit cum decurg lucrurile, într-o relatare apărută în ziarul *Universul* din 24 martie: „Primele cercetări cu caracter fiscal la reprezentanța din București a uzinelor «Skoda» au început în aprilie 1932, cînd i s-a încheiat o primă contravenție cu privire la plata impozitului pe salarii. Cercetîndu-se mai atent activitatea reprezentanței, organele fiscale au descoperit că societatea face un întins comerț cu mașini industriale și unelte agricole, pentru care nu plătește nici un impozit. Ancheta a continuat. Descinderea a fost efectuată vineri 10 martie la ora 5 d.a., cînd înarmat cu autorizația parchetului, inspectorul financiar Tănăsescu, însoțit de cinci controlori fiscali și organele polițienești, s-a prezentat la reprezentanța din str. Batiștei 6 spre a ridica registrele. Începîndu-se cercetările, din primul moment au fost descoperite documente militare importante — un raport interesînd situația uzinelor Copsa Mică, Cugir, rapoarte de ofițeri superiori etc., iar la cererea de a se deschide un clădir de fier, secretarul societății a răspuns textual: «Asta nu se poate. Aici sînt secrete militare de stat».

În fața gravității descoperirilor făcute, inspectorul Tănăsescu a trimis un comisar de poliție să anunțe Prefectura de poliție și să se ceară asistența parchetului militar, pentru continuarea cercetărilor. Parchetul militar a ridicat documentele și registrele transportîndu-le la comandamentul Corpului II de armată”.

Scandalul ia proporții, în zilele și apoi în lurile următoare presa și Parlamentul ocupîndu-se pe larg de implicațiile acestei afaceri și dezvăluind astfel unghere dintre cele mai urîte ale vechii orînduirii.

La 17 martie, într-o ședință comună a Comisiunilor de afaceri străine ale Camerei și Senatului, ministrul afacerilor externe, Nicolae Titulescu, prezintă o amplă expunere în legătură cu semnarea, la Geneva, la 16 februarie 1933, a Pactului de organizare a Micii Înțelegeri. Constituită în 1921, prin convențiile bilaterale de alianță defensivă semnate de România, Cehoslovacia și Iugoslavia, convenții reînnoite în 1929, această organizație are drept țel fundamental menținerea și întărirea configurației teritoriale sud-est europene, consemnată în tratatele de pace. Prin pactul amintit, ea capătă posibilități superioare de funcționare.

Adeziunea unanimă cu care deputații și senatorii salută expunerea ministrului de externe și aprobă noul pact prilejuiește apariția a o serie de articole și comentarii deosebit de semnificative în paginile ziarelor bucureștene. „Ședința comună a Comisiunilor de afaceri străine ale Camerei și Senatului convocată ieri spre a asculta expozeul ministrului de afaceri străine asupra pactului în-

Guvernare lungă

MUSOLINI. — Ei, n-ai auzit de guvernul
HITLER...
MUSOLINI. — Cu al-zelei Germaniei?
HITLER. — Ei, cu al-zelei Germaniei sau a Italiei?

Caricaturi
antinasiste
(ca și pamfletele
antihitleriste
ale lui
Petre Pandrea
din presa
română)
apărute
în Dimineața
și Lupta
chiar
în momentul
în care Hitler
venea
la putere
în Germania

Progres!

— Bravo! Asta îmi place: Hitler a reintrodus
bătăia în gol.
Decădând, până s-o reînarmă, bate și el pe
cine poate!

cheiat la Geneva — subliniază, de exemplu, ziarul *Lupta* — a făcut încă o dată dovada că românii, de îndată ce se întâlnesc pe planul politicii externe și de apărare națională, au o extraordinar de clară viziune a intereselor lor superioare de stat și națiune și un simț al solidarității care sfărâmă toate barierele de partid. Constatarea aceasta s-a desprins din întreaga discuție care s-a angajat aproape trei ore în jurul magistralului expoze al d-lui Titulescu. Ministrul afacerilor străine a ținut să stabilească caracterul evolutiv și deci normal al pactului de la Geneva, ca urmare firească și necesară a desfășurării raporturilor între cele trei state ale Miciei Înțelegeri în ultimii 14 ani. Politica aceasta de alianțe a apărut astfel ca o politică de continuitate din care e exclusă orice aventură. Din întreg expozeul ministrului nostru, ca și din cuvintele înțelepte ale președintelui Consiliului [de Miniștri] a apărut cugetul curat al politicii de pace a României, care n-are de ce căuta aventuri, ci numai apărarea drepturilor ei naționale înăuntrul granițelor garantate de tratatele în vigoare”.

Criza economică, cu gravele ei urmări asupra nivelului de trai al maselor muncitoare, continuă să rețină atenția presei. Unul din aspectele specifice ale crizei, pe care ziarele îl relevă, constă în aceea că, în timp ce mase tot mai mari de oameni suferă de lipsuri tot mai acute, în unele țări sînt distruse cantități sporite de bunuri, pentru a se menține cota ridicată a unor prețuri: „Mai întîi a fost aruncată în mare — scrie ziarul *Facla* din 5 martie, — sau întrebuițată drept combustibil la locomotive cafeaua din Brazilia. A fost, mai apoi, distrusă, în Statele Unite, întreaga recoltă de bumbac. A fost distrus zahărul în Indii și grîul ars în America. În Scoția au fost distruse cantități enorme de scrumbii; moruni aruncați în mare la Boulogne; legumele și florile distruse în Franța și Olanda. Și seria continuă”.

Răspunzînd interesului opiniei publice românești, întreaga presă bucareșteană continuă să urmărească cu deosebită atenție evenimentele care au loc în Germania. Numeroase știri și comentarii se referă, de exemplu, la incendierea Reichstagului. Și ceea ce merită în primul rînd semnalat este faptul că, în ciuda insistenței cu care propaganda hitleristă difuzează versiunea oficială în legătură cu incendiul, menită să justifice valul de teroare dezlănțuit împotriva comunistilor, încă din primele știri și articole despre acest caz, numeroase ziare lasă să se înțeleagă că, în fond, este vorba de o provocare grosolană a nazistilor. Încă la 2 martie, *Adevărul*, de exemplu, publică un amplu grupaj de informații cu titlul semnificativ: *Versiunile asupra incendiului Reichstagului considerate ca pretexte pentru măsuri împotriva partidelor de stînga*. În aceeași zi de 2 martie, ziarul *Facla*, într-un articol cu titlul *Incendierea Reichstagului — înscenare hitleristă pentru motivarea dictaturii?*, scria că „încă de mai multe zile circula zvonul la Berlin că se

Cronică măruntă

Încecate voci bătute de furtuni, care din cauza eroziunii contururilor au căpătat o ciudată și aspră frumusețe. Apoi l-ași fi ascultat vorbind, căci Briand era un minunat povestitor și, cînd era în vîreun cerc, vorbea aproape numai el”.

● În statul Georgia din America de Nord, la Universitatea Oglet-horpe s-a înființat nu de mult un institut care se cheamă Peace Memorial și care ne interesează și pe noi românii, de vreme ce în ultima sedință a comitetului de direcție s-a hotărît să se deschidă o secție pentru studiul culturii românești. Cultura românească este considerată în proiectul elaborat de Institutul Peace Memorial ca una dintre vechile culturi europene și de aceea secțiunea destinată ei este pusă alături de secțiunile în care se studiază culturi considerate clasice. (10 martie)

● Constantin Tănase. Întors din turneul său triumfal prin țară cu „Visul lui Tănase”, popularul comic dă un interviu: „Despre filmul românesc! Dragă bătaie, află de la mine că lumea s-a plietit de a doua oară strîine, fără nici un chelchier, brodate toate pe același calapod. Astăzi e mai pretențioasă și vrea filme românești, dar filme bune. Și cum eu sînt de părere că vox populi, vox dei m-am hotărît să turnez al doilea film al meu, al cărui titlu îl mai țin deocamdată confidențial-secreț. Scenariul mi l-a făcut tot vechiul meu prieten și bun colaborator Kirilescu, iar vineri seara plec la Berlin, cu un grup de artiști români. Filmul va fi jucat în colaborare cu actori germani și francezi și costă o groază de parole, căci va fi turnat în trei versiuni.

Oamenii vor un tip de comedian și prietenii mei de la Berlin l-au găsit în mine. Ce vrei, n-am avut niciodată veleități de internațional, dar dacă oamenii vor să mă facă cu tot dinadinsul, pot eu, omul bine crescut, să-l refuz!

**martie
1933**

Prof.
Gh. Marinescu
primind
„legiunea
de onoare”
(stînga)

Dispută
rugbistică
între echipele
„Sportul
studentesc”
și „P.T.T.”

Crînică măruntă

Al văzut vreodată o capră croșetind? Ei bine, află deci că Tânase al nostru își va cînta cupletele onor și vorbitor... în franceză și germană. Senzațional, al? (16 martie)

● Juriul premiului literar de lei 20 000 instituit de Societatea „Tekirghiol-Eforie”, întrunindu-se în seara zilei de 14 martie în localul Editurii Cultura Națională, a premiat în unanimitate de voturi romanul Maltrey, purtînd nr. 47. A doua zi, autorul romanului s-a făcut cunoscut editurii: este dl. Mircea Eliade, un remarcabil talent al generației tinere. Juriul premiului, compus din d-nii G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Perpessiciu, Cezar Petrescu și M. Ralea, a mai reținut 5 romane care s-au bucurat de aprecierea unanimă. (Facla, 17 martie)

● Adevărul publică un emoționant articol despre Un mare filo-român Edgar Quinet: „La 17 martie 1875 — abia în vîrstă de 57 ani — marele prieten al României, Edgar Quinet a murit în dolul unanimității francezilor, al lumii civilizate și, mai ales, al nostru. Prieten sincer, devotat, ne-a cunoscut, ne-a îmbrățișat, ne-a luat apărarea în momentele noastre grele de la '48, a stat în mijlocul nostru, s-a înscut cu o româncă, făcîndu-și din fiica lui Gheorghe Asachi tovarășa vieții sale. Casa lui Quinet era casa Brătienilor, Goleștilor și a lui Rosetti. Au fost primii cu brațele deschise, găzduții, ospătați și sfătuiți.

Studile și le-a făcut în chip strălucit la Paris, Genova și Strasbourg. De la universitatea de aici și-a obținut, în 1839, doctoratul în literă, cu o teză savantă despre epopeea indiană, reținută de consiliul profesorat ca studiu remarcabil. Gîsind că mai are de învățat a făcut un popas la Heidelberg, unde a studiat pe clasiicii germani.

Întors în Franța, capacitatea și meritele sale au fost recunoscute

va produce un atentat oarecare, a cărui răspundere va fi aruncată în seama comunistilor și socialiştilor”. (Minuțioase cercetări americane și germane au stabilit recent că autorii înscenării erau cu adevărat hitleristi. Întregul film istoric al acestor investigații recente și finalizarea lor în anularea sentințelor tribunalelor hitleriste poate fi urmărit în *Magazin istoric*, nr. 9/1982.)

În zilele următoare, ziarele continuă să-și informeze cititorii despre teroarea și valul de arestări dezlanțuite de dictatura hitleristă. „Prigoana deslanțuită în Germania — consemnează, de exemplu, *Lupta* din 11 martie — depășește orice imagini. S-au inaugurat sisteme noi de teroare și abuz, practicîndu-se cea mai odioasă nesocotire a drepturilor cetățenești și omenești. Ziarul care oglindește mentalitatea guvernului german cere tuturor membrilor partidului hitlerist să aresteze de îndată pe oricare locuitor care s-ar încumeta să mai colporteze știrea că național-socialiștii ar avea vreun amestec în incendierea Reichstagului. După părerea ziarului d-lui Hitler, oricare membru al Partidului Național-Socialist poate aresta. Cîte excese, cîte abuzuri, cîte răzburări personale nu se vor înregistra sub acest regim de teroare. Cetele de guvernamentali, înarmate cu revolve, au instituit prigoana fizică pentru a completa teroarea de ordin moral. Astfel — în centrul Europei — s-a instalat o guvernare menită să prăbușească definitiv eforturile celor ce se străduiau să asigure pacea”.

Semnificativ pentru preocuparea pe care presa și, în general, opinia publică de la noi o are pentru cele ce se întîmplă în Germania este și articolul apărut în ziarul *Facla* din 6 martie 1933 și în care după ce se analizează implicațiile ascensiunii lui Hitler, se subliniază: „Veți zice însă: ce ne interesează pe noi aceste griji apăsătoare. Ele trec mult deasupra patriarhalelor stări din România. Hitler e o problemă pur nemțească. Hitler însă e o primejdie mondială. E o fîgăduință de război. Fiindcă după ce va birui în alegeri, după ce va dizolva organizațiile neclandestine comuniste, după ce va distruge opoziția socialistă și democratică se va găsi, nas în nas, cu șomajul, criza și sărăcia. Și atunci în loc de pîne și jocuri va trebui să ofere plebei sînge și jucării: coridorul Danzig, Anschlussul, Alsacia și Lorena... În ziua aceea, mai apropiată decît se crede, țărani de la Dunăre vor fi nevoiți să-și ia pușca și ranița și să plece la Tisa să-și apere țara”.

Mășurile luate de hitleristi stîrnesc, nu de puține ori, și comentarii sarcastice din partea ziarelor. Iată, de exemplu, ce scrie ziarul *Lupta* în numărul său din 8 martie într-un articol intitulat *Parlamentul german va lucra în „Marele grajd”*: „Reichstagul ales se va întruni, așa cum a hotărît Hitler zilele trecute, în biserica garnizoanei din Potsdam în umbra mormîntului lui Frederic cel Mare. Se pare însă că Hitler a vrut să fie mai religios decît cele mai înalte cîrcuri ecleziastice ale Germaniei, căci aceste foruri au făcut cunos-

Sediu
reprezentanței
uzinelor
„Skoda”
în București

cut guvernului Reichului că Parlamentul nu-și va putea permanentiza lucrările în biserica garnizoanei din Potsdam, care nu poate fi transformată, după bunul plac al d-lui Hitler, în adăpost al Reichstagului. Această intervenție nu l-a încurcat pe inventivul regizor care se află în fruntea guvernului Reichului. El a găsit fără multe greutatea un local mai potrivit pentru Reichstag și anume *Marele grajd* al palatului din Potsdam. Iată un lăcaș simbolic, ales de Hitler pentru Parlamentul german! În interesul obiectivității, vom preciza că *Marele grajd* nu este, de fapt, un grajd pentru vite sau cai, ci o sală mare unde regimentul de gardă imperială făcea instrucție și unde recruții depuneau jurământul, în timpul monarhiei. Probabil că Hitler înțelege să-și transforme deputații într-un fel de gardă dictatorială, iar lucrările Reichului vor lua caracterul unor exerciții militare, în lipsă de alte lucrări politice.

Același ziar, de astă dată, în numărul din 10 martie, publică o notă cu titlul *Soluție simplă, dar genială*: „Național-socialiștii au ambiția de a distruge nu numai marxismul, ci și pe bătrînul Karl Marx. Un batalion de asalt hitlerist a ocupat casa din Trier în care s-a născut Karl Marx și, negăsind pe bătrîn acasă — căci acesta a binevoit să moară acum câteva decenii, ceea ce național-socialiștii, foarte la curent cu toate, n-aveau de unde să știe — au arborat deasupra imobilului un drapel de al lor, iar în fața casei au ars trei drapele socialiste”.

Venirea în țară a Elenei Văcărescu pentru a lua parte la înmormîntarea mamei sale prilejuiește ziarului *Universul* din 2 martie o emoționantă evocare a activității acestei românce care se bucură de o deosebită apreciere în cercurile artistice și diplomatice din Apus: „Dacă soarta a voit ca Elena Văcărescu să-și trăiască viața la Paris — sufletul său rămîne legat de țara strămoșilor săi. Acest lucru l-a dovedit ca scriitoare și ca delegată la Societatea Națiunilor. La Paris, în salonul său, se respiră aerul țării.

Paul Valéry — cunoscutul scriitor — cu ocazia conferinței sale de la 19 noiembrie 1928 la Paris spunea despre Elena Văcărescu: Nu voi vorbi de poeta pe care o știți. Aici toată lumea cunoaște pe poeta Elena Văcărescu, toată lumea o iubește. Dar este altceva pe care trebuie să-l știți: în Elena Văcărescu coexistă cu poeta și un om politic admirabil. Mi s-a întâmplat să o observ la Geneva, în culisele Societății Națiunilor, unde poate nu veți putea crede care este influența sa, greutatea vorbelor sale, subtilitatea acțiunii sale. Mi-aș reproșa mie, dacă nu v-aș spune cu cât zel susține interesele țării sale”.

Rubrică de:

Cristian POPIȘTEANU, Valeriu BUDURU,
Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică mărunță

unanim. Prima etapă științifică a fost numirea sa în comisiunea de erudiți ce a fost aleasă să facă cercetări arheologice în Marea Egee. Materialul bogat ce l-a eșuat, l-a publicat în 1830 în două volume. Pentru meritele sale științifice a fost numit profesor la Universitatea din Lyon, apoi profesor la Collège de France din Paris. În tovarășia altui filomane și bun prieten al nostru, marele istoric și poet J. Michelet, întreprinde o serie de conferințe politico-religioase, combatînd ideile și concepțiile vechi și reacționare, ce se manifestară ca știință oficială de stat — fapt ce a determinat guvernul să-l ia din catedră.

După lovitură de stat din noiembrie 1852, Quinet a fost silit de împrejurări să se refugieze la Bruxelles, unde a rămas pînă la abdicarea lui Napoleon III. În 1870, se reîntoarce și fu ales deputat în Cameră. Obosit și afins de zdruncinul exilului moral, moare în 1875.

Ca un omagiu, Academia română l-a proclamat membru de onoare, iar Parlamentul ca cetățean de onoare. Primăria capitalei a completat prinsoara de omagiu, numind una din străzile ei centrale «Eduard Quinet» (între Calea Victoriei și strada Academiei). (18 martie)

● Echinox. Azi e ziua egală cu noaptea. Soarele va apune la 18 h 25 m și va răsări mîine la 6 h 25 m. Conform calculului cosmografic, primăvara începe în dimineața de 21 martie ora 1 și 43 minute, după timpul Parisului sau la 3 h 43 ora oficială română. Cuvîntul echinox derivă din două cuvinte latinești *aquus* (egal) și *nox* (noapte). (Dimineața, 21 martie)

● D. Jean Obogeanu, maestru electrician, domiciliat în str. 30 august nr. 5, a inventat un nou aparat creator de energie electrică. E vorba de un scripete care pune în mișcare un dinam, fără să consume vreun combustibil. (30 martie)

ISTORIA TRANSILVANIEI ÎN S.U.A.

MARIN EPURE, din București: Citind în nr. 11 și 12/1982 articolul Transilvania — străveche vatră românească, mi-am amintit că în urmă cu câțiva ani prof. C.C. Giurescu a tipărit la Londra, în limba engleză, o istorie a Transilvaniei. A mai apărut de atunci vreo lucrare aparținând unor istorici români pe această temă în limba engleză?

A apărut. La finele lui 1982, în S.U.A., a fost publicat studiul Transilvania in the History of the Romanians (Transilvania în istoria românilor) de Cornelia Bodea și Virgil Cândea. Lucrarea — o sinteză (însoțită de câteva documente, dintre care unele inedite) a istoriei Transilvaniei din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, în contextul istoriei românești și europene — este editată în colecția de studii de istorie sud-est europeană „Boulder” prin Columbia University Press din New York, colecție îngrijită de prof. Stephen Fischer-Galati, de la Universitatea Boulder — Colorado.

HERITAGE AND CONTINUITY IN EASTERN EUROPE

TRANSYLVANIA IN THE HISTORY OF THE ROMANIANS

CORNELIA BODEA and VIRGIL CÂNDEA

EAST EUROPEAN MONOGRAPHS, BOULDER
DISTRIBUTED BY COLUMBIA UNIVERSITY PRESS
NEW YORK

1982

Volumul (a cărui pagină de titlu o prezentăm în imaginea de mai sus) este tipărit în excelențe condiții grafice.

700 BREVETE

PAUL VASILESCU, din București, ne trimite imaginea de mai sus, reprezentând averul și reversul medaliilor bătute în 1970 de Academia R.S.R. cu prilejul împlinirii a 60 ani de la zborul primului avion cu reacție, conceput, construit și pilotat de Inginierul român Henri Coandă (7 iunie 1886-25 noiembrie 1972).

Atunci, în decembrie 1910, când Henri Coandă pilota pe câmpia Issy-les Moulineaux de lângă Paris primul avion cu reacție din lume avea doar 24 ani. În vârstă de

activitate științifică, savantul român a realizat 250 invenții, fiind autorul a 700 brevete puse în aplicare pe toate continentele. „O clasificare a marilor savanți ai lumii din toate timpurile îl situează pe Henri Coandă printre primii douăzeci” — afirmau în 1972 revistele franceze de știință și tehnică.

REVISTĂ

Am citit în nr. 12/1982, la rubrica în București, acum 50 ani, despre publicația Frontul evenimentelor culturale și sociale și așa dori să știu unde și când a apărut, ne mărturisește DRAGOMIR STOENESCU, din Iași.

Revista Frontul evenimentelor culturale și sociale a apărut săptămânal, în București, între 11 decembrie 1932 și 5 martie 1933, ca publicație legală a P.C.R. Redacția revistei se afla pe str. Principalele Unite, nr. 2. Paginile sale cuprindeau articole pe teme de politică internă și internațională, economie politică, literatură.

Referiri, în lucrările: Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă, București, 1983, și Reviste progresiste românești interbelice, București, 1972.

ZBOR ȘI ...

ION D. STĂNESCU, din București, precizează: Constantin (Bizu) Cantacuzino (nr. 12/1982) n-a făcut respectivul zbor în Italia în ziua de 25 august 1944, ci la 28 august 1944. Informația, eronată, preluată ca atare, a apărut în articolul Bomba away, de Matei Grovaneu, în nr. 8/1974. În același articol din 1974 se face și confuzia între căpitanul James A. Gunn III (mort în 1943, și care deci nu avea cum să zboare, în 1944), de la București în Italia) și locotenent-colonelul av. James A. Gunn.

Scopul acestui zbor era, în principal, pregătirea evacuării aviatorilor americani, foști prizonieri în România, operațiune care a început a doua zi, la 29 august 1944.

Această operațiune a fost prezentată pentru prima oară în istoriografia noastră în nr. 8/1982.

... ÎNAPOI CU ALT AVION

Pe marginea aceluiași episod, al zborului lui Bizu Cantacuzino în Italia, la 28 august 1944, ne scrie și locotenent-colonelul ANGHEL ENE, din Buzău: Pilotul român a fost bine primit. Un ofițer superior american, pilot de vinătoare, a cerut voie pilotului român să zboare pe avionul său, un Me-109-G. Bizu Cantacuzino l-a atras atenția că avionul este foarte pretențios la pilotaj. Datorită necunoașterii acestui tip de avion, pilotul american a fost „furat” la decolare, ruptul trenul de aterizare și elicea aparatului. Bizu Cantacuzino a primit atunci un alt avion, P-51 (Mustang) cu care s-a întors în țară și a aterizat cu bine pe aeroportul Popești-Leordeni. A fost o mare surpriză pentru noi, ceilalți piloți, să-i vedem venind cu un alt avion decât cel cu care plecase. După circa o săptămână, americanii au venit și au luat Mustangul, unitatea noastră rămânând cu un Me-109-G mai puțin.

15 DIN 45

Iată și alte gânduri ale cititorilor noștri pe marginea Consursului Magazin Istoric, ediția a II-a 1982, 15 din 45 (nr. 2/1983):

COSTICĂ RUSU, tehnician minier, din Anina, jud. Caraș-Severin: Am participat și eu la toate concursurile care au fost organizate până în prezent și am avut de fiecare dată satisfacția, în afara răspunsurilor date, să revăd numere ale revistei care au apărut în anii anteriori.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

DRAGOȘ ULMEANU, student, din București: De fiecare dată când am participat la concursurile organizate de Magazin Istoric, a fost imposibil să nu aduc noi îmbogățiri cunoștințelor mele.

VIOREL MARCOȘANU, ofițer, din Brăila: Aștept cu mare nerăbdare concursurile Magazin Istoric. În paginile revistei am găsit o adevărată enciclopedie de cunoștințe despre trecutul istoric al poporului român, al legăturilor prietenice cu alte popoare.

EMIL GAVRILESCU, merceolog principal, din orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej: Mulțumim foarte mult pentru concursurile organizate. Fiecare dintre ele constituie un îndemn la a revede colecția revistei iar interesantele subiecte au născut dragostea pentru istorie și a celor doi copii ai mei.

ELENA ZĂVOIANU, din com. Beba Veche, jud. Timiș: Particip pentru a doua oară la un concurs Magazin Istoric și mă bucur foarte mult.

NE-AU SCRIS

Am reținut și gândurile, opiniile și sentimentele de prețuire la adresa revistei și a colaboratorilor ei, exprimate în scrisorile cititorilor: **ION V. COCU**, din com. Firănești, jud. Galați; **T. NEAGU**, din București; **prof. LUCA MANCIU**, din Cluj-Napoca; **OCTAVIAN MIELIȘ**, din Bala Mare; **IONEL URȘU**, din Săcele, jud. Brașov; **CĂTALIN BALINT**, din București; **IOAN PĂRVU**, din com. Liteni, jud. Suceava; **G. BRÂNDĂȘ**, din Lugoj; **MIHAI DEAC**, din com. Birsana, jud. Maramureș; **N. KOŠLINSKI**, din București; **VASILE COSTEA**, din Timișoara; **GHEORGHE ȘURUBARU**, din București; **MENDEL FISCHMAN**, din Timișoara; **ANGELA VARGHEȘ**, din Galați. tuturor le mulțumim și pe această cale.

AM PRIMIT

Pe marginea unor articole apărute în paginile revistei, am primit completări, propuneri și sugestii din partea cititorilor: **VIRGIL V. VRACIU**, din com. Agafton-Curtești, jud. Botoșani (întimpări cu Nicolae Titulescu, nr. 7/1982); **NECULAE MINCA**, din Ploiești (De două ori Rovine, nr. 6/1982); **PĂTRU MERCIOIU**, din com. Șchela Nouă, jud. Mehedinți (Tesaurlul de la Ostrovu Mare, nr. 11/1982); **GEORGETA CURPÂN**, din Trgu Ocna (Manualul și istoriografia, nr. 12/1982); **MARIN MIHAI**, inginer electronist, din Bala Mare.

DORINȚĂ

VLADIMIR BORZIOV, din Novopavlova, raionul Kalenciak, regiunea Kerson, 326305 U.R.S.S. ne scrie în românește: Cu doi ani în urmă am terminat Facultatea de istorie a Universității de Stat din Simferopol și acum sînt profesor de istorie la o școală medie. De mult mă interesează istoria poporului român. La Universitate am scris lucrarea de diplomă pe probleme ale istoriei R.S. România și am început să studiez limba română. Toamna trecută am vizitat România, ca turist. Am vizitat Iași, Brașovul, București, Bacăul și alte orașe și sate românești. A fost foarte interesant. Aș vrea să stabilesc corespondență cu cititorii revistei, cu iubitorii pămîntului românesc. Vă rog să mă ajutați. Ceea ce și facem, publicînd adresa completă a cititorului nostru de pe meleagurile Kersonului.

MULȚUMIRE

Stimată redacție, vă mulțumesc foarte mult pentru faptul că mi-ați publicat solicitarea, putînd astfel să-mi procur reviste necesare. Pe această cale tin să-l mulțumesc lui Nicolae Petrescu, din Iași, care mi-a oferit toate revistele care îmi lipseau din colecție.

Semnază: **PETRICĂ VIZUREANU**, din Birlad, a cărui solicitare a apărut la Căereri și oferte, în nr. 10/1982.

Reamintim, totodată, cititorilor noștri, și cu acest, prilej, că modalitatea cea mai bună pentru a nu avea dificultăți la coleccionarea revistei noastre și de a vă asigura primirea ei cu regularitate, număr de număr este: abonamentul.

Abonamentele la Magazin Istoric se pot face în fiecare lună, la toate oficiile poștale și la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și sate.

Prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei; pe 6 luni — 36 lei; pe un an — 72 lei. Taxa poștală de remitere la domiciliu nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

NEPLĂCERI REZOLVATE

Cititorii **NICOLAE D. DIMA**, din satul Călina, com. Prundeni, jud. Vâlcea; **CONSTANTIN N. CRISTEA**, din com. Grăditea, jud. Brăila; **GHEORGHE COJOCARU**, din satul Otleni, com. Teșani, jud. Prahova; **NICOLAE PETRESCU**, din Iași; **AUREL PRISCEA**, **RU, ALEXANDRU GROAPĂ**, **MIHAIL CEZRNOMAZ**, **GHEORGHE CÎRLIGEANU**, din Roman; **GHEORGHE F. TITA**, din com. Muscetesti, jud. Argeș; **COSTACHE PINTILIE**, din com. Matca, jud. Galați; **ILIESCU CONSTANTIN**, din Sibisioara; **IOSEF DEJ**, **IVAN MARIUS**, **ILIESIU VASILE CAMPAN**, **IUSTIN MIRON**, **NICOLAE ALBU**, **GHEORGHE COSTIN**, **ROMEO MĂNESCU**, **IOAN CRISAN**, din Bala Mare, ne-au semnalat deficiențe în primirea abonamentelor la Magazin Istoric.

Ca și în alte asemenea situații, am trimis sesizările abonatilor noștri Direcției generale a poștelor și telecomunicațiilor din cadrul Ministerului transportului și telecomunicațiilor, care ne-a comunicat, sub semnătura dr. V. Șchioprian, rezolvarea tuturor reclamațiilor.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

ILIE I. PANĂ, com. Roșia de Amaradia, jud. Gorj solicită colecția 1967-1968.

ANGELIA RAICHICI, com. Belobreșca, jud. Caraș-Severin, solicită nr. 10/1982.

VICTOR ȘFERLIG, str. Mozart, nr. 20, București, oferă colecția 1967-1980.

ION OFREA, str. Frasinului, nr. 5, sc. B, ap. 2, Timișoara, oferă colecția completă.

ȘTEFAN MEOSU, sat. Tismana, com. Devesel, jud. Mehedinți, solicită: nr. 5-7/1967; 4, 6, 10, 11/1968; 3, 5, 6-8, 11/1969; 5, 11/1971; 4/1973; 1-6, 8/1974; 1, 5, 11, 12/1975; 6-11/1977; 4, 9/1978; 1, 4-6/1979; 1-3, 6/1980.

IOAN CRISTEA, str. Luminii, nr. 14, Alba Iulia, solicită: nr. 1-9/1967; 2-12/1968; 1-8/1969; 2, 3, 8/1970; 2/1971; 2/1972; 7-12/1974; 1-3/1975; 3, 6-8/1977; 1/1978; 5, 8-10/1979; 7/1980; 1/1982; oferă: nr. 7/1971; 1/1972; 6/1978.

NICULAI STAN, str. Avram Iancu, nr. 131, Brașov, oferă colecția 1970-1982.

IOAN MOLDOVAN, com. Jabenția, nr. 261, jud. Mures, solicită: nr. 1-6, 9/1967; 12/1978; oferă: nr. 3-6, 9-11/1973; 2, 6, 8/1978; 3, 10-12/1980.

ION AL. BOLD, str. Brucului, nr. 1, ap. 9, București, solicită: nr. 7, 11/1974; 8/1979; 8/1980; 11/1981; oferă: nr. 9/1975; 1/1978; 2, 3/1980; 2, 3/1981.

IOSEF ADAMETZ, str. Alunelui, nr. 1, et. III, ap. 13, bloc 40 Vitan, București, solicită: nr. 1, 3/1967; oferă: nr. 3, 11, 12/1968; 7, 8, 12/1970; 2-6/1971.

CONTENTS (Romanian History) M. MUȘAT, M. ȘTEFAN, N. COPOIU 1893-1983. The Party of the Working Class—90 Years • 1921. The XVI-th Congress of the Worker's Movement—the Formation of the Romanian Communist Party • E. STĂNESCU The Struggle of Romanians for National and Social Freedom • D. DRĂGUȘ The Turnu Măgurele Treasure • THE XV-th C.I.S.I.: Prof. SATISH CHANDRA (India) Science for Man • P. PANDREA Reminiscences (1927-1931) • M.D. VLAD Prince Alexandru Ipsilanti (II) • GH. DAVID The Activity of Jesuits in the Romanian Principalities • In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. MUȘAT, M. ȘTEFAN, N. COPOIU 1893-1983. Le Parti de la classe ouvrière — 90 ans • 1921. Le XVI-ème Congrès du mouvement ouvrier — la Constitution du Parti Communiste Roumain • E. STĂNESCU La Lutte des Roumains pour la liberté sociale et nationale • D. DRĂGUȘ Le Trésor de Turnu Măgurele • LE XV-ÈME C.I.S.I.: prof. SATISH CHANDRA (Inde) La Science pour l'homme • P. PANDREA Souvenirs (1927-1931) • M.D. VLAD Le Prince Alexandru Ipsilanti (II) • GH. DAVID L'Activité des Jésuites dans les Pays Roumains • À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. МУШАТ, М. ШТЕФАН, Н. КОПОЮ 1893-1983. Партия рабочего класса — 90 лет • 1921. XVI Съезд рабочего движения — создание Румынской Коммунистической Партии • Е. СТĂНЕСКУ Борьба румынов за социальную и национальную свободу • Д. ДРĂГУȘ Сокровище в Турну Мăгуреле • XV МКШ: проф. САТИШ ЧАНДРА (Индия) Наука в службе человека • П. ПАНДРЕА Воспоминания (1927-1931) • М.Д. ВЛАД Князь Александру Ипсиланти (II) • Г. ДАВИД Деятельность иезуитов в Румынских княжествах • В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) M. MUȘAT, M. ȘTEFAN, N. COPOIU 1893-1983. Die Partei der Arbeiterklasse — 90 Jahre • 1921. Der XVI. Kongress der Arbeiterbewegung — Die Bildung der Rumänischen Kommunistischen Partei • E. STĂNESCU Der Kampf der Rumänen für soziale und nationale Freiheit • D. DRĂGUȘ Der Schatz von Turnu Măgurele • DER XV. C.I.S.I.: Prof. SATISH CHANDRA (Indien) Die Wissenschaft für den Menschen • P. PANDREA Erinnerungen (1927-1931) • M.D. VLAD Der Fürst Alexandru Ipsilanti (II) • GH. DAVID Die Tätigkeit der Jesuiten in den rumänischen Ländern • In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia română) M. MUȘAT, M. ȘTEFAN, N. COPOIU 1893-1983. El partido de la clase obrera: 90 años • 1921. El XVIº Congreso del movimiento obrero — el forjamiento del Partido Comunista Rumano • E. STĂNESCU La lucha de los rumanos por la libertad social y nacional • D. DRĂGUȘ El tesoro de Turnu Măgurele • EL XV C.I.C.H.: prof. SATISH CHANDRA (India) — La ciencia para el hombre • P. PANDREA Recuerdos (1927-1931) • M.D. VLAD El príncipe Alexandru Ipsilanti (II) • GH. DAVID La actividad de los jesuitas en los principados rumanos • En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotești, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factoriilor poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la oraș și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

